

ચિંતન સૃષ્ટિ

હરીશ વટાવવાળા

એમ. એમ. સાહિત્ય પ્રકાશન

પુસ્તક પ્રકાશક અને વિક્રેતા

મહાવીર માર્ગ, આણંદ - ૩૮૮ ૦૦૧, તા.જી.આણંદ

CINTAN SHRUSTI

Hareesh vatavwala

Published by M.M.Sahitya Prakashan
Mahavir Marg, Anand-388 001

©લેખકશ્રી

ચિંતન સૃષ્ટિ

હરીશ વટાવવાળા

પ્રથમ આવૃત્તિ : ૨૦૧૦

નકલ : ૧૦૦૦

કિંમત : રૂ. ૬૦/-

આવરણ

દિપ્તી ચૌહાણ, બાકરોલ

સજાવટ

ગુર્જરી સાહિત્યાલય, ડાકોર

મુદ્રક

ચરોતર સાહિત્યાલય, નડીયાદ

પ્રકાશક

એમ.એમ.સાહિત્ય પ્રકાશન

પુસ્તક પ્રકાશક અને વિક્રેતા

મહાવીર માર્ગ, આણંદ.

અર્પણ

સન્મિત્ર શ્રી વલ્લભદાસ સી.
શાહ
આંતરરાષ્ટ્રીય ચિત્રસર્જકને

—હરીશ વટાવવાળા

અંગત

સમાજમાંથી આજે નૈતિકમૂલ્યોનો હાસ થઈ રહ્યો છે, તેવા કટોકટીના સમયે લોકો ભૂલાઈ જતી સંસ્કૃતિનું નવસર્જન કરવા તરફ વળે અને જીવનને આધ્યાત્મિક માર્ગે વાળે એવી મનમાં એક ઊંડે ઊંડે પણ ખેવના રહી છે.

અત્યારે લોકોને વાંચવાનો સમય નથી. લોકોની દોડ અર્થ પ્રાપ્તિ તરફથી રહી છે. ત્યારે સદ્વાંચનનો સમય ક્યારે મળવાનો છે? લોકોને લાંબુ લખાણ વાંચવાનો કંટાળો આવે છે. એવે સમયે મારા આધ્યાત્મિક લેખોમાંથી મને જે ઉત્તમ લાગ્યું એવા લોક ભોગ્યશૈલીમાં લખાયેલાં ટાંચણોને અલગ તારવીને તેનું અહીં સંકલન કર્યું છે. એ ટાંચણોનું ચયન કરીને પણ જો લોકોના વર્તનમાં પરિવર્તન આવશે તો મારું કર્યું કારવ્યું સાર્થક થયેલું સમજીશ.

સંતો, મહંતો અને વિદ્વાનોને સાંભળવાનો અવસર આપણને વારંવાર પ્રાપ્ત થતો નથી. વેદ, ઉપનિષદ અને આધ્યાત્મિક જ્ઞાન આપતાં પુસ્તકોનું ચયન વારંવાર ઉદાહરણરૂપ ટાંચણો યાદ રહે કે કેમ? એ પણ એક પ્રશ્ન છે. એવે સમયે આ ગ્રંથ 'ચિંતન સૃષ્ટિ' ભાવકમનને શાતા આપશે. અને એક પરબની ગરજ સારશે. અને આજનો માણસ એક નૂતન કેડીએ પદાર્પણ કરશે એવી મારી અંદરની લાગણી છે.

જીવન લક્ષી સામયિક 'જલારામ દીપ' ના પ્રથમ અંક (જુલાઈ ૧૯૮૩)થી મારી 'ચિંતન'ની અધ્યાત્મિક નિબંધોની કોલમ સતત ૨૨ વર્ષ (૨૦૦૫) સુધી ચાલુ રહી. તેમજ અમદાવાદથી પ્રગટ થતા 'સમભાવ' દૈનિક વૃત્તપત્રની રવિવારીય પૂર્તિમાં 'બ્રહ્મસલીલ' અને પેટલાદથી આધ્યાત્મિક લેખોની મારી કોલમો પ્રકટ થતી હતી. જેને

વાચકો, ભાવકો, સંતો અને ચિંતકોએ ઉમળકાભરે આવકારી હતી. એ રીતે એ લોકપ્રિય રહી. એ જે લેખો તૈયાર થતા તેમાંથી મને જે ઉત્તમ લાગ્યું તેમાંથી ઉત્તમ ઉદાહરણોને અલગ તારવીને તેનું સંકલન કરતો રહ્યો. પરિણામે ‘ચિંતન સૃષ્ટિ’ ગ્રંથ આપના કરકમળમાં મૂકી શક્યો છું.

આ ટાંચણો વાંચીને વ્યક્તિ પોતાની વાણીમાં, વર્તનમાં અને ચિંત્તામાં સતત ચિંતનશીલ રહી તે પ્રમાણે પોતાના વ્યક્તિત્વનું ઘડતર કરી પોતાનું અને સમાજનું હિત કરી જીવન સાર્થક કરશે અને સમાજમાં પોતે પ્રતિષ્ઠાનું સ્થાન મેળવશે અને લોકોને પણ તે અનુસાર વિચારવાનું અને ચિંતન કરવાની પ્રેરણા આપશે તેવી ભાવનાસહ મેં મારી જ વાણીનું અને ચિંતનનું અહીં સંકલન કરેલ છે.

આ ગ્રંથ ‘ચિંતન સૃષ્ટિ’ પ્રકટ કરવા માટે ‘એમ.એમ.સાહિત્ય પ્રકાશન’ આણંદના સમાહર્તા શ્રી યાકુબભાઈ મેમણનો ઓશિંગણ છું. એમણે મારા માટે જે લાગણી દર્શાવી તે પ્રકટ કરવા મારી પાસે શબ્દો ઓછા પડે છે.

— હરીશ વટાવવાળા

‘અક્ષરા’

એ/ ૬૦, વિષ્ણુકુંજ — ૧
રાજેશ ટાવર પાછળ, ગોત્રી રોડ,
વડોદરા — ૩૯૦ ૦૨૩
મો. ૯૫૭૪૧ ૧૮૩૬૯

આપણા જીવનને ફક્ત બે જ વસ્તુ સાથે લાગે વળગે છે. કારણ અને પરિણામ. પરિણામ આગળ કારણનું મહત્ત્વ રહેતું નથી.

પરિણામ એટલે સફળતા કે નિષ્ફળતા. તેમાંથી ભલેને એક સાંપડે પણ કારણ તો તેનો લૂલો બચાવ છે. હવે જો કારણની આંટીઘૂંટીમાં અટવાઈશું તો સફળતા કે નિષ્ફળતા પર તેનો પ્રભાવ પડશે. કારણનું મહત્ત્વ જે વધારે આંકે છે તે ક્યારેય સફળ થઈ શકતા નથી. કારણના મસ્તક પર પગ મૂકીને માણસે જીવન પસાર કરવાનું છે.

કોઈની ગેરવર્તણૂકનો વારંવાર શિકાર થયા હશે તો તેની વર્તણૂક સાથે તાલમેલ સાધી લીધો છે તેવું ગણાશે.

સામેના વર્તન સાથે તાલમેલ મિલાવશો તો એ વ્યક્તિ વારંવાર તેવું વર્તન કરશે. આવી સ્થિતિમાં કેવી રીતે અને કેવું વર્તવું તે તેણે કેવું વર્તન કર્યું છે તેના પર આધાર રાખે છે. છતાં પણ સામી વ્યક્તિના વર્તન સાથે તાલમેલ સાધવો તે સારી રીતે જીવન જીવવાની ગુરુ ચાવી છે. તમારે હકારાત્મક અભિગમ રાખવો તે પૂરતું નથી. તમારે તમારા ખુદની સાથે પણ હકારાત્મક રહેવું જોઈએ.

જીવન વ્યવહારમાં દરેક સાથે હકારાત્મક રહેવું તે એટલું જ સારું નથી. તમોએ તમારા આંતરિક વિચારો સાથે એટલું જ હકારાત્મક અનુસરવું જોઈએ. તેવી રીતે આચરણ કરીને તમારી જાતને હકારાત્મક અનુસરવું જોઈએ. તેવી રીતે આચરણ કરીને તમારી જાતને હકારાત્મક વલણ દાખવી સમાજમાં ખુલ્લી મૂકી શકશો. બહાર અને અંદર બન્ને બાજુ હકારાત્મક રહેશો તો સમાજને તમે પોતાનો બનાવી શકશો. તમે પણ સમાજના જ બની જશો.

- વિશ્વ ઉપરનું આ મહાન જુઠાણું છે. હું ક્યારે મેળવીશ, મારે શું જોઈએ છે અને તેનાથી ક્યારે સુખી થવાશે. આકાંક્ષા તો પારાવારની છે કે જેનાથી સુખી થવાય. પરંતુ તે ઘણી જ આવશ્યક છે.
- ઈશ્વરનું સર્જન કદાપી ખરાબ હોતું નથી. ઈશ્વર આપણી ભલાઈ માટે બધું સર્જન કરે છે. તે સારું જ હોય છે પણ આપણે તેનો ઉપભોગ ખરાબ રીતે કરી દુઃખી થઈએ છીએ.
- આપણા માટે બે જ વિકલ્પો છે. આપણે જીવનમાં કરવું જ જોઈએ. ભલે મૃત્યુ સમીપ આવે. મરતાં સુધી આપણે રહેવાનું જ છે અને એ જ તમારો આધાર માત્ર છે. “કર્મણ્યે વાધિકા રસ્તે” તે પણ જીવનના અંત સુધી કાર્યશીલ રહેવું. આપણે જીવન જીવવાનું છે તેથી તે આવશ્યક છે.
- આ વિરોધાભાસ છે, સલામતીની જરૂરિયાતને છોડી દઈએ તો આપણે સલામતી અનુભવીએ છીએ. છતાં આ સત્ય છે. બીન સલામતી જેટલી અનુભવીએ તેટલા વધારે **અસલામતી** અનુભવીએ.
- ઘણો જ ન્યાય મેળવવાનું વિચારીએ તે આપણે માટે વાજબી છે? ન્યાય માટે સંઘર્ષ કરવો તે યોગ્ય છે. અન્યાયનો સ્વીકાર ન કરવો.
- વ્યસનનો જેઓ સામનો નથી કરી શકતા તે અનુભવનો શિકાર બને છે. ગમે તે ક્ષેત્રમાં આપણે લાલચમાં સંડોવાઈ જઈએ તો તેના શિકાર થઈ જઈએ.
- ગઈકાલ સર્વ ફરિયાદોની આખરી મહેતલ હતી. જિંદગીને ઘણી ફરિયાદનો સામનો કરવો પડે છે. પણ તેની અંતિમ અવધિ નક્કી ના કરીએ તો તેમાંથી છૂટી શકતા નથી.

- તક તરફ દૈષ્ટિ રાખો નહિ કે સાબિતી ઉપર. આપણે સમયની તક ચૂકી જઈએ તો ફળ મેળવી શકતા નથી.
- તમે જ તમારું મહત્ત્વ આંકો તે નોંધી રાખજો કે તમારું કંઈ પણ મહત્ત્વ નથી. આપણું સાચું મુલ્યાંકન કરવાનો અધિકાર સમાજને છે. ખુદના મુલ્યાંકનથી તો અભિમાન પેદા થાય છે. પછી જાતનું મહત્ત્વ જળવાતું નથી.
- ચિંતાની ઉત્પત્તિ તમારી શક્તિહીન માન્યતામાંથી પેદા થાય છે. ચિંતા તેને જ સતાવે જો જાતથી હારી ગયો હોય, શક્તિ સામર્થ્ય અને ચિંતા બંને સાથે રહી શકતી નથી.
- તમારી જીવનને ચાહવાની શક્તિ ઉપર જ યોગ્ય કક્ષાએ હળવાશ અનુભવવાની તાકાત રહેલી છે.
- જેટલું જીવનને તન્મયતાથી ચાહીએ તેટલું મન વધારે હળવું થાય છે. સાચો આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે.
- લોકોની પાસે જવાબદારી અદા કરવાની પ્રથા ખૂંચવી લેવામાં આવે તો લોકો માનવીય બની શકતા નથી. સમાજ પોતાના ઉપર જ નિર્ભર છે તેને જેટલી જવાબદારી સોંપાય તેટલો તે ઘડાઈને માનવીય ભાવ પેદા કરે છે.
- બનાવની ભલે ટીકા કરો પણ બનાવના નિર્માણ કરનારની ટીકા કરશો નહીં. બનેલો બનાવ ગમે તે સંજોગોમાં થયો હોય છે. તેમાં નિર્માણ કરનારનો ઘણી વખત દોષ નથી હોતો. તેનો હેતુ સ્વચ્છ હોય છે. તેથી જ બનાવ ક્યા સંજોગોમાં બન્યો તે ભલે વિચારો પણ તેને માટે દોષ

કરનારનું કે નિર્માણ કરનાર દોષિત જ છે તેવો ખ્યાલ રાખવો ન જોઈએ.

● તમે જો જીવનને ખરેખર સારી અને સાચી દૃષ્ટિએ જોતા હો તો સંપૂર્ણ સાફલ્ય તમને વરશે જ. જીવન તરફ આપણો દૃષ્ટિકોણ કેવો છે તે જ મુખ્ય બાબત છે. જીવનને ઊંચી સપાટીએથી જોવું જોઈએ, નહીં કે નિમ્ન કક્ષાના અભિગમથી. સફળતા માટે આ જ ગુરુચાવી છે.

● અપ્રયત્નશીલ પાસે બે પ્રકારના બચાવ હોય છે. કાર્ય નથી થયું તેવો બીજો અને કાર્ય જ નથી. બચાવ તે બચાવ કરતા રહેવું તે પ્રયત્નશીલને શોભતું નથી. બચાવ કરવાની આદતથી પ્રયત્નમાં વિક્ષેપ પડે છે. પ્રયત્ન કરીએ ત્યારે બચાવ કરવાનો મોકો શોધીએ નહીં કારણ, પ્રયત્નને અંતે ગમે તે પરિણામ મળે તેમાં બચાવ શોધવાનો રહેતો જ નથી. પ્રયત્નમાં ખાત્રી હોય તો જ બચાવ કરવો પડે છે.

● બીજા પર અંકુશ રાખવો હોય તો જાતે જ અંકુશમાં રહેવું જોઈએ.

જાત ઉપર સંયમ ન હોય, સ્વચ્છંદ આચરણ હોય તો બીજાને સલાહ ન આપી શકીએ. તેથી જાતે જ સંયમિત રહેવાનો દાખલો પૂરો પાડીએ તો બીજા વ્યક્તિ આપણું અનુસરણ કરીને સંયમિત થઈ ટેવાઈ જશે.

જે વધારે ભયભીત માનસ ધરાવતો હોય તે ક્રોધી હોય છે. ક્રોધ ત્યારે જ જન્મે જ્યારે તમે શંકાશીલ હો. તેનું મન અસ્થિર થઈ જાય છે. પછી અસ્થિર મનવાળા ક્રોધ કરતાં વાર નથી લાગતી. માટે જ અભય માનસ ધરાવતો હોય છે. બીજાના માનસ સાથે એકરુપ થઈ જાય છે. પછી ક્રોધ કરવાનો અવકાશ રહેતો નથી.

● ગુસ્સો એ મુશ્કેલીનું પ્રવેશદ્વાર છે. ગુસ્સાથી વિચાર શક્તિ કેળવાતી નથી. તેથી આફત આવીને ઊભી રહે છે.

● તમારા સામર્થ્ય ઉપર સફળતા અવલંબે છે. સંપૂર્ણ પ્રાપ્તિ માટે જાતે

સંપૂર્ણ પ્રયત્ન કરીએ તો જ સફળતા મળે.

● તમારી જે અભિપ્સા હોય તેમાં જેટલી ચોક્કસતા હોય તેટલી શક્તિ તમારામાં વધે છે. જે પ્રાપ્ત કરવું હોય તેનું સ્વચ્છ ચિત્ર નજર સમક્ષ હોવું જોઈએ.

● ઉપચાર કરનારા ઘણા ખર્ચાળ મિત્રો છે. જીવનમાં પ્રશ્ન ઊભા થાય તે હલ કરવામાં સહાય કરનારા ઘણા મોંઘા હોય છે.

● ત્રણ પ્રકારનો સમાજ હોય છે. જે વસ્તુ બનવાની છે તેનું જાતે નિર્માણ કરે છે. જેઓ ભવિષ્યમાં બનવાનું છે તેનું નિરીક્ષણ કરે છે. જેઓ ભવિષ્યમાં અત્યંત ખરાબ થવાનું છે તેથી સાવ અજાણ છે. ભવિષ્ય આપણી હથેળીમાં છે. ભવિષ્ય ઓસરી જાય તે પહેલાં જાગીને સફળતા મેળવીએ.

● આપણે માનીએ છીએ તે જાણવું સહેલું છે. જાણેલું છે તેવું થવું મુશ્કેલ છે. “વચને કિં દરિદ્રતા” વાણી હોય તેવું વર્તન ઘણું જ મુશ્કેલ છે.

● જેનો પ્રતિકાર કરો છો, ટક્કર ઝીલો છો તેને જ તમે મક્કમતાથી પકડી રાખો. દરેક વખતે અથડામણ સર્જવી યોગ્ય નથી. તેને તમે અનુમોદન આપો છો તેવું લાગે છે.

● તમે કોઈને ચાહી શકો છો પણ તેના કૃત્યને ચાહી શકતા નથી. ચાહવાનું અંતરની ભાવના પર નિર્મિત છે, જ્યારે કરેલું કૃત્ય એ દ્રશ્ય છે. તે કદાચ ગમતું હોય કે ના પણ ગમે.

● કોઈ કોઈનું શિકાર બનતું નથી. સૌ સ્વયંસેવક છે. કોઈ કોઈથી ભોગ બનતું નથી, બનાવી પણ ન શકે. કારણ સર્વ પહેરેદાર સ્વયંસેવક છે.

● તમે નમી નહીં પડો તો કોઈ તમને નમાવનાર નથી. નમી પડવું તે મનની દુર્બળતા છે. અભયતાનો અભાવ છે. સત્ય હેતુ માટે અડગ રહીએ તો કોઈ પણ આપણને નમાવી નહીં શકે.

● લોકોને પોતાની સામાન્ય વર્તાવની પડી છે, નહીં કે વર્ગીય વર્તાવની. પસંદ નથી. સમાજ પાસે આપણી અપેક્ષા સામાન્ય વર્તાવની છે. તેમાં કૃત્રિમતા કે વર્ગીય ભેદભાવ જેવું પસંદ નથી.

છેવટે તો તમારે પસંદગીનો અવકાશ નથી. ફક્ત તમારે અંતરની લાગણી હોય તેનો જ અનુભવ કરવાનો છે. અંતરની લાગણી જીવનને સમૃદ્ધ બનાવે છે. તેમાં આપણી પસંદગીથી કૃત્રિમતા પેદા થાય છે.

● તમે જે જુઓ છો કે સાંભળો છો તે પ્રયત્નથી તમારી સમજદારી લગભગ તમારી અંગત સમજદારી જેવી જ છે.

બહારનું વિશ્વ માનવ માટે પ્રયોગશાળા છે. તેમાં આપણે જે અનુભવ કરીને સમજ પ્રાપ્ત કરીએ છીએ તે તમારી આંતરિક સમજદારી જેવા જ છે. મન જે સમજે તે બહારના વિશ્વ જેવું જ છે.

● તમે જો સાચો સુઝાવ શોધી કાઢો અને તેને વળગી રહો તો તે જ સુઝાવ તમારા ભવિષ્ય માટે કોયડો બની શકે.

પોતાની જાત ઉપરનો સંપૂર્ણ ભરોસો રાખી જે ઉકેલ શોધ્યો હોય તે ઘણી વખત કારગત નથી નીવડતો. સહૃદયતાથી કરો તો પણ ભવિષ્યમાં મુશ્કેલી ઊભી થઈ શકે છે.

● જે કાર્ય કરવા માટે સમય મળ્યો છે તેને ચાહો. સમય ઓસરી જાય

પછી કાર્ય થઈ શકતું નથી. માટે સમયને સમયસર ચાહી લેવો.

● સફળતા મળે તે વિકાસની ઉમદા તક છે. સફળતા મળે તે સીડીનાં પગથિયાં ચડવા જેવું છે.

● જ્યારે ઘેટું તમારી પાસે આવે ત્યારે ચોકસાઈ રાખો કે તમે તેનો ભાર ઉતારવા માટેની ઈચ્છા રાખો છો. બીજાના દુઃખમાં મદદ કરી તેનો ભાર હળવો કરવો તે ઈષ્ટ છે.

● ઘણા મરણાવસ્થાની સ્થિતિએ હોય છતાં હલનચલન કરતા હોય છે. જીવનના અંત સુધી પ્રયત્નશીલ રહેવું.

● જો તમે પસંદગી નહીં કરો તો અન્ય તમારા વતીથી પસંદગી કરશે. ગમતી વખતે હકીકત કે ઈચ્છા હોય તેની પસંદગી જલદી કરીને પ્રાપ્ત કરી લેવી, નહીં તો બીજા તમારે બદલે તે મેળવી લેશે.

● સર્જન કરવાનું શીખો નહીં કે પુરું કરવાનું. સર્જનશીલ વ્યક્તિ જ સર્વ પ્રાપ્ત કરે છે. જો સર્જન માંડી વાળીએ તો કંઈ પણ મળે નહીં.

● અત્યારથી સો વર્ષ હશે તો કોઈ કાળજી નહીં રાખે. સમયની કિંમત નથી. વ્યક્તિ વિચારશે કે ૧૦૦ વર્ષ હજુ બાકી છે. અત્યારથી સાવચેતી રાખવાની શું જરૂર છે?

● જો તમે ઊંડાણમાં પ્રવેશ નહીં કરો તો ફેંકાઈ જશો. કોઈ પણ પ્રસંગ કે વિચારનો સવિસ્તર વિચાર ના કરીએ તો તે પ્રાપ્ત નહીં થાય.

● તમે જો નમી નહીં પડો તો તમને કોઈ નમાવી નહીં શકે. આપણે દુર્બળ હોઈએ તો જ બીજાના શિકાર બની જઈશું અને બાજી હારી જઈશું.

● જો તમે સામી વ્યક્તિને તમારે માટે કંઈક કરવા દેશો તો તે તમારે માટે કરશે જ. એકબીજા સાથે સહકારથી વર્તવાની, મદદ કરવાની અનુકૂળતા કરી આપીએ તો સર્વનો સાથે વિકાસ થાય.

● ૯૯% જવાબદારીઓ કાર્યશીલ થઈ સફળતાને વરતી નથી. ગમે તે કાર્ય હલકું કે ભારે હોય તેની જવાબદારી અદા કરવાનું ચૂકી જઈએ છીએ. આમ ચૂકી જવાથી આપણો વિકાસ અટકી જાય છે.

સખત પરિશ્રમ સારું ભવિષ્ય મેળવી આપે છે.

● કોઈ કાર્ય પાછળ ખંત કે પરિશ્રમ ન હોય તો ભવિષ્ય પાંગળું છે. કાર્ય કર્યા વગર સિદ્ધિ ના મળે.

● તમે વૃદ્ધત્વની આકાંક્ષા રાખશો તો તે વહેલું જ આવી જશે. વૃદ્ધત્વ દેહને સતાવતું નથી. મનની દુર્બળતા દેહને સતાવે છે. દુર્બળ મન દેહને દુર્બળ બનાવે છે. મનમાં યૌવનનો થનગનાટ ઉપસાવીએ તો વૃદ્ધત્વ પાંગળું છે.

● તમારી પાસે કોલેજ સ્નાતકની ઉપાધિ હોય તો એક જ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરી કહેવાય. ફક્ત કોલેજ ડીગ્રી જ. જીવન જીવવાનાં ઘણાં ક્ષેત્રો છે. એક જ ધ્યેય રાખી જીવન જીવવું યોગ્ય નથી. સર્વદેશીય ફલક હોય તો જ જીવન જીવવાની મજા છે.

● પાશવી વૃત્તિ અને નિષ્પાપીપણું બે અસ્તિત્વમાં છે. પરંતુ પાશવી નિષ્પાપીપણું જેવું હોતું નથી. (છેતરપીંડી, પ્રમાણિકતા.) નિષ્પાપ હોવું એ ઉચ્ચ જીવનનું ધ્યેય હોવું જોઈએ. તેને સામે છેડે પાશવીપણું છે. આ બન્ને સાવ અલગ હોઈ સાથે આચરી ન શકાય.

● કોઈને ભેટ ધરો તો તેમાં તમારો સત્ય ઉમદા હેતુ ઉમેરો. બાહ્ય લાગણી બતાવી મોટી ભેટ ધરીએ તેના કરતાં નાની ભલે ભેટ હોય તેમાં અંતરનો ઉમદા સત્ય હેતુ, સ્વાર્થ વિનાનો ઉમેરીએ તે યોગ્ય છે.

● બીજાને દોષ દેતા હો તો તમારી જાતનું પરિવર્તન કરવાની શક્તિનો તમે ત્યાગ કરી રહ્યા છે. પોતાની ભૂલના આપણે જ વિધાતા છીએ, સર્જન છીએ. બીજાનો મુદ્દલ દોષ નથી. છતાં કદાચ બીજા પર દોષારોપણ કરશો તો દોષમુક્ત નહીં થાઓ. તમે તમારી સુંદર સર્જનશક્તિનો હાથે કરીને વિનાશ કરી રહ્યા છો તેવું લેખાશે.

● જો તમારે દુશ્મન ઊભો કરવો હોય તો કોઈને બદલવા પ્રયત્નશીલ રહો. દુશ્મન ઊભો થતો નથી, આપણે દુશ્મન ઊભા કરીએ છીએ.

● પારણું અને કબરની વચ્ચે કોઈ જ સલામતી નથી. જન્મ મૃત્યુ આપણા હાથમાં નથી છતાં જીવીએ છીએ તે પણ સલામત નથી.

● ભાગ્ય હિંમતવાળાને મદદ કરે છે. 'હિંમતે મર્દા તો મદદે ખુદા.'

● કંઈ નક્કી ના કરવું તે નક્કી કરવા જેવું છે. અનિશ્ચિત રહેવું તે નિશ્ચિત રહેવા જેવું છે.

● તમે જેવી રીતે જીવન તરફ અભિગમ દાખવશો તેવી જ રીતે સમાજને તે પ્રમાણે કેળવી શકશો. આપણું સારું ઉદાહરણ જ સામી વ્યક્તિને પ્રેરણા આપી સુધારશે.

● સમાજ, સુખી થવા કરતાં સારું થવાનું પસંદ કરે છે. સુખી થવું તે

સારી વાત છે પણ સારું એટલે સત્ય રાહ છોડીને સુખી થવું તે યોગ્ય નથી.

● તમે જે રીતે જીવનમાં રાહને કેળવી શકશો તે જ રીતે તમે સમાજને તમારી સાથેના વર્તાવ માટે કેળવી શકશો. જેવું આપણું વર્તન તેવો જ આપણા માટે સમાજ.

● કોઈની આધીનતા તે ગુલામી છે પણ તે એકબીજાની કબૂલાતથી જ છે. કોઈને આધીન થઈએ છીએ એ બીજાની ઈચ્છાથી થઈએ છીએ. છેવટે તે ગુલામી તો છે જ.

● તમે જીવનમાં ગતિશીલ ન હો તો તમે એ માર્ગને અનુસરશો કે જેથી સ્થગિત થઈ ગયા હશો.

● તમે ફક્ત ગુરું છો અને જેવા હંમેશા હોવા જોઈએ તેવા ગુરુ છો. આપણી જાતના આપણે સાચા માર્ગદર્શક છીએ.

● કેવું પગલું ભરવું તે તમે જાણતા ન હો તો તમે કઈ સ્થિતિમાં છો તેની તમને માહિતી જ નથી તેવું ગણાશે. પોતાની સાચી માહિતી પોતાને હોવી જોઈએ અને જેને ન હોય તે ભવિષ્યમાં કેવું વર્તવું તે સમજી ના શકે.

● જે વિચારનો સ્વીકાર કર્યો હોય તો તે વિચાર કરવાનો સાચો સમય આવ્યો છે તેવું ગણાશે. યોગ્ય સમયે જ માણસને યોગ્ય વિચાર આવે છે.

● આપણે તે જ વસ્તુથી ડરીએ છીએ જેની આપણને અત્યંત આવશ્યકતા છે.

વસ્તુ એટલે જીવનમાં ઈચ્છેલું ધ્યેય. ધ્યેયની પ્રાપ્તિના પ્રયત્નમાં ડરી જઈએ, પીછે હઠ કરીએ તો ભલે તેની આપણને સખત જરૂરિયાત છે. છતાં મેળવી શકાતી નથી.

● લઘુત્વ અને ગુરુત્વભાવ બંને એક સરખાં જ છે. બંનેનો જન્મ ડરની ભાવનામાંથી થતો હોય છે.

આપણા મનમાં થોડોય ડર હોય તો બીજા મારા કરતાં ચઢિયાતો થશે તેવો ભાવ પેદા થશે. તેથી ઉલટું ડરથી અભિમાન પેદા થતાં હું તેનાથી ચઢિયાતો છું તેવી ભાવના જાગશે. આમ બંનેનું ઉત્પત્તિસ્થાનનું મૂળ તો ડર જ છે.

● ઘણે ભાગે કહેવાયું છે તેવું જ આચરણ થયું છે. તેનાથી વિશેષ તો કહેવાયું છે વધારે અને ઘણું જ ઓછું થયું છે.

જીવનમાં જણાવાયું છે તેવું આચરણ થયું છે તેવો ફાંકો ખોટો છે. આચરણ વધારે પણ તે સાચું જ કહેવાયું છે. અનુસરણ ઘણું જ ઓછું થયું છે.

● તમે ગમે તેટલો પ્રયત્ન કરો કે હું તેમાંથી છૂટકારો મેળવું. મુક્તિ મેળવું. છતાં તે તમારી ભાગેડુવૃત્તિ છૂટશે નહીં. જો તમે તમારી જાતને ઓળંગી નહીં શકો તો.

ગમે તે કાર્યમાં આપણે વેઠ ઊતારીને તેનો ભાર ઊતરે તેવું વિચારીએ છીએ. પણ આ યોગ્ય નથી. કારણ તમે કાર્યને પૂર્ણ નહીં કરો. વિઘ્નને ઓળંગશો નહીં ત્યાં સુધી પલાયનવાદ છૂટશે નહીં.

● આપણું જીવન કશુંક સાબીત કરવા માંગે છે તે ભલે આપણે માટે હોય કે પરાઈ વ્યક્તિ માટે હોય.

આપણા જીવનનો જન્મ કંઈક હેતુસર થયો હોય છે. વિશ્વ પણ તેવી અપેક્ષા રાખે છે. તેનું અનુસંધાન ક્યારેક જાત સાથે હોઈ શકે જીવન પ્રગતિ કરી ઉચ્ચ કાર્ય કરે કે પછી બીજી વ્યક્તિને ખભે ચઢાવી ઉચ્છ આસને બેસાડવા માટે હોય. જીવન એક વિજ્ઞાનશાળા છે. ત્યારે કંઈક સાબીત તો કરવું જ પડે.

● તમે જો શરૂઆત નહીં કરો તો ચોક્કસ છે કે તમે ધારેલાં સ્થાને પહોંચી નહીં શકો.

ગુજરાતીમાં કહેવત છે 'યા હોમ કરીને પડો ફતેહ છે આગે; નાનું કે મોટું ગમે તે કાર્ય કાર્ય હોય તે શરૂઆત અને પ્રગતિ ઉપર આધાર રાખે છે. એક એક પગલે ભલે શરૂઆત કરી હોય પહાડ ઓળંગવા માટે દરેક પગલું કામનું છે.

● સલાહ ઘણી જ સારી છે કારણ કે મૂલ્ય આપ્યા વગર મળે છે. સલાહ આપવી અને લેવી તે અતિ યોગ્ય છે કારણ તે ખર્ચાળ નથી.

● તમે તે નહીં વાપરો તો ગુમાવશો. બુદ્ધિ કે ગમે તે વસ્તુ હોય તેનો ઉપયોગ થાય તો વધારો થાય છે.

● તમે અને તમારા સહયોગી (*Partner*) બધી જ બાબતમાં હંમેશ સહમતિ સાધો તો જાણી લેવું કે એકની સહમતિ જરૂર વગરની છે. હાજી હા કરવાની પ્રથા યોગ્ય નથી.

● આપણે સારું કે ખરાબ પ્રાપ્ત નહીં કરી શકીએ, ભલે વય વધી હોય. આપણે તો આપણા જેવા જ ફક્ત દેખાઈએ તેજ યોગ્ય છે.

● જીવવાની અમૂલ્ય ભેટ તેને જ મળે કે જેઓ આખર સુધી ભૂતકાળનો

ત્યાગ કરવાની ઈચ્છાવાળા હોય. ભૂતકાળ ભૂલી ભવિષ્યને સુધારો.

● આશા એનું નામ કે જે દરેક મુશ્કેલીનો એક સ્થળે સંગ્રહ કરે છે. આશાની મર્યાદા હોવી જોઈએ. નહીં તો તે નવી મુશ્કેલીઓ ઊભી કરશે.

● હું કૃતનિશ્ચયી ત્યારે જ બનું અને જો આપણે માટે તે હકારાત્મક અનુકૂળ હોય તો.

● તમે કારણ છો, નહીં કે તેની થતી અસર, કાર્ય કરવામાં આપણે કારણભૂત છીએ. પરિણામ માટે નહીં.

● જીવન હંમેશા તમારી સાથેનું કાયમનું કબુલાતનામું છે. જીવન આપણી સાથે કાયમનું જડાયેલું છે. જીવન વગર અસ્તિત્વ નથી. હવે જો તેની સાથે વિરુદ્ધ વર્તન કરીએ તો જીવન હારી જઈએ.

● કોઈ સારી દિશાના ધ્યેયવાળા નથી. જો તે નવા પરિવર્તન થયેલા ન કોઈ ખરાબ માર્ગે ચઢેલા હોય અને સુધરી ગયા હોય તો તેના જેવા બીજા કોઈ સારી દિશાવાળા નથી.

● આશા અને ઈચ્છા રાખવી તે ન કરવાનું ફક્ત બહાનું છે. કાર્યની શરૂઆત ન કરી હોય અને ફક્ત આશા અને ઈચ્છા જ રાખી હોય તો સફળતા મળતી નથી.

● જે સાચું હશે તે છેલ્લા હસે છે. સમજ્યા વગર હસનારા ઘણા છે પરંતુ સમજીને હસે તેને થોડીક વાર લાગે છે.

● આપણે ઉપરછલું દેખીએ તે ખરેખર વસ્તુ નથી. તે વસ્તુ તો છે જ

તે જ યથાર્થ છે. પૂરેપૂરી છે. આપણી આંખ જુએ તે સંપૂર્ણ સત્ય નથી. આપણી દૃષ્ટિ મુજબ વિચારીએ છીએ તેવું હોતું નથી. વસ્તુમાં જે સત્ય છે, શાશ્વત છે. આપણી દૃષ્ટિ મર્યાદાની બહાર છે.

● જીવનમાં જે ઈચ્છો તે પ્રાપ્ત કરી શકો છો. પરંતુ તમે બીજાને પુરતી મદદ કરો અને તે પછી તમે જે જોઈએ તે મેળવી શકો છો.

બીજાને સર્વસ્વ ન્યોચ્છાવર કરવાથી આત્મસંતોષ થાય છે પછી બીજું મેળવવા સર્વ પ્રયત્નો સફળ થાય છે. અને પછી વિશ્વની દરેક ચીજ તમને પ્રાપ્ત થઈ જાય છે.

● સમાજ જે રમત રમતો હોય તે જો ના ગમે તો તમે તમારી પોતાની શરત શરુ કરો.

બીજાનું આચરણ આપણને ઘણી વખત પસંદ નથી પડતું. ટીકા કર્યા વગર તમે તમારું પોતાનું સ્વચ્છ આચરણ શરુ કરો.

● જીવનમાં ઘણી વસ્તુઓ જોઈએ પણ ઘણી જ થોડી જરૂરની હોય છે. આવશ્યકતા સમજીને આપણે સારી વસ્તુ કે સારા વિચારો ગ્રહણ કરીએ. થોડીક જે જરૂરની હોય તે જ જીવનમાં સંગ્રહિત કરીએ.

● જે વસ્તુથી આપણે દૂર ભાગીએ છીએ તે જ વસ્તુ આપણે શોધતા હોઈએ છીએ તે તરફ દોડતા હોઈએ છીએ.

ગમે તે વસ્તુ હોય પણ તેનું નિર્માણ પરિસ્થિતિ પ્રમાણે હોય છે. ઘણી વખત તેવી વસ્તુની કે પરિસ્થિતિ આપણને અનુકૂળ નથી આવતી. તેથી તેનાથી વિરૂદ્ધ દિશામાં આપણે ઘેરાઈ જઈએ છીએ. ખરી રીતે તો તે વસ્તુ કે પરિસ્થિતિ પ્રાપ્ત થઈ હોય તેની સાથે જો તાલમેલ મેળવીએ તો જરૂર ઈચ્છિત પરિસ્થિતિ આપણને મળશે જ.

● જ્ઞાત કે અજ્ઞાત રીતે તમે જે ધારેલું હોય તે હંમેશા પ્રાપ્ત કરો જ છો.

જ્ઞાત કે અજ્ઞાત રીતે આપણું મનોબળ કાર્યશીલ હોય છે તેથી જ મનોબળે જ સંકલ્પ કરેલો હોય તેમાં સફળતા મળતી જ હોય છે. મન હોય જે કાર્ય કરાવે તેમાં જ્ઞાત અને અજ્ઞાત બંને સંકળાયેલાં હોય છે. જાગૃત કે અજાગૃત મનની સ્થિતિથી તમે ઘડાઈ જાઓ છો પછી તમે જે ધાર્યું હશે તે તમે મેળવી શકો છો.

● સામેના તમને કામચલાઉ કાર્ય કરતાં અટકાવી શકે છે. તમે જ કાર્યને સંપૂર્ણ પાર પાડી શકો છો.

કાર્ય કરવામાં વિઘ્ન તો આવે તેમાં ઘણી વખત બીજા અડચણરૂપ હોય છે. પણ તેથી શું? કાર્યનો કાયમનો ઉકેલ તો તમે જ લાવી શકો. તમે અડગ કાર્યશીલ રહો તો બીજાની આડખીલી કશું કરી શકે નહીં. તમે જ તમારા ભાગ્યવિધાતા છો.

● જીવનનું દરેક દુઃખ સરખામણીમાંથી પેદા થાય છે, સરખામણી કરવાથી આપણે ન્યુનતા અનુભવીએ છીએ, જે માનસિક ત્રાસ આપે છે.

● આપણે એવી વ્યક્તિ છીએ જેમના વાલી કાયમ સૂચના આપ્યા કરે છે. આપણને જીવનમાં આપણાથી ચઢિયાતા હોય તે સૂચના આપ્યા કરે છે. તેમની પાસેથી આપણે જીવવું શીખીએ છીએ.

● તે પૂરતું નથી કે નિશાન તાકવું. તે ધારેલું નિશાન વિંધે તે જ મહત્વનું છે. આપણે પ્રયત્ન ભલે કરીએ સફળતા મળે તે જ વધારે મહત્વની છે.

● પ્રશ્નના નિરાકરણ માટે નબળાઈ તે દોષ છે. જીવનના પ્રશ્નો ઉકેલવા

તે પણ સામર્થ્યતા છે.

- આપણા મનમાં રેખાચિત્ર દોરાયું હોય તે પ્રમાણે આગળ વધીએ. ભવિષ્યનો રાહ મનમાં નક્કી કરીએ પછી પ્રગતિ કરીએ.
- સમાજ જે વિચારે કે અમુક મારાથી નહીં જ થાય તેઓ જેવા યથાર્થ (Right) છે. તે સાબિત કરવામાં સફળ થતા નથી.
- તમારી માન્યતાઓમાં વધારે પડતી જમાવટ હોય તો તે બદલવી મુશ્કેલ થઈ પડે છે.
- અસંતોષ હોય તો જ પ્રગતિ સાધ્ય છે. જીવનમાં સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવામાં અસંતોષ હોવો જોઈએ તો જ વિકાસ થાય.
- નિપુણતાનું વધારે મહત્વ રહેતું નથી. જો એક જ વ્યક્તિ હાથમાં જતી રહે. પાકટતા કે નિપુણતા પર સર્વનો સહિયારો ઈજારો છે. એક જ વ્યક્તિ નિપુણ બને તો સમાજ નિપુણ નહીં થઈ શકે. સંકૂચિતતાનો અર્થ નથી.
- જો તમે ઈચ્છો કે તમારી શક્તિ જતી રહી છે તો તમે પાછી પ્રાપ્ત કરવાનું વિચારશો. આપણે જો હોઈએ તેનો સાચો અહેસાસ થાય તો આપણે જે ખોટ હોય તે પૂરી કરવા પ્રયત્નશીલ રહીશું.
- સામાન્ય પ્રયત્ન પણ સારું પરિણામ આપી શકે. સામાન્ય પ્રયત્ન પણ સાચી દિશામાં થયો હોય તો પરિણામ સારું આવશે.
- જો તમે કાયમ બીજાને મદદ કરતા રહેશો તો તમારે વિચારવું જોઈએ. કે તમે તેને કાયમ મદદ વિનાના બનાવી દેશો, પાંગળો બનાવી દેશો.

બીજાને મદદ કરવી સારી છે પણ તેમ કરવાથી તેની કાર્યશક્તિ હણાઈ જવી ના જોઈએ.

- જીવનનું મહાન ભયસ્થાન છે ગણીએ છીએ તે ખરેખર તેવું હોતું જ નથી.

જીવનનો આપણને ડર લાગે છે તેથી જીવનને જોખમી ગણીએ છીએ. નિર્ભય જીવન જીવાય તો જિંદગી ભયજનક રહેતી નથી. નિર્ભય બનીએ તો જ તેનું મૂલ્ય છે નહીં તો શૂન્ય છે.

- આપણું જીવન ઈશ્વરની અમૂલ્ય ભેટ છે આપણે કેવા બનીશું તે આપણી ઈશ્વરને ભેટ છે. જીવનની મહત્તા કઈ? ઈશ્વર અર્પિત જિંદગીને ભેટ સમજીને સારી રીતે સ્વચ્છ જીવીને ઊજાળવી અને અંત સમયે તે જ પાછી ભેટ તરીકે આપી દેવી. આપણી અને ઈશ્વરની અપેક્ષા એક સરખી જ છે.

- તમારા આત્મબળમાં વફાદારીની ખામી જ બચાવ કરવાનું પ્રેરે છે. કોઈ પણ કાર્ય હોય તેમાં અંતર ઠાલવીને કાર્ય કરીએ તો સફળતા મળશે જ. પછી કાર્ય માટે લૂલો બચાવ કરવાનો રહેશે નહીં. જો તમે બચાવ કરવાનું ચાહો તો જાણવું કે કાર્યના આત્મબળ પ્રત્યે વફાદારીની ખામી છે.

- અનુભવ મેળવ્યા સિવાય જાણકારી હોવી તે શક્ય જ નથી.

જે પરિસ્થિતિમાંથી આપણે પસાર થઈએ છીએ તેમાંથી જ આપણે સત્ય જાણકારી મેળવી આપણે ઘડાઈ જઈએ છીએ. અનુભવ સિવાય પ્રગતિનો માર્ગ આંધળો છે. અનુભવથી જ ભવિષ્યનું કાર્ય સરળતાથી થઈ શકે છે.

- તમે જે સચોટ કહ્યું હોય તે તમે કહેવા માટે ધારેલું જ હોય છે. પ્રથમ

વિચાર પેદા થાય પછી વાણી દ્વારા બહાર આવે. વિચારનું ઘડતર તમે જ કરો છો. તે માટે તમે સજાગ છો. તેથી જ તમે જ ઉચ્ચારશો તે હૃદયની વાણી જ લેખાશે. હૃદયને છેતરીને વાણી નહીં બોલી શકો તેથી જ બોલેલું કથન સર્વથા તમારી દૃષ્ટિએ સચોટ જ ગણાશે.

● ઘણા કાર્ય કરવા ત્યારે જ તૈયાર થાય છે જ્યારે તે ઉચ્ચ કક્ષાએ તૈયાર હોય અને તે પ્રમાણે કાર્ય કરતા હોય છે.

દરેક વ્યક્તિની કાર્ય કરવાની અલગ અલગ પદ્ધતિ હોય છે. કોઈ નીચેથી શરૂઆત કરી ઉચ્ચ કક્ષાએ પહોંચે છે. ઘણા ઉચ્ચ વિચારવાળા મહાન અભિગમ દાખવી મહાન કાર્યથી ઉચ્ચ કક્ષાએ શરૂઆત કરે અને કાર્ય કરવાની રીતરસમ ઉત્તમ હોય છે અને તે કાર્યને સફળ બનાવે છે.

● ઘણા આખું જીવન સહેલાઈથી સુંદર પસાર થાય તેવું ઈચ્છે, જેથી સહીસલામત મૃત્યુને દ્વારે ખડા રહે.

સહેલાઈથી જીવન પસાર થવું જોઈએ તે પણ ઉમદા હેતુ માટે તેથી મૃત્યુ આપણું સ્વાગત કરે.

● તમે જીવનમાં સાફલ્ય મેળવ્યું છે તે ત્યારે ગણાય જ્યારે કેવી રીતે થયું કે થશે તે તમારે માટે સંબંધ ના રાખે. જીવનમાં કેમ અને કેવું થશે તે પ્રશ્ન થાય તો સમજવું કે જીવનમાં સફળતા નહીં મળે.

● ઠીલ કે વિલંબ કરવો તે ઘણી વ્યક્તિઓ માટે ખોટો રસ્તો છે. તેને સુધારવો જ જોઈએ. વિલંબ કરવાથી કાર્યમાં સફળતા ન મળે.

● તમને દરેક વસ્તુ સાથે પ્રાપ્ત નહીં થાય. તે તો એક વખત ભોજન કરીને છેવટ સુધી ચાલશે તેવું ગણાશે. આપણી દરેક આકાંક્ષા સફળ

● જેઓ જે બાકી રહ્યું છે તેની રાહ જુએ છે કે જેઓ પહેલાં મેળવી શક્યા છે, તેઓ જ તેને મેળવી શકે છે.

● જીવન એ પ્રવાસ છે, અંતિમ સ્થળ નથી. પ્રવાસમાં અંતિમ મુકામ ક્યાં થશે તે નક્કી નથી હોતું તેથી જીવન એ પ્રગતિનો ધોરી રસ્તો છે. વિરામને અવકાશ નહીં.

● જે રસ્તાની તમારે જરૂર છે તેનો જ તમારે ત્યાગ કરી દેવો જોઈએ.

● તમે તમારી જીવનની માન્યતા નહીં બદલો તો તેવા જ તમે બનશો. શું આ યોગ્ય છે? જીવન બદલવું આપણા જ હાથમાં છે, રૂઢિચુસ્ત માન્યતાને છોડવી જોઈએ.

● જીવનમાં સફળતા મેળવવાનો રસ્તો હશે પણ અસફળ રહી ગુમાવવાની પણ તૈયારી રાખવી પડશે. ગમે તે કાર્ય હોય તેમાં જીતી જવાય કે હારી જવાય. કાયમ જીતી જવું જ તેવું નથી હોતું. ક્યારેક કંઈ ગુમાવવું પણ પડે છે. હાર કે જીત સ્વાભાવિક છે.

● કાર્ય કરવામાં અનુભવાતો ડર એ સાફ દર્શાવે છે કે બીજું કાર્ય કરવાની તમારે જરૂર છે. કાર્યમાં ડર રાખી નાસીપાસ થઈ જવાની જરૂર નથી. કારણ બીજું કાર્ય કેવી રીતે કરવું તે દર્શાવતો આયનો છે.

● રેતીમાં જો તમે મસ્તકને દબાવી રાખશો તો ચોક્કસ છે કે તમને કોઈ પાછળથી લાત મારી જશે. જીવનમાં સંઘર્ષ કરવો પડે છે. તેમાં પીછેહઠ કરીએ તો બીજા તેમાં હજાર વિઘ્ન નાંખશે પરિણામે ડરપોક બનીને

નિરાશ થવું નહીં.

● આપણે પ્રામાણિક હોઈએ તો પ્રામાણિકતા એ અપ્રામાણિકતા જેવી છે. કારણ પ્રામાણિકતાનો એક મહાન સિદ્ધાંત છે. પ્રામાણિકતા સાહજિક હોવી જોઈએ. આપણે જો આપણને પ્રામાણિક માનતા હોઈએ તો માનવું કે તેમાં અપ્રામાણિકતાનો અંશ છે.

● જે વ્યક્તિ ઓછું પણ ચાહે છે તે સંબંધ પર નિયંત્રણ રાખી શકે છે. બીજા સાથે સંબંધ જાળવવા માટે પ્રેમ મુખ્ય છે. થોડો ઘણો પણ પ્રેમ જાળવ્યો હોય તો સંબંધ જાળવાઈ રહે છે. આમ તો પ્રેમ માટે કહેવાય છે કે પ્રેમ તો અંતરને ઓગાળીને છેવટ સુધીનો આપવો જોઈએ.

● જ્યારે તમે બીજાને બદલાઈ જવાનું ચાહો છો તો તમારે જાણવું જોઈએ તે તમારે માટે જુદો હોઈ શકે છે.

જ્યારે જ્યારે આપણને સામેની વ્યક્તિમાં દોષ દેખાય ત્યારે ત્યારે તેનું બદલાઈ જવાનું ઈચ્છીએ છીએ. ત્યારે પ્રથમ તમારે વિચારવું કે તે વ્યક્તિમાં કંઈક તમારે માટે અંતરમાં અસત્ય ભરેલું છે.

● નદીનું વહેણ કઈ દિશામાં ગતિ કરી રહ્યું છે તે તમારે તેમાં કૂદી પડવાની જરૂર નથી.

જીવનમાં ઘણી વખત આપણે દિશાશૂન્ય થઈ જઈએ છીએ. પરિસ્થિતિ આપણાથી વિપરીત હોય અને તેમાં ઊંડા ઉતરીએ તો તણાઈ જવાનો ભય રહે છે. માટે હંમેશા સમયના વહેણને સમજી આચરણ કરવું.

● જેની સાથે તમે અનુસંધાન સાધી ન શકો તે જ તમારા જીવનને આગળ ધપાવે છે. જીવનના ગમે તે પ્રસંગો હોય તમે ભલે તેમાં સંમત ન હો અનુકુળ ન પણ હોય છતાં તમારું જીવન સુચારું ચલાવવા માટે તે જ

નિમિત્ત બને છે.

● તમારું લક્ષ્ય હોય તેની પ્રાપ્તિ થઈ ન હોય તો જાણવું કે શતપ્રતિશત તે લક્ષ્યને તમે વરેલા નથી. વફાદાર નથી.

જીવનની સો ટકા (૧૦૦%) સફળતાની ચાવી તમારા હાથમાં છે. જો તમે ૧૦૦% વફાદાર ઈમાનદારીથી તે કાર્ય પ્રત્યે હો તો ફક્ત શરત એ જ કે તમે કેટલી હદે વફાદાર છો? સફળતા ન મળે તો જાણવું કે કાર્યશૈલીમાં થોડી ઘણી ન્યૂનતા તો છે જ.

● તમારો દુશ્મન તમારો મિત્ર પણ બની શકે જો તમે તમારા દુશ્મનને તેના જેવું બનવાની તક આપો તો.

દુશ્મનના હૃદયમાં લાગણીનો ભીનો ખૂણો હોય છે જ. તમે તેના જેવું જ અંતરથી વરેલું આચરવાની છૂટ આપો તો જરૂર તે દુશ્મન વ્યક્તિ દુશ્મનાવટ ત્યાગી મિત્ર બનાવવાનું વિચારશે. દુશ્મનના હાઈને સમજી તેને તે પ્રમાણે વર્તવાની છૂટ આપો નહીં કે તરછોડો.

● આપણે સુખી થઈએ કે સુખી થવું યોગ્ય છે તે વિચારીએ. આપણે આ બંને સાથે ના મેળવી શકીએ. સુખી થવું મનની સ્થિતિ ઉપર આધાર રાખે છે.

● આપણે જાતને ભૂલીને ગમે તે બહારનું વિચારીએ તે જ સમસ્યાઓનું કારણ બને છે. તમે જાતને ભૂલીને બાજુ પર રાખીને જવાબ શોધો છો. આપણું અંતઃકરણ જ સાચું વિચારે છે. સાચો જવાબ તે જ આપશે.

● શીખવાનું ભલે યાદ રાખો પણ જે અનુભવ્યું હોય તે ભૂલી જાઓ. અનુભવમાંથી જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું જ મહત્વનું છે.

- પરિવર્તન થતાં જે સહન કરવું પડે છે તે વધારે મુશ્કેલ છે. એવું અનુભવાય તો જ પરિવર્તન થાય. બદલાઈ જવા માટે જે અનુભૂતિ થાય છે તે જ મહત્વનું છે. તે જ પરિવર્તનમાં મદદ કરે છે.
- જેની અત્યંત આવશ્યકતા છે કે વસ્તુથી જ ડરીએ છીએ. કોઈ પણ અપેક્ષા હોય તેની પ્રાપ્તિમાં ડર પેસી જાય તે યોગ્ય નથી.
- જે કાર્યનો નિવેડો નથી આવ્યો તેનાથી જ હારી જવાય છે. કાર્યનું સાફલ્ય તેના જલ્દી નિકાલમાં છે. તેને ખેંચવું યોગ્ય નથી.
- જે સત્ય છે તે પલટાતું નથી. તેથી તેવું ધારેલું ખોટું ઠરતું નથી.
- જીવન ભવિષ્યમાં આવશે તે છે નહીં કે પસાર થયું છે તે. ભાવિ જીવન તરફ સાવધ રહેવું, નહીં કે પસાર થયું છે તેને વળગી રહીને.
- જેની તમારે જરૂર છે તેને જ તમારી જરૂર છે. આપણે સમાજમાં એકબીજાના પૂરક છીએ, એક બીજાને દરેક પ્રકારે મદદ કરીએ તો ઉત્તમ સમાજનું ઘડતર થાય.
- દરેક વખતે આપણે સંબંધ જાળવતા નથી હોતા. ફક્ત આપણે વાતચીતમાં જ જઈએ છીએ.
સંબંધ જાળવવાની પારાશીશી કંઈ ફક્ત આપણે વાતચીતમાં જ વળી જઈએ છીએ. સંબંધ જાળવવો એટલે એકબીજાને સહાયરૂપ થવું તે ફક્ત વાતચીતથી નહીં.
- ગમે તે ગુમાવવાનો તમને ડર હોય તો તમારા જીવનમાં એક કેન્દ્ર એવું છે કે જે તમે ગુમાવી રહ્યા છો. ડરીને કાર્ય કરવાથી સફળતા મળતી નથી. ગમે તે હાથમાંથી જતું રહેશે તેવો ડર હોય તો જાણવું કે

મહત્વની ક્ષણ જે મહત્વની હશે તે તમે ચૂકી જાઓ છો.

- તમારે સુખી જ થવું હોય તો તમે કાયમ દુઃખી જ રહેશો. સુખ અને દુઃખ પરિવર્તનશીલ છે. કાયમી સુખની અપેક્ષા માનવીને ચિંતીત બનાવે છે. પરિણામે માનસિક અશાંતિ રહે છે.
- તમે તવંગર ના હો તો નિરીક્ષણ કરો કે તમે કેવી રીતે ગરીબાઈને પ્રાપ્ત કરી છે.

જીવનને તવંગર બનાવવાનું ફક્ત આર્થિક દૃષ્ટિએ વિચારવાનું નથી. બીજાં ઘણાં પાસાં છે. જીવનને સમૃદ્ધ બનાવવાનાં. જીવનની ગમે તે હલકી પરિસ્થિતિમાં હો તો વિચાર કરો કે ક્યા પરિબળો તેમાં ભાગ ભજવે છે. પછી તો ઉકેલ હાથવેંતમાં જ છે.

- તમારા દરેક કાર્ય માટે તમે જ જવાબદાર છો તેથી સાવચેત રહો કે તમારી જવાબદારી કઈ છે.

જે પોતાને કાર્ય માટે જવાબદાર નથી ગણતો તેનું ભાવિ ધૂંધળું છે. માટે કાર્યને હલકું...કરી સમેટી લેવા કરતાં તેમાં પોતાની જવાબદારી કઈ છે તેનો વિચાર કરો.

- સાચું કે ખોટું કશું પણ મહત્વનું નથી. મહત્ત્વ છે ફક્ત પરિણામનું. પરિણામ પ્રાપ્ત કરવા માટે ઘણી વખત સાચા કે ખોટાની મહત્તા વધારે પડતી આંકીએ છીએ. તેને બદલે સારા પરિણામનો વિચાર કરીએ તો સફળતાનો સાચો રસ્તો મળશે જ.

- તમે જ આચરણ કરવા માંગો છો તે ખરેખર તમે જેવા છો તે પ્રમાણે જ છે.

આપણા અંતરના ધ્વનિને અનુસરીને આચરણ કરતા હોઈએ છીએ. તેથી આપણું દરેક કાર્ય તો તેની જ પ્રતિકૃતિ છે. જાતથી તે અલગ નથી.

● તમે જાતે જ કબૂલ કરો કે હું અજાણ છું. કશું જ્ઞાત નથી તો તમે તેનાથી અજ્ઞાત રહી શકશો નહીં. આપણને કબૂલ કરવામાં આડંબર નડે છે. તે હઠી જાય અને આપણે કબૂલ કરીએ કે મને બધું જ્ઞાન છે તો તમે અંતરથી અજ્ઞાત નહી રહી શકો.

● કોર્ટના પગથિયાં ચઢવાં તે પહેલાં છૂટાછેડા લઈ લેવા તે જ છેલ્લો અને સાચો રાહ છે. ગમે તે કાર્ય હોય તે જો પરિસ્થિતિની બહાર હોય તો સારું છે કે તેને છોડી દેવું. તેના નૈતિક વિશ્લેષણમાં પડવાથી વધુ ગૂંચવાડો ઊભો થાય છે.

● ‘કર્મ’ કરવું તે વિધાન ભ્રમ તરફ દોરી જાય છે.

● બીજાઓ કંઈ અસામાન્ય કરતા નથી. તે સામાન્ય કામ કરીને અસામાન્ય બની જાય છે.

● શરૂઆત કર્યા સિવાય સિદ્ધિ અશક્ય છે.

● સંબંધ એ મહામૂલું રત્ન છે. રત્નને સુંવાળું બનાવવા ઘસવું પડે છે.

● લગ્નને ઘણી વખત એવું વર્ણવાય છે કે તે બે વ્યક્તિની એકબીજાની ખાસિયતોની અદલાબદલીનું સોગંદનામું છે.

● બીજાને લગતી વાતચીતથી વધારે ખરાબ વસ્તુ એક જ છે. ગપ્પાં હાંકીને વાત કરવી તે તમારા માટેનું કંટાળાજનક પગલું છે.

● સંબંધ જાળવવામાં સાવચેતીથી કરેલી શબ્દ પસંદગી મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. વિચારો, પછી બોલો. બોલો તો હૃદયથી. ફક્ત જીભથી નહીં.

● તમારી પોતાની મુશ્કેલીઓને નિવારવા, બીજાને મદદ કરવી તે સાચો રસ્તો છે.

● લાઠી અને પથ્થર કદાચ આપણાં હાડકાં ભાંગી શકે પણ શબ્દો આપણું હૃદય ભેદી નાંખે છે.

● ભૂતકાળને ભૂલી નવી શરૂઆતને ચેતનવંતી બનાવે તે પ્રેમ છે અને તે પણ ભૂતકાળને બદલ્યા સિવાય જ.

● જે પ્રથમ ગુસ્સે થાય છે તે ઘણે ભાગે ગુમાવે છે.

● દયાળુ શબ્દો ટૂંકા અને બોલવામાં સહેલા હોય છે. પણ તેનો પડઘો સાચો અને અંત વિનાનો પડે છે.

● તમે કોઈના પણ વશીકરણ કે દબાણમાં આવી ગયા હશો તો તમે કંઈ આપી નહીં શકો અને લઈ પણ નહીં શકો.

● તમારા સાથી કંઈ પણ તમારી પાસેથી રાખી નહીં શકે, જો તમે તમારી પાસે કંઈ પણ રાખ્યું નહીં હોય તો.

● કોઈનાથી એકલવાયા પડી જવું તે દુનિયાથી સૌથી વધું એકાંતપણું છે.

● સંબંધમાં વ્યવહાર જાળવવો તે વધું પડતું નથી, જેટલું પ્રશ્નોમાં એકી વખતે જૂઠાણું દાખલ થઈ જવું.

- વધારે પડતી બડાશ હાંકે છે તેમાંથી ઘણી જ થોડી તેમની પાસે ખરેખરી હોય છે.
- જે વ્યક્તિ વિના શરતે ચાહે છે તેને અંકૂશમાં રાખી શકાતો નથી.
- જે કાર્યને ચાહતા હો તો ઘણી જ સારી રીતે નિભાવો. કારણ કે જે તમને અનુકૂળ નહીં હોય તે તમે સારી રીતે ક્યારેય નિભાવી નહીં શકો.
- વિજેતા દરેક કોયડાના ઉકેલને જુએ છે. હારનાર તો ફક્ત કોયડાને જ જુએ છે.
- આંકી શકાય તેવી સિદ્ધિ અને તે પણ વાજબી સમય મર્યાદામાં તે પ્રગતિનો આખરી ન્યાયી ચુકાદો છે.
- જીવનમાં એટલું બધું કંઈ કિંમતી નથી. સત્ય તમે સહન કરી શકશો અથવા તો સહન કરી શકશો નહીં.
- જેને માટે તમે તૈયારી દાખવો તમે તૈયાર જ છો.
- જે ભૂતકાળમાં હતું તે અત્યારે છે, જે અત્યારે છે તે ભૂતકાળમાં હતું પરંતુ જે ભવિષ્યમાં થવાનું છે. તે મારા પર અવલંબે છે. ભવિષ્ય સુધારવું હોય તો જાત સિવાય કોઈ આરો નથી. ભૂતકાળ અને વર્તમાન કાળ ગૌણ છે.
- પ્રથમ પ્રયત્ન સફળ ન થાય તો તમે લગભગ સામાન્ય કક્ષાના છો. ‘પહેલો ઘા રાણાનો’ ગુજરાતી કહેવત યાદ આવે છે.
- આગેવાની લો અગર અનુસરો અથવા રાહ પરથી ફેંકાઈ જાઓ.

ત્રણ વિકલ્પ જીવનના છે. જીવનમાં સફળતા મેળવવા આગેવાની લેવી પડે કે પછી કોઈના મહાન કાર્યને અનુસરવું પડે.

- એવી રીતે જીવન જીવો કે તમે વિશ્વમાં છેલ્લા શ્વાસ લો છો. ત્યારે જ કોક વખત ધ્યેયને પ્રાપ્ત કરશો. જીવન વધારે બાકી છે તેવું વિચારવાથી કાર્યમાં વિલંબ થાય છે.

(વિચારો અને વિજયી બનો)

- તમે જો નિર્ણય કરશો તો તમારું આંતરમન તે માટેનું સર્વ ગોઠવી આપશે.
- એક સામાન્ય સત્ય છે કે તમે જ્યારે કાર્યશીલ રહેશો ત્યારે ઉદાસીનતા અનુભવી નહીં શકો.
- પરિશ્રમ વિનાનો વિચાર તે શાંત જન્મ જ ગણાય.
- ગરીબને મદદ કરવા માટે જે કરી શકીએ તેમાંની એક રીત તેઓમાંના એક બનવા માટે નથી. ગરીબને મદદ કરવાથી આપણે ગરીબ નથી બનતા.
- ક્ષુદ્ર પદાર્થ માટે પરસેવો પાડવાનું બંધ કરો. કારણ આજથી ૧૦૦ વર્ષ પછી તેની કોઈ કદર નહીં કરે.
- વિજેતા કહેશે ચાલો શોધી કાઢીએ. હારનાર કહેશે કોઈ પણ જાણતું નથી.
- તમે જે જોઈતું હોય તેની માંગણી કરશો તો જે તમને અર્પણ કરવામાં આવ્યું. તે પણ તમે સ્વીકારી નહીં શકો.
- ઘણી વ્યક્તિઓ ફક્ત પ્રકાશ જોઈને જ બદલાઈ જવાનું ઇચ્છતી

નથી, કારણ કે ગરમી લાગે છે તેથી તેવું ઈચ્છે છે.

- આપણી પાસે હોય તે અર્પણ કરવું પૂરતું નથી. આપણે જે છીએ તેને જ તેને અર્પણ કરીએ.
- તમે તમારા ભાગીદાર પ્રભાવ નહીં પાડી શકો. જો તમે, તમારો પ્રભાવ પાડવામાં લાગણીશીલ નહીં હો તો.
- તમે જે રીતે બીજાનાં સચ્ચાઈથી વખાણ કરો છો, તમને લાગશે કે કોઈક દિવસ તમારે તેમને છોડવો પડશે.
- પ્રેમ દુનિયાની પ્રદક્ષિણા કરવાનું નથી કહેતો, પ્રેમ તો તે છે કે જેના પર સવારી કરીને ફરવું જ યોગ્ય છે.
- સંબંધમાં આપણી સૂઝબૂઝ તે અરીસો છે.
- જો તમે તમારી જાતના મિત્ર નહીં બન્યા હો તો તમે કોઈના પણ મિત્ર નહીં બની શકો.
- સુખી થવાની યાવી તો માફી આપવામાં છે.
- આપણે સાથે કામ કરવાનું ના ઈચ્છીએ તો પણ આપણે સંબંધમાં સાથે કામ કરવાનું કબૂલાતનામું કરવાનું છે.
- સમજૂતી તે કબૂલાતનામું હોય તે જરૂરી નથી.
- જે સંઘર્ષને ઉત્તેજન આપે છે તે જ ગાઢ સંબંધનાં દ્વાર ખોલે છે, તેવો જ અનુભવમાંથી શીખવાનો ઈરાદો ધરાવે છે.
- તમે માનતા હો કે તમે કુશળ છો તો તમે કુશળતા પૂરવાર કરવાના

પ્રયત્નમાંથી અટકી જાઓ છો.

- તમે તમારી જાતને વધારે પ્રેમ છે તેવું થવા નહીં દો, જો તમે લાયકાત મેળવી નથી તેવું માનતા હો તો.
- આગળ વધવામાં કેટલું દૂર બાકી રહ્યું છે તે ઉપર તમારી યુક્તિ કળા ચકાસાય છે.
- જો તમે બીજા કોઈની પાસેથી કંઈ મેળવવાની અપેક્ષા નહીં રાખતા હો તો તમે પરાક્રમ નહીં બતાવી શકો.
- હંમેશા આપનાર લેનારના વશમાં કંટ્રોલમાં હોય છે તેથી લેનાર કરતાં આપનાર બનવું તે મુશ્કેલ હોય છે.
- તમે ગંતવ્ય સ્થાને પહોંચીને મેળવો છો તે વિશેષ મહત્વનું નથી. તમે ગંતવ્ય સ્થાને પહોંચીને જે બનવા માંગો છો તે મહત્વનું છે.
- તમારો બાહ્ય પ્રવાહ તમારા આંતરપ્રવાહથી ચઢીયાતો હોય તો તમે તમારી જાતથી તમે પીછે હઠ કરશો.
- ઘણે ભાગે લોકો જીવનથી હારે છે કારણ કે નિમ્ન બાબત માટે તે મોટું પગલું ઊઠાવે છે.
- ગુમાવનાર અસ્તિત્વ ટકાવી રાખવા ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે. જીતનાર જીવનને ઉજ્જવળ બનાવવા ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે.
- જો જીવનનો સ્પષ્ટ અભિગમ નહીં હોય તો બીજા જે સ્પષ્ટ અભિગમ અપનાવે છે તેને પગલે ચાલવાની ફરજ પડશે.
- શક્યતાને નિહાળવી તે ફક્ત પૂરતી નથી. તમારે જાતે જ શક્ય

બનાવવાનું છે.

- જંગ જીતનાર સામાન્ય કક્ષાના હોય છે પરંતુ દેઢ મનોબળ અસામાન્ય હોય છે. સફળતાના દરેક અધિકારી છે. ફક્ત તીવ્ર અભીપ્સા કે મનોબળ હોય તો.
- તે મહત્વનું નથી કે તમે શું કરી શકશો. તમે શું કરશો તે મહત્વની બાબત છે. પગલું ભરીએ તો આગળ વધાય પગલું ભરી શકીશું કે નહીં તે મહત્વનું નથી.
- જીત મેળવનાર એ પરિણામનો હંમેશ ભાગીદાર છે. પણ હારનાર તો મુશ્કેલીનો એક ભાગ જ છે. જીત મેળવવી તે સર્વનો અધિકાર છે, હક્ક છે. હારી જવું તે મુશ્કેલીનો એક ભાગ છે.
- જીતનું કોષ્ટક : સામર્થ્ય + પ્રયત્ન = પરિણામ.
- જીત મેળવનાર મેદાનનો ત્યાગ નથી કરતો. મેદાનનો ત્યાગ કરનાર જીતી નથી શકતો.
- જીવન એ હઠાગ્રહી શિક્ષક છે. તે વારંવાર આપણે શીખીએ નહીં ત્યાં સુધી પુનરાવર્તન કરતો જ રહેશે.
- માંદગી તે જાગી જવા માટેનું આખરીનામું છે.
- શક્તિ છે જ નહીંનું, શક્તિ છે તેમાં રૂપાંતર તે જીત તરફ દોરી જાય છે તે મહત્વનું છે.
- હું કૃતનિશ્ચયી થવા માગુ છું, પણ જો તમને માન્ય હોય તો જ.
- તમે જીવનના અંતિમ દિવસે રહો છો તેવા દરેક દિવસે રહેતા હો તો એક દિવસ તમે જરૂર સાચા ઠરશો.

તમારે તમારી સાચી માન્યતા જાણવી જ હોય તો તમારે કાર્યપદ્ધતિ તરફ નજર નાખતા રહેવું જરૂરી છે.

બરાબ ટેવોમાંથી મુક્તિ મેળવવી ડુંગળીની છાલ ઉખેડવા બરાબર છે. તેનાં પડ એક વખતે એક જ હઠાવી શકાય છે.

- તમે માર્ગદર્શન ન આપો, કદાચ હું અનુસરું નહીં. મારી પાછળ ન ચાલો, કદાચ હું તમને દોરી ન શકું. મારી સાથે રહો અને મારા મિત્ર બનો.
- મૂર્ખાઈથી પથારીની સોડ ના ખેંચો. ઊભા થાઓ, સખત સંઘર્ષ કરો ત્યાર પછી પ્રાપ્ત કરો.
- સ્વ અંધત્વ જેવું કંઈ પણ નથી, જેવું કે પોતાને જ ન્યાયી ઠેરવવું.
- ભાગીદાર સહયોગીને સજાવવો હોય તો તમે બુદ્ધિનો ઓછો ઉપયોગ કરો. ભાવથી લાગણીને વધારો.
- સાચા મિત્ર તરીકે બીજામાં રસવૃત્તિ જાગૃત કરો, નહીં કે દેખાવ ખાતર કે મારી તમારામાં રસવૃત્તિ છે.
- ગમે તેને તમે કારણ બતાવી શકો. જે કારણમાંથી તેઓ પસાર થયા છે તે.
- સંબંધમાં માછીમારીની ફેરી જેવું હોય છે. જેમ કે નાની સામગ્રી પાછી ફેંકી દઈ અને સારી પોતાની પાસે રાખે છે.
- જો તમારો હેતુ સાથીદારની સંમતિની અપેક્ષા રાખતો હશે તો એક વસ્તુ નિશ્ચિત છે કે તમે તે વસ્તુ મેળવી નહીં શકો.

- હકારાત્મક વલણમાં તમે કોઈને દોરી નહીં શકો. જે કોઈ પોતાને માટે કરતા હશે કે જેમણે તે પ્રમાણે પોતાને માટે કરવું જોઈએ, તો તમે કોઈને પણ હકારાત્મક વલણમાં બદલી નહીં શકો.
- જો તમે તેને પરવાનગી નહીં આપી હોય તો તમને તમારા સાથી કંઈ પણ કરી નહીં શકે.
- આપણે બીજાને આકર્ષી શકીએ, જો આપમે તેવી લાયકાત છે તેવું માનતા હોઈએ તો.
- જીત મેળવવા માટે તમારા હકારાત્મક વલણથી ઉપર ઊઠવું પડે.
- તમે તમારી મર્યાદાની દલીલ કરશો તો તમને તે જ મર્યાદા પાછી મળશે.
- વિજેતા માનશે કે અમે જાતે જ ભવિષ્યનું નિર્માણ કરીશું. તે પણ જે કંઈક કરીશું અથવા ભલે નાસીપાસ થઈશું. હારેલ માને છે કે તે મારું સારું કે ખરાબ નસીબ હતું.
- તમે આવશ્યકતા આવી પડે ત્યારે કાર્ય કરો છો. તમારે કરવું જ પડે તેવું હોય ત્યારે જે તમારે કરવાનું છે જે તમારે જ્યારે કરવાનું છે. ત્યારે એવી ક્ષણ આવશે કે તમે તે કાર્ય પાર પાડી શકશો.
- જે તમારી જાતને તમે આપી શકો છો તે તમે ફક્ત મેળવી શકો છો તેથી જ જે શ્રેષ્ઠ હોય તે જ તમારી જાતને આપો.
- ઉચ્ચ સમજશક્તિ તે સારી રીતે સંગ્રહાયેલા જ્ઞાનથી વિશેષ કંઈ નથી.

- કાર્ય કરી શકો તે પહેલાં સમર્થ બનો. કાર્ય કરવાનું જ છે તે પહેલાં કાર્ય કરી શકીશ જ તેવું ધારો.
- કાર્ય સફળતાની આ ગુરું ચાવી છે. કાર્યને તન્મયતાથી વળગી રહેવું. તે પહેલાં કાર્યદક્ષ થઈશું જ તેવો ખ્યાલ રાખો.
- પહેલી વખત કાર્ય પાર પાડવામાં જો સમય ના સાંપડે તો તમારે સમયને શોધવો પડશે કે જે કાર્ય પૂરું કરી શકે. કાર્યની સફળતા માટે પ્રથમ જ તક ઝડપી લેવી નહીં. તો તકને માટે રખડવું પડશે.
- બદલાવ માટે સંઘર્ષ કરવો તે મુશ્કેલી તરફ દૃષ્ટિપાત કરે છે તેથી વિશેષ કંઈ નથી. સ્વાભાવિક લાગવું જોઈએ કે જીવનમાં પરિવર્તન આવી રહ્યું છે.
- જંગ જીતનારે પોતાને મહાન કહેવો પડે છે અને તે પણ દુનિયા અન્ય સાબિત કરે તે પહેલાં.
- વિજય ધ્વજ લહેરાવી અશ્વમેધ યજ્ઞનો ઘોડો દોડાવવો પડે તેવું વિજય મેળવનારે કરવું જ પડે.
- હકારાત્મક લેશન દરેક વખતે હકારાત્મક રીતે શીખવી નથી શકાતાં.
- વિજેતા માથે લીધેલા કામની જવાબદારી લે છે. હારનાર તો વચન આપીને જ રહી જાય છે.
- તમારી વ્યક્તિગત મહેચ્છાઓને તમે નિભાવો અગર તો છોડી દો.
- બળવાખોર વ્યક્તિ અસંવાદિતાને સંવાદિતા ઠેરવે છે.

- ગુમાવનાર સિદ્ધિ માટે જ કાર્ય કરે છે તેમાં ભૂલ કરી જીતનાર જાણે છે કે સિદ્ધિ માટે તે કાર્યશક્તિનું જ પરિણામ છે.
- નકારાત્મક વલણ માટે તે માનસિક ખરાબ ટેવો જ છે. વિજેતા કહેશે હું કરીશ અને સફળ થઈશ. હારનાર કહેશે હું પ્રયત્ન તો કરીશ અને તે હારી જાય છે.
- વિશ્વાસ ભયને દૂર કરે છે.
- જે વણમાગી સલાહ આપે છે તે પ્રથમ ગુમાવે છે.
- સાથીને, ભાગીદારને શિક્ષા કરવી તે મૂર્ખાઈ છે, જ્યારે એક જ છત્રછાયા નીચે હો ત્યારે.
- ગમે તેટલા વખત પ્રયત્ન કરો, કરતા જ રહો.
- આપણે જે ઈચ્છીએ છીએ તે પ્રાપ્ત કરીએ ત્યાં સુધી બીજાથી આપણે કેવી રીતે કરીએ છીએ તેવું લાગશે. કે જે બીજા કંઈ પણ ન હોય અને તેમને તેવા બનાવવા માગતા હોઈએ.
- એકલા રહેવાનું શિખવું. અને તે એકલવાયાપણું ભોગવીને નહીં. તેનો મતલબ કે તમે બીજાની સાથે સંલગ્ન થવા તૈયાર છે.
- દરેક સાથે જેટલો વધારે પ્રેમનો ફેલાવો કરીશું તેટલો જ વધારે બધા આપણને ચાહતા હશે.
- પ્રેમ કેટલો મહાન છે તે મહત્ત્વનું નથી. કારણ કોઈ એક વ્યક્તિ આપણી જરૂરિયાત પૂરી નહીં કરી શકે.

- તમારા સાથી જ્યારે સુખી હોય ત્યારે સહેલાઈથી પ્રેમ વ્યક્ત કરી શકો છો, તો તમારા સાથીને સુખી થવામાં મદદ કેમ નથી કરતા?
- જો શાંતિની શોધ હોય તો સર્વદા સંઘર્ષના વિચારને તિલાંજલી આપવી જ પડે.
- ગાઢ સંબંધ જેટલો જરૂરી છે તેટલો જ જરૂરી તેમાંથી હાથ પાછો ખેંચી લેવો તે પણ છે.
- ઘણે ભાગે સાથીઓ સાંભળવા ઈચ્છતા હોય છે પણ સાચી સલાહ આપતા નથી.
- તપાસ્યા વિના તમારા સાથી કંઈ પણ સ્વીકારી નહીં શકે. પરવાનગી સિવાય તમારા સાથી કંઈ નકારી પણ નહીં શકે.
- ગમે તેવા સંબંધમાં તમને જે પ્રાપ્ત થવાનું છે તે મળતું જ રહેવાનું છે તે પણ ત્યાં સુધી કે તમે જે કરતા હો તેમાંથી અટકી જાઓ ત્યાં સુધી.
- સંબંધમાં મુશ્કેલી જે વહેંચાઈ જાય છે તે મુશ્કેલીને સાઈઝ પ્રમાણે ઓછી કરી નાંખે છે.
- તમે ફક્ત એકલા જ છો, જે તમને છોડી નહીં શકે.
- દરેક પરિસ્થિતિને ઘણે ભાગે બે બાજુઓ હોય છે. બંનેને ધ્યાનમાં રાખો.
- જો તમારા હૃદયમાં પ્રેમનું અસ્તિત્વ નહીં હોય તો તમને ખરાબ પ્રકારની હૃદયની મુશ્કેલી ઊભી થશે.

- ગમે તે પ્રકારના સંબંધમાં ઘણે ભાગે તમે મેળવશો કે જે તમે જોતા હશો.
- ઘણી વ્યક્તિઓ જે મેળવવાનું બિલકુલ થઈ શકશે નહીં તેમ ધારતી હોય તો પણ તે માટે કાર્યક્ષમ હોય છે.
- કોઈ પણ તમારે માટે કાર્ય નહીં કરે, તમે બીજી વ્યક્તિઓ મારફતે તમારું કામ જાતે જ કરો.
- શરૂઆતનો તબક્કો તમારા જીતની પરિપૂર્ણતા અપાવવાનો છે. નહીં કે કાર્યસિદ્ધિ થયાનો તબક્કો.
- જીત મેળવનાર કહેશે તે મુશ્કેલ હોઈ શકે, છતાં ય તે શક્ય છે. હારનાર કહેશે તે શક્ય થઈ શકે, પણ તે ઘણું જ મુશ્કેલ છે.
- ગુન્હો તે આપણા તરફ તકાયેલો શેષ છે. શેષ એ બીજા તરફ તકાયેલો આવેશ છે.
- પ્રયત્ન એ જૂઠાણું છે. કાર્ય પાર પાડવું તે જ સાચું છે.
- જે સાચો વિજય પ્રાપ્ત કરે છે તે ભાગ્યે જ વિજયી થવાની ચિંતા કરે છે. આત્મવિશ્વાસને વરેલો હોય તે જ વિજયી બને.
- અનુભવ એ મહાન શિક્ષક છે, જો આપણે ઉત્તિર્ણ વિદ્યાર્થી બની શકીએ તો. અનુભવમાંથી ભવિષ્યનું ભાથું મેળવવાનું છે પરંતુ તે માટે વિદ્યાર્થીની માફક તેમાંથી ગ્રહણ કરવું જ પડે.
- સર્વોત્તમ સમજદારી તમે મેળવી શકો જો તમે તમારે પ્રકાશમાં આવવું હોય તો. અને આવું થાય તો કોઈ પણ તમને સમજી નહીં શકે.

- દરેક નિષ્ફળતા અને નિરાશા તે મહાન સફળતાનું બીજાંકુર રોપવા બરાબર છે.
- શક્તિ લગાડ્યા સિવાય ધ્યેય પ્રાપ્ત કરવું તે જ ઈચ્છા છે.
- વિજેતા ગુમાવી દેવાથી (ખોટ ખાવાથી) ગભરાતો નથી. પરાજિત ગુપ્ત રીતે જીતવાથી ગભરાય છે.
- તમે જે રીતે વત્યા અને જે થયું તે તેનું પરિણામ નથી. તમે જે નક્કી કર્યું અને હૃદયમાં સંઘરી રાખ્યું તેનું જ પરિણામ છે.
- ઘણા નરમ રીતે આખી જિંદગી સુંદર રહેવા પ્રયત્ન કરે છે. જેથી સલામત રીતે મૃત્યુના દ્વારે આવીને ઊભા રહે છે.
- તપાસ્યા સિવાય કંઈ પણ સ્વીકારો નહીં. સમજ્યા સિવાય કશું પણ નકારો નહીં.
- જો તમે કંઈ કરતા હશો તો તમે કરવાનું કરતા હશો. જે તમે કંઈ પ્રાપ્ત કરવાના હશો તે તમે પ્રાપ્ત કરવાનું કરતા જ હશો.
- તમારે કહેવાનું હોય કે, શું તમારે માટે શ્રેષ્ઠ છે. તેના પર જો હું વિશ્વાસ રાખું, તો હું જે જાણું છું કે શું મારે માટે શ્રેષ્ઠ છે તેનો વિશ્વાસ રાખી શકું.
- તમારી જાત ઉપર તમે પહેલાં વિશ્વાસ રાખો પછી જ બીજા પર તમે વિશ્વાસ રાખી શકશો.
- જ્યારે પ્રશ્નો ઉકેલવા ધ્યાન કેન્દ્રિત કરીએ તો જ આપણે બીજા પર

આક્ષેપ કરવાનું ટાળી શકીએ.

- આપમે જે જાણતા હોઈએ તે સત્ય છે તેવું બતાવવા માગીએ તો જ આપણે સાચા પ્રેમનો નિયોડ પ્રાપ્ત કરી શકીએ.
- કબૂલાત હૃદયમાંથી પેદા થાય છે. તે ફક્ત કરાર કરવા જેવું નથી.
- ગૂંચ માટે બેની જરૂર પડે છે. ગૂંચ ઉકેલવા તો એકની જ જરૂર છે. વ્યક્તિ જાતે જ ગૂંચ ઉકેલી શકે છે.
- જે જોડી દંપતી કે ગમે તે પ્રેમથી સાથે રમે છે તે જ સાથે રહી શકે છે.
- જ્યારે ધિક્કાર વૃત્તિ ઘટે છે ત્યારે એકબીજા વચ્ચે સારું શું છે તે દ્રશ્યમાન થાય છે.
- તમારી જાતને પ્રથમ ચાહો કારણ કે તમારી પાસે જ નહીં હોય તે બીજાને આપી નહીં શકો.
- સાચા મિત્રો એકબીજા વચ્ચે કહેવા કબૂલ થાય છે અને તેવી વસ્તુ કે જે તેઓ એકબીજાને કહી શકતા નથી હોતા.
- વિવેક કે સભ્યતા જે તૈલી દ્રાવણનું કામ કરે છે તે મૈત્રીરૂપી મશીનને સરળતા સુંવાળી રીતેથી ચલાવે છે.
- મુશ્કેલીમાંથી છૂટી જવાનો ઉત્તમ માર્ગ તેનું નિવારણ કરવું તે છે. મુશ્કેલીથી હટી જઈએ તો મુશ્કેલી વધે છે.
- મુશ્કેલીમાંથી છૂટી જવાનો ઉત્તમ માર્ગ તેનું નિવારણ કરવું તે છે. મુશ્કેલીથી હટી જઈએ તો મુશ્કેલી વધે છે.

- વારંવાર માન્યતા દૃઢ થવી તે પ્રત્યક્ષ જોયા બરાબર છે. મન એક અરીસા જેવું છે. તેમાં જેવું વારંવાર વિચારાય તેવી છબી ઘડાય છે.
- જેટલી અતિશયોક્તિ વધારે કરીએ તેટલા વધારે નબળા પડીએ. અતિશયોક્તિથી મન ન્યૂનતા અનુભવે છે. એવું લાગે છે કે આપણે જાતને છેતરીએ છીએ, પરિણામે મન નબળું પડે છે.
- રચાતા સંબંધમાં સફળતાનો દોરીમાર્ગ હંમેશાં રચાતો જ હોય છે.
- શક્તિશાળીને દુર્બળ બનાવીને તમે દુર્બળને શક્તિશાળી નહીં બનાવી શકો.
- જે કોઈ જે પોતાને માટે જ કાર્યશીલ હોય અને જેઓ પોતાને માટે કાર્ય કરવાનું હોય તેમ માનતા હોય અને તેને શક્ય ગણતા હોય, તેમને તમે કાયમ બદલાઈ જવાની દોરવણી નહીં આપી શકો.
- જીત પ્રાપ્ત કરવી તે સારી નિર્ણય શક્તિનો ચુકાદો છે, પરંતુ સારી નિર્ણયશક્તિ તે અનુભવનો પરિપાક છે.
- ત્યજી દેવું કાર્યને તે હંમેશા ઉતાવળિયું પગલું છે.
- આગાહી કરવાનો શ્રેષ્ઠ રસ્તો તો તમારા ભવિષ્યના ઘડતરનો છે, સર્જનનો છે.
- ઘણા ટૂંક સમય માટેની પ્રાપ્તિ લાંબા સમય માટેની વ્યથાને નોંતરે છે.
- સામાન્ય માનવીને પ્રતિકૂળ પરિસ્થિતિ સાંપડે તો તે અસામાન્ય બનવામાં મદદ કરે છે. મુશ્કેલી જ માનવને ઉન્નત કક્ષાએ પહોંચાડે છે.

● તમને જે મુશ્કેલીમાં મૂકે છે તે તમે જાણો તે મહત્ત્વનું નથી. તમે જે વિચારોને જાણો કે તે તેવું નથી, તે મહત્ત્વનું છે. મુશ્કેલીથી ગભરાઈને પીછેહઠ કરવી તેના કરતાં વિચારીને નિવારવી તે મહત્ત્વનું છે.

● મન હવાઈ છત્રી છે. જેને ખોલીએ ત્યારે જ સારું કાર્ય કરે છે. મન હોય તો માળવે જવાય, પણ મન સાથે દોસ્તી કરીએ તો.

● જીત મેળવનારનો હેતુ મહાન હોવો જોઈએ. સંપૂર્ણ નહીં.

● તમે દિવસમાં પચાસેક ભૂલો ન કરો તો જાણવું કે તમે, પ્રયત્ન સંપૂર્ણ રીતે કરતા નથી. ભૂલ થાય તેમાંથી જ સફળતાનું માર્ગદર્શન મળે છે.

● જે વ્યક્તિ જીવનમાં અલૌકિક ક્ષણોનો અનુભવ કરે છે ત્યારે તે વ્યાવહારિક જગતની પ્રપંચલીલા ભૂલીને નિજમાં નિમગ્ન થઈ જાય છે. અને આત્માના એકાંતમાં પોતાના ને વિશ્વના અસ્તિત્વ વિશે ચિંતનમગ્ન બને છે. ત્યારે એ વિચાર સ્તુતિ બનીને પ્રગટ થાય છે.

● પ્રેમ અને મૃત્યુ એ એક જ સિક્કાની બે બાજુ છે, એક જ વસ્તુને જોવા માટે બે દ્રષ્ટિ આ સમજવું ઘણું મુશ્કેલ છે. કારણ કે આપણે મૃત્યુથી બચવાનો અને પ્રેમને શરણે થવાનો પ્રયત્ન કરીએ છીએ. મૃત્યુથી બચવા માટે પ્રેમની સુરક્ષા માગીએ છીએ. પરંતુ પ્રેમ એ મૃત્યુનું જ રૂપ છે. મૃત્યુ તો પ્રેમનો ખોળો છે. એટલે જ આપણા જીવનમાં પ્રેમની વધુ આવશ્યકતા છે.

● પ્રેમમાં જ આત્મસમર્પણ કરે છે તે પરમાત્માથી વધુ નજીક છે. પ્રેમ ભક્તિ છે. અને ભક્તિનો આધાર પ્રેમ છે. પ્રેમ અને ભક્તિ અવિનાભાવી સંબંધે જોડાયેલાં છે. જો જીવનમાં બધા જ દરવાજા ખોલીને

પ્રેમનું આગમન થયું તો તેની પાછળ પાછળ પરમાત્માનો પદધ્વનિ જરૂર સંભળાય છે.

● પ્રકાશ તોડે છે, અંધારું જોડે છે. પ્રકાશ થતાં જ બધી જ વસ્તુઓ અલગ અલગ દેખાય છે. અંધારું થતાં જ આ વસ્તુઓ એકબીજામાં ઓગળી જાય છે. સૂર્ય પૂર્વથી આવીને પ્રકાશ ફેલાવે છે. એની દિશા નક્કી છે, પણ અંધારું ક્યાંથી આવે છે? અંધારું તો દશેદિશાથી આવે છે. એની કોઈ નિશ્ચિત દિશા નથી. પ્રકાશ અનિશ્ચિત છે. અંધારું નિશ્ચિત છે. એટલે મૃત્યુ જીવનની આવશ્યકતા છે. જે રીતે અંધારાની. જીવન તો માત્ર ક્ષણિક છે. અંધારું એટલે કે મૃત્યુ શાશ્વત છે.

● અનુભૂતિ અથવા અનુભવને આપણે એક માનસિક પ્રક્રિયા તરીકે જ ઓળખી શકીએ, યાને એક માનસિક ઘટનારૂપે તથા મગજમાંથી એક છાપરૂપે જ ઓળખી શકીએ. મગજને આપણે આગળ કે પાછળ ગતિ કરાવી શકતા નથી. પણ મનના સંબંધમાં તેમ કરી શકીએ છીએ. મનને ભૂત, ભવિષ્ય, વર્તમાન બધા જ કાળમાં ગતિ કરાવી શકાય છે. આથી મનમાં જે જે ક્રિયા ચાલે છે. તે અનંતકાળને માટે સંચિત રહે છે. મનમાં સઘળી પૂર્વઘટનાઓ મૂળથી સંસ્કારરૂપે સચવાઈ રહેતી આવી છે. મન સર્વવ્યાપી છે.

● શબ્દમાત્ર અપરાવિદ્યા છે. શબ્દમાં શક્તિ છે. પણ તે મર્યાદિત છે. શબ્દ અર્થબોધ આપીને તે આકાશમાં લીન થઈ જાય છે. શબ્દ દ્વારા જ અર્થ પ્રાપ્ત થાય છે. પરંતુ અર્થબોધ થયો એ જ વિદ્યા નથી. શબ્દએ આપેલ અર્થબોધ અર્થમાં પર્યાવસાન પામે ત્યારે તે વિદ્યા બને છે.

● જગતમાં બે પ્રકારના માણસો છે. સજ્જન અને દુર્જન. બન્નેને વિદ્યા

ધન અને શક્તિ મળે છે. તેમાં દુર્જન વિદ્યાનો વિવાદ માટે ઉપયોગ કરે છે. લોકોને મૂર્ખ ગણે છે. વિદ્વાનોને પ્રશ્નો પૂછી પોતાની વિદ્યાનું, મોટાઈનું પ્રદર્શન કરે છે. દુર્જન ધનવાન હોય તો અભિમાની બને છે. ધનનો દુર્વ્યય કરે છે. તેની પાસે શક્તિ હોય, સત્તા હોય તો બીજાને કષ્ટ આપે છે. પણ સજ્જન તો વિદ્યાનો સદ્ઉપયોગ કરે છે અને બીજાઓને માનની દૃષ્ટિએ જુએ છે. અને માન આપે છે.

● જ્ઞાની બનતા પહેલાં ક્ષુદ્ર બનો, સેવા કરો, ઉચ્ચકુળનું અભિમાન છોડો તે અત્યંત જરૂરી છે.

● જીવનમાં વાસ્તવિકતાથી વધુ નજીક રહેવું જોઈએ. ધ્યેયો અને અપેક્ષાઓ આપણા પર જાદુઈ અસર ઉત્પન્ન કરે છે. જેને કારણે ઘડીભર પણ આપણે પગ વાળીને બેસી શકતા નથી. માણસ ભૌતિક મૂલ્યો તરફ દોડી રહ્યો છે અને એ દોડથી પોતાના પ્રત્યે બે દરકાર બન્યો છે, જેને કારણે તે દોલાચલ સ્થિતિમાં મુકાઈ ગયો છે.

● ચિંતાઓ, હતાશાઓ, ભારણો, થાક, કંટાળો, ઉપેક્ષા, સંઘર્ષોના જનક આપણે આપની જાત સાથે સમાધાન કરીને લોકો પ્રત્યેની અપેક્ષાઓ ઓછી કરી, સફળતાને યાદ કરી, કાર્ય પ્રત્યે નિષ્ઠા સાથે પ્રેમ રાખીને સતત ગતિશીલ મન રાખી, આત્મવિશ્વાસ કેળવી યોગ્ય અને તિક્ષ્ણ દૃષ્ટિ રાખીને આગળ વધીએ.

● જીવનમાં કંટાળો અને થાક અનુભવવાનું કારણ જાત સાથે પ્રેમ કર્યો નથી તે છે. લોકોની દેખાદેખીએ શક્તિ મર્યાદાની ચિંતા કર્યા સિવાય મોટા ધ્યેયો બાંધ્યા અને જ્યારે એ ધ્યેયોમાં સફળતા ન મળે ત્યારે આપણે આપણી જાતનો દોષ કાઢીએ છીએ. જીવનમાં સતત સફળતા મળતી જ રહે તેવું ન પણ બને. રેસનો ઘોડો સતત પહેલો આવે એવું

પણ બનતું નથી. પરંતુ આપણે સફળ થયા છીએ ત્યારે જાતનો આભાર માનીએ છીએ અને ધન્યવાદ આપીએ છીએ ખરા?

● જીવનમાં ક્યાંય કોઈ વેળા કટોકટીનો કાળ આવે અને નિષ્ફળતા સતાવતી હોય ત્યારે આવો વિચાર કર્યો છે? જીવનમાં આવતી મુશ્કેલીઓ આવી છે તો મેં હિંમત અને ધીરજનો સામનો પણ કર્યો છે. આ મુશ્કેલી પણ હું પાર કરી શકીશ. અત્યાર સુધી અપાર મુશ્કેલીઓ આવી છે ત્યાં જ મારી શક્તિઓનું માપ નીકળ્યું છે. આ મુશ્કેલી એ તો કાંઈ જ નથી. જીવનમાં નિષ્ફળતા તો સતત મળ્યા જ કરે છે, સફળતા તો ક્યારેક જ મળે છે. સફળતા મળે ત્યારે આનંદ અને નિષ્ફળતા મળે ત્યારે દુઃખ થાય એવું થવું ન જોઈએ. હંમેશાં આવનાર પરિસ્થિતિનો શાંત ચિત્તે સામનો કરીને આગળ વધવું જોઈએ. લશ્કરનો સૈનિક ક્યારેય નિષ્ફળતાને નજર સમક્ષ રાખતો નથી. પર્વતારોહકની દૃષ્ટિ હંમેશાં શિખર તરફ જ હોય છે. જીવનમાં ઘટતી કે ઘટનાર ઘટનાઓનો સૈનિક અને પર્વતારોહકની જેમ સામનો કરવો જોઈએ.

● મન ચંચળ છે, મનની લગામ ખેંચીને રાખવાની હોય છે. જો તે લગામ સહેજપણ ઢીલી પડે કે મનની ગતિ ત્વરાથી દોડવા લાગે છે. અને એ આંધળી દોડ આપણને તમસના કૂવામાં ધકેલી દે છે, તો તેજસમાં પણ લઈ આવે છે. પરંતુ તે માટે માણસે આત્મશ્લાધા, પરનિંદા, ચમત્કાર, બુદ્ધિભેદ, શ્રદ્ધા અશ્રદ્ધા અને અભિમાનનો ત્યાગ કરી અર્કિંચન, નીતર્યા નિર્મળ નીર જેવા બનીને તેજસને પામી શકાય છે.

● આપણે જ કંઈ ધન, સંપત્તિ, બુદ્ધિ, જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું છે તે આપણું નથી. પરંતુ આપણને ભગવાને આપેલી મિલકત છે. એ મિલકતના આપણે તો માત્ર કોઠારી eatate manager છીએ. એના પ્રત્યે

આસક્તિ રાખવી ન જોઈએ. બંધનો આપણને વળગે નહી, તેનું સતત ધ્યાન રાખવાનું છે.

● કુસંગનો ત્યાગ કરી વિષયાસક્ત લોકોની સંગત છોડી દેવી જોઈએ. કેમ કે એનાથી ચિત્ત ચંચળ થવાનો સંભવ છે. તેમજ ‘હું’ અને ‘મારું’ના ભાવોનો પણ ત્યાગ કરી દેવો જોઈએ. કારણ કે આ જગતમાં જેને ‘મારું’ જેવું કંઈ નથી તેની આગળ પ્રભુ પ્રકટ થાય છે. તેને જ પ્રભુની ઝાંખી થાય છે. બધી જ જાતનાં સાંસારિક પ્રીતિનાં બંધનનો છેદ ઉડાડી દેવો જોઈએ. આળસનો પરિત્યાગ કરીને ‘મારું શું થશે’ એવી જાતની બધી ચિંતાથી દૂર રહી કરેલાં કર્મોનું ફળ પેખવા માટે કદી પણ પાછું વાળી જોવું જોઈએ નહીં, બધાં જ કર્મો પ્રભુને સમર્પણ કરતા રહી કર્તવ્ય કર્યો જવાનું છે. જ્યારે આપણી બધી વૃત્તિઓ એક અવિચ્છિન્ન ધારામાં પ્રભુ તરફ વહે છે અને ધન ધામ કે માન બડાઈ પાછળ બાથોડિયાં જેવી અવદશા રહેશે નહીં. અને એકમાત્ર પરમાત્મા સિવાય બીજા કશાયનો વિચાર કરવાનો પણ અવકાશ, નહીં રહે. ત્યારે ત્યારે આપણા હૃદયમાં એ અપાર અલૌકિક પ્રેમાનંદ જાગી ઊઠશે. લૌકિક વાસનાઓ તો કાચના વાસણ જેવી અસાર છે. માટે કોઈ પણ વસ્તુમાં વાસના રાખવી જોઈએ નહીં. વાસના તો માણસને અધોગતિ કરવા છે. વાસનાયુક્ત માણસ પશુથી પણ નીચ છે. માટે વાસનાથી હંમેશાં દૂર રહેવું જોઈએ. વાસના તેનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. નિર્મોહી, નિર્વ્યસની, નિઃસ્વાદી થઈને આપણી જાતને દર્પણની સામે ખડી કરવાની છે. ‘સ્વ’ની ઓળખાણ થયા પછી જ ઈશ્વરની ઓળખાણ થાય છે.

● સુખ સહુના હાથમાં છે. એનો ઉપભોગ એવી રીતે કરો કે બીજાને તેની અદેખાઈ ન આવે.

● વૃત્તિ ઉપરનો અંકુશ એ સ્વતંત્રતા.

● સમગ્ર પૃથ્વી એ ભગવાનનું જ સ્થાન છે. એ બીજા કોઈનું નથી. આપણે એની માલિકીનો હક્ક કેવી રીતે કરી શકીએ? આપણે બધા આ પ્રભુના રાજ્યમાં ખાલી હાથે આવીએ છીએ અને ખાલી હાથે જઈએ છીએ. તો આપણે કેવી રીતે હક્ક કે દાવો કરી શકીએ કે આ સંપત્તિ મારી છે. શા માટે આપણે આવા હક્કદાવા કરીએ છીએ? આ બધું મિથ્યા છે, તો એનો મોહ શું કામનો? જે છે તે ઈશ્વરનું છે. ઈશ્વર પ્રેરિત છે.

● તમારી અંદર સમગ્ર વિશ્વ રહેલું છે અને તેની ચાવી તમારા હાથમાં છે. તમારી પોતાની જાત સિવાય પૃથ્વી ઉપર બીજું એવું કોઈ નથી, જે તમને એ ચાવી આપી શકે કે દ્વાર ખોલી શકે.

● દ્રઢ પ્રેમ જો એક વખત ભાંગ્યો તો પછી એ ભાંગેલી તલવારની જેમ સાંધી શકાતો નથી. કદાચ સાંધી શકાય તો પણ ઘણા પ્રયત્નોથી ધારણ કરી રાખવા છતાં તે સ્ખલિત થઈ જાય છે, તૂટી જાય છે. ઓછો થઈ જાય છે. ધારો કે કદાચ સ્ખલિત ન થાય, ન તૂટે તો પણ તે પહેલાંના જેવો ફરી બની શકતો નથી. અને કદાચ પહેલાંના જેવો બને તો પણ તે વૃદ્ધિ પામતો નથી. કારણ કે આ પ્રેમ ભૂતકાળમાં તૂટ્યો હતો એની આશંકા થાય તો પણ તે સ્મરણમાં આવીને વ્યથિત કરે છે.

● આ જગતમાં જેની ઝંખના કે ચિંતન કર્યું હોય છે. તે દૂર દૂર ચાલ્યું જાય છે. અને જેને કદી ચિત્તમાંયે ન ધર્યું હોય તે આવીને ઊભુ રહે છે. આ પ્રમાણે વિધિનાં વિપરીત વિધાનો જોઈને સત્યુરુષો એ બધી કામનાઓ છોડી દે છે.

● ચોરોની નજરે જે ચઢતું નથી. જે સર્વ પ્રકારે અચિંત્ય વધતું જાય છે.

અને જે કલ્યાંતે પણ વિનાશ પામતું નથી, એવા વિદ્વાનો પાસે જઈને તમારાં અભિમાન દૂર કરો. ભલા! તેઓની સાથે કોણ સ્પર્ધા કરી શકે?

● વાણીની મધુરતા કરતાં અધિક પ્રિય વસ્તુ બીજી કંઈ લાગતી નથી અને વાણીની કઠોરતાથી કરેલો ઉપકાર નાશ પામી જાય છે. કોયલે લોકોને શું દ્રવ્ય આપ્યું છે અને ગધેડાએ લોકોનો શો અપરાધ કર્યો છે? કોયલમાં માત્ર વાણી જ મધુરતા છે, પણ ગધેડામાં તો સેવાવૃત્તિ છે.

● જે સારો વક્તા છે, તેની બુદ્ધિ તીક્ષ્ણ હોવા છતાં બીજાને કડવી નથી. તેનું કર્મ પ્રતાપી હોવા છતાં શાંત હોય છે અને તેનું મન, ગુસ્સે થતું હોવા છતાં સંતાપ કરતું નથી. અને તેની વાણી મન વચન કર્મથી એક જ પ્રકારની હોય છે.

● કાજળ કાળું છે, પણ સુંદરસ્ત્રીની આંખોમાં આંજવાથી તેની શોભા વધે છે. એ રીતે વસ્તુ ખરાબ હોય, પણ તે કોઈ સારાનો આશ્રય કરે, તો સારી શોભા ધારણ કરે છે.

● જો માણસમાં લોભ હોય તો પછી બીજા અવગુણોની શી જરૂર છે? જો ચાડીચુગલીની ટેવ હોય તો પછી બીજા પાપોની શી જરૂર છે? જો સત્ય છે તો પછી તપની શી જરૂર છે? જો પવિત્ર મન હોય તો પછી તીર્થસેવનની શી જરૂર છે? જો સજ્જનતા હોય તો પછી બંધુની ભાઈની શી જરૂર છે? સજ્જન માટે તો સૌ કોઈ વ્યક્તિ ભાઈ સમાન છે. જો પોતાની અંદર મોટાઈ, ખાનદાની, ઉદારતા હોય તો પછી આભુષણોની શી જરૂર છે? જો સારી વિદ્યા હોય તો પછી ધનની શી જરૂર છે? અને જો અપયશ હોય તો પછી મૃત્યુની શી જરૂર છે?

● આંધળો કોણ છે. જે નકરવા યોગ્ય કાર્યમાં લાગ્યો રહે છે. બહેરો

કોણ છે. જે બીજાના દુઃખને સાંભળતો નથી. મુંગો કોણ છે જે વખત આવ્યે પ્રિય વાક્યો બોલી જાણતો નથી.

● જે બીજાની દરકાર કરે છે. જે બીજાની ચિંતા કરે છે. જેનામાં પ્રેમ છે. જે બીજાઓને યાહે છે. એવા માણસ તરીકેનું એક સાચું જીવન જીવવાની નિષ્ઠા હોય અને તે પ્રમાણે જીવીએ તો આપણા માટે, પડોશી માટે, રાજ્ય માટે, દેશ માટે, વિશ્વ માટે, વિશ્વશાંતિ માટે, વિશ્વબંધુત્વ માટે, વિશ્વમાનવ સંબંધો જાળવવા માટે આપણે કંઈક કરી છૂટવાની ભાવનાથી પરિપ્લાવીત થઈશું.

● શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસ દ્વારા અન્યનું હૃદય જીતી શકાય છે.

● આત્મરતિ થયા પછી જ મોક્ષ તરફ પ્રયાણ કરી શકાય અને આત્મરતિ ક્યારે થવાય? જ્યારે આપણે આપણા ગુરુત્વાકર્ષણથી છૂટા પડીએ તો જ! સ્વમાંથી છૂટીએ તો પ્રભૂના પરમ આનંદની પ્રાપ્તિનો માર્ગ મોકળો બને છે. અને આ માર્ગ તો જ્ઞાન, શ્રદ્ધા અને કર્મ.

● વૃક્ષની પાતળી સળી અગરબત્તી બને છે ત્યારે એ પ્રજ્વળે છે. પ્રજ્વળે તે મહેકે અને બળે તે ગંધાય. આપણે માણસો પ્રજ્વળવાને બદલે બળીએ છીએ. એટલે ગંધાયા કરીએ છીએ. ગંધાય એ ધુમાડાય ન તો એ પ્રજ્વળી શકે કે ન તો એ બળી શકે. આથી ધુંધવાતો ધુમાડો બીજાને પણ ગુંગળાવે.

● વૃક્ષ આપણને છાંયો આપે છે. લીલા લીલા શ્વાસ આપે છે, પણ ક્યારેય તે આપણી પાસે તેની કિંમત માગતું નથી. વૃક્ષ સ્થિર હોવા છતાં પણ સેવા કરે છે. ઝરણાં સતત વહ્યા કરે છે અને નિર્મળ જળ આપે છે. ઝરણાની નજીક ક્યાંય બોર્ડ ચીતરેલું નથી હોતું કે એક રૂપિયે

એક ગ્લાસ ઠંડુ પાણી! સૂર્ય ક્યારેય પ્રકાશનું બીલ મોકલતો નથી. ગાય, ભેંસ, બકરી ક્યારેય દૂધની કિંમત માગતાં નથી. ગર્દભ, બળદ, ઊંટ, ક્યારેય મજૂરીના પૈસા માંગતાં નથી. દુઃખો સહન કરીને, મનુષ્યનો માર સહન કરીને પણ મનુષ્યની સેવા કરે છે.

● પૈસાની એક બલિહારી છે. એ જેમ જેમ આવે છે, તેમ તેમ કોણ જાણે ક્યાંથી માણસના દિલને ગરીબી પણ આપતો રહે છે.

● આર્થિક દૃષ્ટિકોણની પ્રધાનતાએ મનુષ્યને હિંસક, કુર અને બેઈમાન બનાવ્યો છે.

જ્યાં સુધી વ્યક્તિ પરિગ્રહને સીમિત નહીં કરે ત્યાં સુધી વ્યક્તિગત ભોગની પણ કોઈ મર્યાદા નહીં બંધાય અને ત્યાં સુધી વ્યક્તિ તેને પ્રાપ્ત કરવા માટે અમાનવીય કાર્યો કરવામાં પણ સંકોચ પામશે નહીં.

● ગૃહસ્થ જીવનમાં, વ્યાપારમાં ને રાજકારણમાં અસત્યને અતિશયોક્તિએ પારાવાર નુકશાન કર્યું છે...સત્યની સાધના બહોળા સ્વરૂપે આરંભાયા વિના આજના નરકાગારનો આરો નહીં જ આવે.

● અહંકાર નાશ થયા વગર સત્યધર્મનો અંકુર ફૂટતો નથી.

● આત્મામાં જે સ્થિર છે અને પ્રકૃતિમાં જે રત છે તે જ સ્વસ્થ છે.

● માણસે નામથી નહીં, કર્મોથી મોટા બનવું જોઈએ.

● કમાયેલા ધનથી માણસને ક્યારેય તૃપ્તિનો ઓડકાર આવતો જ નથી.

● ખરાબ કામ કરનારે પ્રસિદ્ધિ જલદી મળે છે પણ સિદ્ધિ મળતી નથી.

આ પ્રસિદ્ધિને આપણે 'નામચીન' શબ્દથી ઓળખીએ છીએ. એ રીતે રામ સાથે રાવણ, કૃષ્ણ સાથે કંસ, ગાંધી સાથે ગોડસેનું નામ આજે પણ લેવાય છે.

● જળમાં રહેલું કમળ જળથી દૂર રહે છે અને કાદવમાં રહેલું કમળ કાદવના ડાઘથી પર રહે છે. તેમ કાળા પડછાયાના માણસે તો પડછાયાનો કાળો ડાઘ પોતાને ન લાગે તેમ જીવન જીવી જવાનું છે. પડછાયો તો માણસની આગળ પાછલ વીંટળાયેલો છે. માટે માણસે પોતાની દૃષ્ટિ હંમેશાં આગળ રાખીને, મૌલિક દૃષ્ટિ કેળવીને સમાજોપયોગી કાર્યો કરવાનાં છે.

● કલ્યાણ કરવા માટે શબ્દો નહીં, પણ કાર્ય મહત્વનું છે. દાન મૂડી નાણાંની જરૂર નથી. કાર્ય પ્રત્યેની નિષ્ઠાની ધગશની જરૂર છે. મળવા જેવા માણસ બનીને જીવવાનું છે.

● સૂર્યના ધગધગતા તડકામાં ઊભેલાં વૃક્ષો તડકો પહેરીને શીતળ છાંયો આપે છે જ્યારે માણસ નિષ્કુર બનીને તેને કાપી નાખે છે, ત્યારે એ વૃક્ષને દુઃખ જરૂર થાય. પણ માણસની જેમ તે વાયા દ્વારા પોતાનું દુઃખ વ્યક્ત કરી શકતું નથી. તેમ છતાં તે ઈમારતી લાકડું, બળતણથી લઈને મકાનના ટેકા ફર્નિચર સુધી અનેક ઘણું ઉપયોગી બની રહે છે તે કપાય છે. વહેરાય છે. ટુકડા થાય છે. તેમ છતાં પણ પોતાનું સદ્કાર્ય તે છોડતું નથી. છેલ્લે વધેલી રાખ અને વહેર બનીને માણસને ઉપયોગી થઈ પોતાનો ભોગ આપે છે.

● લોકોપયોગનાં કાર્યો કરવાં હોય તો જાતે ઘસાઈ છુટવું જોઈએ, વૃક્ષની જેમ. ચંદનનું વૃક્ષ જેમ વધુ ઘસાઈ તેમ વધુ સુવાસ આપે છે. વધુ બળે તેમ વધુ સુગંધે છે. સુવાસિત થાય છે. તે રીતે આપણે આપણાં સુકાર્યો

વડે ઘસાઈને ઉજળા થવાનું છે.

● મનુષ્યજન્મ મળ્યા પછી આપણે માયામાં પડી જઈએ છીએ. માતાના ગર્ભમાં હોઈએ ત્યારે ભગવાન સાથેનો નાળ સંબંધ બંધાયેલો હોય છે. મુક્તિ મેળવવા જીવ અધિરો થઈ જાય છે. અને માતાના ગર્ભમાંથી જીવની જેવી મુક્તિ થાય છે કે તરત જ જીવનો શિવ સાથેનો નાળસંબંધ તૂટી જાય છે. અને આપણે માયાના કળણમાં ખૂંપતા જઈએ છીએ. આ માયાના કળણમાંથી મુક્ત કરનાર માત્ર પ્રગટ ગુરુહરિ જ છે.

● પ્રગટમાં પરમાત્મધામ છે. આ પરમાત્મધામ પ્રાપ્ત થવું એ જ આપણી સાધનાનું લક્ષ્યબિન્દુ છે. એ લક્ષ્યસ્થાને પહોંચવાનું સાધન છે. પરાભક્તિ એ પરાભક્તિ કંઈ ગ્રંથોમાંથી મળતી નથી. એ દુર્લભજ્ઞાન તો જેનામાં સાક્ષાત ભગવાન બિરાજ્યા છે. જેને ભગવાનો સાક્ષાત્કાર થયો છે તેવા ગુરુ દ્વારા પ્રાપ્ત થાય છે. માટે જ પ્રગટને ભજી લેવા.

● એકાગ્રચિત્ત આપણા માટે આત્માનું સ્વરૂપ દર્શાવનારા દીપક રૂપ છે.

● સત્પુરુષોને જેવું ચિત્તમાં હોય તેવી જ વાણી બોલાય છે. અને જેવી વાણી બોલાઈ હોય તેવી જ ક્રિયાઓ થાય છે. વિચાર, વાણી અને વર્તનમાં સત્પુરુષો એકરૂપતા વાળા હોય છે.

● ધુણ નામનો કીડો જે વાંસમાં પેદા થાય છે. તે જ વાંસને પોતાની ક્રિયાથી થોડા જ વખતમાં કોરી ખાય છે, તેમ અધમ માણસ જે વંશમાં પેદા થાય છે. તે જ વંશને પોતાના ખરાબ કાર્યોથી થોડાક જ વખતમાં દુષિત કરે છે.

● કૂલોની માળામાં જોડાવાથી જેમ સૂતરનો દોરો મસ્તક પર ધારણ કરાય છે. તેમ ગુણવાન જનોનો સંગ થવાથી બધાય માણસો ગૌરવ

મેળવે છે.

● જેમ સાધ્ય સાથે સિદ્ધિ બંધાયેલી છે. તેમ પુરુષાર્થ સાથે નસીબ બંધાયેલું છે. જે પુરુષાર્થ કરીને નસીબને ઓળંગી જવા ઈચ્છે છે તે માણસ દુનિયામાં દુઃખી થતો નથી.

● સ્વમાની માણસ પોતાના શત્રુઓ પાસેથી ગમે તેવો આદરસત્કાર ઈચ્છતો નથી. ભલેને પછી પ્રાણ પણ ન્યોચ્છાવર કરવો પડે.

● જે વિપત્તિઓમાં પડેલાં માનવીઓની આપત્તિઓ દૂર કરવામાં સમર્થ હોય, તે મિત્ર છે. પરંતુ જે ભયમાં પડેલાને ભયથી બચાવનારી વસ્તુઓ બતાવીને તે પ્રમાણે ન કરવા બદલ ઠપકો આપવામાં હોશિયાર છે તે મિત્ર નથી.

● મિત્ર ચાર પ્રકારના છે. : (૧) એક તો મા જણ્યો ભાઈ, (૨) જેનો સંબંધ કર્યો હોય તે, (૩) વંશ પરંપરાથી ચાલ્યો આવતો હોય તે અને (૪) જેને દુઃખોમાંથી બચાવેલો હોય છે.

● ‘મિ’ અને ‘ત્ર’ આ રીતે બે અક્ષરનું બનેલું રત્ન કોણે સર્જ્યું હશે કે જે શોક, શત્રુ અને ભયમાંથી બચાવનાર તેમ જ પ્રેમ અને વિશ્વાસનું પાત્ર છે.

● આપત્તિ આવે ત્યારે ખેદ કરવાથી શું અને સંપત્તિ આવતાં હર્ષ પામવાથી શું? જે કાળે જે થવાનું છે. તે થવાનું જ છે! કર્મોની ગતિ જ એ પ્રકારની છે.

● સુખ કે દુઃખ આપનાર કોઈ નથી. બીજો માણસ તે આપે છે. એ આપણી ગેરસમજ છે અને હું પોતે કરું છું, તે અભિમાન ખોટું છે. બધા લોકો પોત પોતાનાં કર્મરૂપી સૂત્રમાં ગૂંથાયા છે.

- ભૂખ જેવું બીજું કોઈ દુઃખ નથી, ભૂખ જેવો બીજો કોઈ રોગ નથી, આહાર જેવું બીજું કોઈ સુખ નથી અને કોષ જેવો બીજો કોઈ શત્રુ નથી.
- જંગલમાં રહેવું સારું, ભિક્ષા માગવી સારી અને ભાર ઉપાડીને જીવવું પડે તે સારું, પરંતુ વિવેક વિનાના માણસની નોકરી કરીને ધન કમાવું પડે તે સારું નથી.
- જેવી રીતે વાદળો ચંદ્રની કાંતિને ઢાંકી દે છે ત્યારે તેમની કાળાશ વધી જાય છે. તેવી રીતે જ્યારે દુર્જનો બીજાના ગુણોનો નાશ કરે છે ત્યારે તેમની મલિનતા ખૂબ જ વધી જાય છે.
- માણસ ધનનો અહમ્ રાખે, પણ ધન જાય ત્યારે તેને દુઃખ થાય છે. સત્તાનો અહમ્ રાખે પણ સત્તા જાય ત્યારે તેને દુઃખ થાય છે. રૂપનો અહંકાર રાખે પણ વૃદ્ધ થઈ જાય ત્યારે રૂપનું શું થાય? વિદ્યાનું પણ અભિમાન સારું નથી. ખરું જોતાં તો વિદ્યાથી વિનયી અને નમ્ર હોવો જોઈએ, વિનયથી વિદ્યા શોભે છે. વિદ્વાન જો અહંકારી હોય, અભિમાની હોય તો તેની વિદ્વતા સાપે પીધેલા દૂધ જેવી છે. સાપ દૂધ પીવે અરે, દૂધમાં જીભ નાખે તો પણ તેનું ઝેર થઈ જાય છે. તેમ વિદ્યાગમે તેટલી ઉચ્ચ પ્રકારે પ્રાપ્ત કરેલી હોય, પણ જો વિદ્વાન તેનું અભિમાન રાખે તો સાપને દૂધ પાઈને પેદા કરેલા ઝેર જેવી છે. એવી રીતે ધનથી પણ વિનયી બનવું જોઈએ. જેમ વિદ્વતા પચાવવી અઘરી છે. તેવી જ રીતે ધન પણ પચાવવું સહેવું નથી. માણસ સત્તાનો મદ રાખે છે, પરંતુ સત્તા ઉપર જ્યારે હોઈએ, ત્યારે વધુ ને વધુ વિનયી અને નમ્ર બનવું જોઈએ. વિદ્વતા, સત્તા અને ધન પારા જેવાં છે. પારો ઢોળાયા પછી હાથમાં આવવો મુશ્કેલ છે. તેમ સત્તા, વિદ્વતા અને ધન હાથમાંથી સરકી ગયા પછી પાછી મેળવવી અઘરી છે. માણસ અભિમાની થાય

તો આ ત્રણે દમચંતીના હાથમાંથી સરકી ગયેલાં માછલાં જેવાં છે. માટે આપણે અભિમાનથી દૂર રહી ખૂબ જ નમ્ર વિવેકી અને વિનયી બનવું જોઈએ.

- માણસ સ્વને ઓળખી બીજાના આત્માને, આત્મસાત કરીને માનવધર્મ બજાવશે ત્યારે તે હું પદ ના કમળમાંથી બહાર નીકળશે. તે માટે માણસે તેનામાં રહેલાં આસુરી તત્ત્વોનો ધરમૂળથી નાશ કરવો પડશે. રાગ દ્વેષરૂપી કૌરવોનો નાશ કરવો પડશે. અહંકારરૂપી દુઃશાસનને જીતવો પડશે. અને કાળરૂપી રાવણનો સંહાર કરવો પડશે. આપણામાં રહેલ આ બધાં આસુરીતત્ત્વોનો નાશ કરીએ તો બીજાના આત્માની ઓળખ સહેજે થાય.

- કેક્ટસ ઉપર સુંદર ફૂલો થાય છે. ગુલાબ પણ એટલું જ સુંદર હોય છે. કાંટા વચ્ચે આ બંને ફૂલોનો જન્મ અને ઉછેર થાય છે. તેમ છતાં આપણે ગુલાબને જેટલું મહત્ત્વ આપીએ છીએ તેટલું મહત્ત્વ કેક્ટસના ફૂલને આપતા નથી કારણ કે તેનામાં સુગંધ નથી. તેમ છતાં કેક્ટસ આપણા દિવાનખંડની શોભા બની શકે છે. અને ગુલાબ આપણા આરાધ્યદેવની કોઈ પણ દેવ દેવી ધૂપ, દીપ, પુષ્પ કે સુગંધિત દ્રવ્યોને ધારણ કરતાં નથી. તે તો માનવમનનું કારણ છે. ધુપ વાતાવરણને શુદ્ધ કરવાનું સાધનમાત્ર છે. તો દીપ એ ધ્યાન માટેનું સાધન છે. જેથી આપણે આપણા આરાધ્યદેવનું નિષ્ઠાપૂર્વક ધ્યાન ધરી શકીએ અને આંતરમન શુદ્ધ કરી શકીએ. આંતરમન જ્યાં સુધી શુદ્ધ ન થાય ત્યાં સુધી બધું વ્યર્થ છે.

- પાંચસો વર્ષ પહેલાં કબીર સાહેબે જાણી લીધું હતું કે ધર્મ અધ્યાત્મથી

ઘણો નીચો છે. ધાર્મિક બનવાથી મનુષ્યનો પૂરો વિકાસ થતો નથી. પૂરો વિકાસ તો ત્યારે થાય છે. જ્યારે તે અધ્યાત્મ પર પહોંચે છે. અલ્લાહને નામે, રામને નામે લડતા રહેવું એ ધર્મનો વિતંડાવાદ છે. માણસ ત્યાં પહોંચવાની હિંમત કેમ નથી કરતો. જે મુકામ અલ્લાહ અને રામથી પણ ઉપર છે!

● લોભ એ પાપ છે. લોભ, પાપ કરવા પ્રેરે છે. પશુ પક્ષીનો લોભ તો પેટ પૂરતો હોય છે. મનુષ્યનો લોભ તો પેટ, પેટી, પટારાં અને એથીય આગળ સુધી ફેલાયેલ છે. પેટ પૂરતું ખાવા મળે એટલે પેટી, પટારાં ભરવા તરફ લક્ષ જાય છે. એ ભરાય એટલે કીર્તિનો લોભ લાગે. સાથે સાથે બધી ઈન્દ્રિયો પોતપોતાનું સુખ માગે. ક્યાંય સંતોષ નહીં, નિરાંત નહીં અને આ લોભ જ મનુષ્યને હિંસા તરફ દોરી જાય છે. પોતાનું ધાર્યું કરવા માણસ હિંસાનો સહારો લે છે.

● આપણે કોઈને માટે સારું ન કરી શકીએ તો વાંધો નહીં, પણ ખરાબ તો ક્યારેય ન કરવું જોઈએ. હંમેશાં પ્રેરણાત્મક, રચનાત્મક અને જીવનોપયોગી કાર્યો કરવાં જોઈએ, વિચારો કરવા જોઈએ. પોતાને માટે અને અન્યને માટે પણ ખંડનાત્મક વિચારો અણુબોંબ કરતાં પણ મહાભયંકર છે.

● આપણી વાત કર્યા કરતાં સામેની વ્યક્તિને સંપૂર્ણ સાંભળવી જોઈએ. કોઈ દુઃખી વ્યક્તિ તેની વ્યથાની વાત કરતી હોય ત્યારે તેને શાંતચિત્તે સાંભળવી જોઈએ. તેની વાત ચાલતી હોય ત્યારે આપણા દુઃખના ચોપડાનાં પાનાં ઉકેલવાં ન જોઈએ. જેથી માનસિક રીતે તેનું દુઃખ હળવું થાય અને તે સ્વસ્થતા અનુભવી શકે. તદ્ઉપરાંત આપણે કોઈનું દુઃખ

ઓછું ન કરી શકીએ, હળવું ન કરી શકીએ. છેવટે આશ્વાસનના બે શબ્દો પણ ન આપી શકીએ તો પણ વાંધો નથી. પણ તેનું દુઃખ સાંભળીને તેના માર્ગમાં કાંટા થઈને તો ક્યારેય ન ઊભા રહીએ.

● આપણું વ્યક્તિત્વ આપણી જાતે જ ઘડવાનું હોય છે. આપણી સામે કોઈ આંગળી ચીંધે તેવું કર્તવ્ય તો ક્યારેય ન કરવું જોઈએ. એવાં કામોથી આપણા સ્વજનોથી, મિત્રોથી, લોકોથી, પડોશીઓથી દૂર થતા જઈએ છીએ. આપણામાં રહેલાં દુષ્ટ તત્ત્વોનો નાશ કરી, આપણી ઈન્દ્રિયોને કાબૂમાં રાખી મનોનિગ્રહ થવું જોઈએ.

● માણસે હંમેશાં યાદ રાખવું જોઈએ કે પોતાના સુકાર્યોરૂપી શ્વેત પડછાયા સમાજને આપી ને શ્યામ પડછાયાને સાથે રાખી જીવન જીવી સુકાર્યોની સુવાસ પાછળ મૂકી જવાની છે.

● માણસ બોલતો નથી. તેનાં કાર્યો બોલે છે. ખરાબ કામ કરનારને સમાજ ધિક્કારે છે. અને સારાં કામ કરનારને સમાજ પ્રતિષ્ઠ કરે છે. એને વ્યાસપીઠ પર બેસાડે છે.

● આપણે જેટલા હક્ક માટે જાગ્રત છીએ તેટલા ફરજ પ્રત્યે સભાન રહેતા નથી. પ્રથમ ફરજ છે, પછી હક્ક છે. પરંતુ આપણે તો ફરજ ભૂલી ગયા છીએ અને માત્ર હક્ક પ્રત્યે જ સભાન રહ્યા છીએ. તેથી ઘણા અનર્થો થાય છે. હક્ક પ્રત્યે સભાન માણસમાં આસુરીતત્ત્વો અડો જમાવીને બેઠાં છે. ભગવાન મહાવીરે કહ્યું છે ‘જેને તું હણવા માગે છે તે તું જ છે. જેને તું પરિતાપ આપે છે તે તું જ છે. જેના પર તું શાસન ચલાવે છે તે તું જ છે. જેને તું મારી નાખવા માગે છે તે તું જ છે.’

● વિશ્વ સાથે ઐક્ય અને તાદાત્મયતા સાધવા વિશુદ્ધ અને નિષ્કામ

સેવા એ જ ઉત્તમ ધર્મ છે. જીવનમાં ઉન્નતિના પથ પર પદારૂઢ થવા આત્મવિલોપન, સેવા, સ્વાર્પણબુદ્ધિ અને આત્મસંયમના પરખની આવશ્યકતા છે. પોતાની બુદ્ધિ દ્વારા માણસે સંયમ પ્રાપ્ત કરવાનો છે. બીજાને દષ્ટાંતરૂપ બનવા માટે આદર્શ જીવન જીવવાનું છે. મનની અવળચંડાઈનું કાકનિરીક્ષણ કરીને તેને સ્વસ્થ બનાવવાનું છે. અને તે પણ વિચારો દ્વારા, આત્મનિરીક્ષણ દ્વારા, સંસારના વિનાશી સ્વરૂપની સમજણ દ્વારા. આપણે હંમેશાં આયનાની સામે ઊભા રહેવાનું છે.

● સ્વની ઓળખ કરવાની છે. જ્યાં સુધી. જ્યાં સુધી જાતને ઓળખીશું નહીં. ત્યાં સુધી બીજાની ઓળખ થઈ શકશે નહીં. કરેલ કાર્યોના રાત્રે સૂતી વખતે ઈષ્ટદેવનું સ્મરણ કરતાં કરતાં સત્કર્મોના સરવાળા કરી, દુષ્કૃત્યોની બાદબાકી કરવાની છે. અને જિંદગીનું સરવૈયું કાઢવાનું છે. પરન્તુ આપણે આપણા ચોપડા ક્યારેય શુદ્ધ રાખતા નથી. સ્વને છેતરી રહ્યા છીએ. આપણે આપણી identity ખોઈ બેઠા છીએ. જ્યા સુધી સ્વને છેતરતા રહીશું ત્યાં સુધી અન્યને ઓળખી શકવાના જ નથી. અને આત્મીયભાવ કેળવી શકવાના નથી.

● પ્રથમ તો માણસે માણસ વચ્ચે ફરજનાં બીજ વાવવાનાં છે. જરૂર છે એ બીજને ઉછેરવા સમભાવના પવિત્ર જળસિંચનની.

● જેમ જેમ ભૌતિક સુખો તરફ માણસ ઢળતો ગયો તેમ તેમ તે માણસથી દૂર થતો ગયો. તેનામાં સ્વાર્થ, પોતાપણું અને કરોળિયાની જેમ પોતાનું પરિઘ રચવા લાગ્યો. માણસ માણસને ઓળખતો નથી. પોતાના પડોશીને પ્રેમ કરો. એવું ભગવાન ઈશુએ કહ્યું હતું. તેમાં જગતઐક્યની ભાવના હતી. આજે તે ભાવના લુપ્ત થતી જાય છે. માણસ પોતાના પડોશીને જ ઓળખતો નથી. પોતાના પડોશીને જોઈને બારણાં

બંધ કરી દે. તેની સાથે વાત કરવાનું કે સંબંધ રાખવાનું ટાળે છે. આ રીતે કેન્દ્રવર્તી થયેલો, પોતાના જ કોશેટોમાં જીવતો માણસ જગતને ક્યાંથી ઓળખી શકવાનો છે?

● યંત્રવત્ સ્થિતિમાં જીવતો માણસ એકબીજાના હૃદય સુધી પહોંચી શકતો નથી. આજે તેનામાં છુટા પડવાની ભાવના વિકસી રહી છે. અતિવિકાસ અને અતિજ્ઞાનની માયાજાળમાં ફસાયેલો માણસ અન્ય સાથેનું Distance ક્યારે ઘટાડશે?

● સજ્જનના અને દુર્જનના ક્રોધ રૂપી અગ્નિના બે પ્રકાર છે. એકનો ક્રોધ સ્નેહને કારણે શમી જાય છે. ત્યારે બીજાનો વારવા છતાં પણ વધે છે. જે તેને જ નુકશાન કરે છે.

● જેમ માથાના વાળને સારી રીતે રોજ ઓળવામાં આવે તો તે સુંદર અને મુલાયમ થતા જાય છે. તેવી રીતે સજ્જન પુરુષો જેમ જેમ દુર્જનને માન આપે અને સંસ્કાર આપે તો પણ તે દુષ્ટતાને પ્રકટ કરતા રહે છે. દુર્જન એની દુષ્ટતા છોડતો નથી.

● જે દીનજનોનું કલ્પવૃક્ષ છે. સદ્ગુણોરૂપી ફળોથી નમેલ છે, સજ્જનોને માટે આદર્શ કુટુંબીજન છે. ભણેલા માણસો માટે કસોટીના પથ્થરરૂપે અને શીલસદાચારની મર્યાદામાં સમુદ્ર રૂપે છે, સર્વનો સત્કાર કરનારો છે. પણ કોઈનું અપમાન કરતો નથી. મનુષ્યો ચિત્ત ગુણોના ભંડાર રૂપે છે, કુશળ સ્વભાવવાળો અને ઉદાર છે. એ રીતે પોતાના અધિક ગુણોને કારણે જે પ્રશંસાને પાત્ર છે. એવો તે સજ્જન જ ખરેખર જીવી રહ્યો છે, બાકીના માણસો તો ફોગટ શ્વાસ લઈ રહ્યા છે.

● ઉપકાર કરનાર સાથે જે સજ્જનતાથી વર્તે છે. તેનામાં સજ્જનતાનો શો ગુણ છે? અપકાર કરનાર ઉપર પણ જે સજ્જનતાથી વર્તે તેને જ સારા માણસો સજ્જન કહે છે.

● સજ્જન માણસ બીજાના ન દેખાતા ગુણોને પણ કહી બતાવે છે. અને દુર્જન બીજામાં ન દેખાતા દોષોને પણ કરી બતાવે છે. આમ ન દેખાતી વસ્તુને કહી બતાવવામાં બંને સરખા છે. છતાં એક ઉત્કર્ષને પામે છે. અને બીજો અધોગતિને પામે છે.

● સજ્જનોની આપત્તિઓને દૂર કરવાની શક્તિ હંમેશાં સજ્જનો જ ધરાવે છે. કાદવમાં ખૂંપી ગયેલા હાથીઓને બહાર લાવવા માટે મોટા હાથીઓ જ સમર્થ હોય છે.

● મહાસાગર પર્વતોને ઢાંકી દે છે. પણ ઉનાળામાં નદીઓ અને દેડકાને પણ ઢાંકી શકતી નથી, તેમ મોટા આશયવાળા માણસો જ મહાન પુરુષોના વિશ્વાસને ધારણ કરે છે, પરંતુ નાના માણસો થોડો પણ વિશ્વાસ મેળવી શકતા નથી.

● અજ્ઞાની માણસને સમજાવી શકાય છે. વિશેષ જાણકારને વધારે સરળતાથી સમજાવી શકાય છે. પણ જે જ્ઞાનના થોડાક અંશથી ગર્વિષ્ઠ થઈ ગયેલો છે અને પોતાની જાતને ભારે હોશિયાર માને છે, તેને તો ખુદ બ્રહ્મા પણ સમજાવી શકતા નથી.

● વિદ્યાને કારણે માણસ લોકમાં વખણાય છે. અને ઉત્તમ માણસોથી પૂજાય છે. પરંતુ વિદ્યા વિનાનો માણસ ડાહ્યો હોય છતાં પણ શોભતો નથી.

● અપવિત્ર વિચાર અપવિત્ર કાર્ય જેટલો જ દુષિત છે. કામેચ્છાના દમનથી ઉચ્ચતમ ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે. કામશક્તિને આધ્યાત્મિક શક્તિમાં પલટાવી દો, પણ પોતાને પુરુષાર્થહીન તો ન જ કરો, કારણ કે એ તો કેવળ શક્તિનો દુરુપયોગ કરવા સમાન છે. આ શક્તિ જેટલા પ્રમાણમાં પ્રબળ હોય છે. તેટલા પ્રમાણમાં કાર્ય પણ તેના યોગે અડધાં સાધી શકાય છે.

● જે ચીજ પોતાની નથી, તેનો પણ ત્યાગ થતો નથી, અને જે પોતાનું જ સ્વરૂપ છે તેનો પણ ત્યાગ થતો નથી. જે રીતે અગ્નિ પણ પોતાની પ્રકાશશક્તિ અને દાહનો ત્યાગ નથી કરી શકતી. કારણ કે, દાહ અને પ્રકાશ બંને અગ્નિનું જ સ્વરૂપ છે. તો પ્રશ્ન એ ઉપસ્થિત થાય છે. કે ત્યાગ કોનો થાય છે? જે ચીજ પોતાની નથી તેને પોતાની માની લીધી. આ જૂઠી માન્યતા, અને બેઈમાનીનો જ ત્યાગ થાય છે. જેની સાથે પોતાનો સંબંધ ક્યારેય હતો નહીં, છે નહીં અને થશે પણ નહીં અને ક્યારેય થઈ શકવાનો નથી. ત્યાગ કર્યા વગર જ જે પ્રતિક્ષણ આપણી સાથે સંબંધ વિચ્છેદ થઈ રહ્યો છે. એની સાથે માની લીધેલા સંબંધનો ત્યાગ કરવો વાસ્તવિક ત્યાગ છે. તાત્પર્ય એ છે કે, વસ્તુ વગેરેનો અભાવ કરવો જોઈએ નહીં. અને જે વસ્તુઓ સાથે સંબંધ રાખ્યો છે એમાં આસક્તિ, મમતા રાખવી જોઈએ નહીં. એનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. એ ત્યાગ જ વાસ્તવિક ત્યાગ છે. જેનાથી તત્કાળ શાન્તિ મળે છે.

● હૃદયને નિષ્કામ બનાવો અને પછી કર્મ કરો તો તે કર્મ જ અત્યંત પવિત્ર બની જાય છે. અને ગીતા તો એમ પણ કહે છે કે હૃદયની શુદ્ધિ નિષ્કામ કર્મથી થાય છે. નિષ્કામ કર્મનું ઘણું મહત્વ છે.

● દરેક માણસે વિષય, રાગ દ્વેષ, થી રહિત થઈ નિર્વિકાર રહેવું જોઈએ.

તો જ આનંદમય પ્રેમનો ધ્વનિ સંભળાય છે. કામી, ક્રોધી, લોભી, મોહી તેમજ માયામાં વ્યસ્ત છે તેને ભગવાનના અંકમાં કોઈ જ સ્થાન નથી.

● ત્યાગ કરવાથી રાગ દ્વેષરૂપી ભાગેલા ડાઘ દૂર થઈ જાય છે અને આત્મા શુદ્ધ થઈ જાય છે.

● ત્યાગ એટલે વ્યવહારમાં રાગ દ્વેષ તરફ દોરી જતા લોભને સંતોષ દ્વારા જીતવો.

● માણસ કેટલો સુખી છે એનું માપ એની પાસે કેટલો પૈસો છે. તેનાથી નહીં, પણ એનામાં તૃષ્ણા કેટલી વધારે કે ઓછી છે તે છે. જેટલી વધારે તૃષ્ણા તેટલો માણસ વધારે ગરીબ, તેટલું વધારે દુઃખ જેટલી તૃષ્ણા ઓછી તેટલો માણસ વધારે સુખી.

● આત્મસાધના માટે ત્યાગ એ ઉત્તમ ધર્મ છે. તે માટે તૃષ્ણાનો ત્યાગ કરી, ઈચ્છાઓનું દમન કરી, ઈન્દ્રિયોના હણહણતા ઘોડાની લગામ ખેંચીને આપણામાં શ્વસતા, ષડરિપુઓનો સંહાર કરીને આત્માને પવિત્ર કરીએ તો જ ઈશ્વરની ઓળખ થાય. અને સત્ય સમજાય.

● આ જગત દુઃખમય છે, દુઃખોનું ધામ છે. સુખ તો ક્ષણિક છે. આપણે કદાચ સ્વીકારએ પણ ખરા અને કહીએ, — ‘ભલે જગત દુઃખ ભર્યું છે. છતાં તેનો હું સ્વીકાર કરું છું.’ પરંતુ આ વલણનું કોઈ મહત્વ નથી. કારણ કે ભૌતિક પ્રકૃતિ આપણને દુઃખોનો સ્વીકાર કરી રહેવા દેશે નહીં. આ જગત તો ક્ષણિક છે. આપણે ભૌતિક વસ્તુઓનો મોહ છોડતા નથી અને મોહ છૂટતો નથી. જીવનપર્યંત મારું મારું કર્યા કરીએ છીએ. પરંતુ આપણે એમ માનીએ કે મારું મારું મિથ્યા છે. તારું બનાવેલું જ મારું છે. તો આ મોહપાશમાંથી આપણે છૂટીએ.

● બુદ્ધિ અને તર્ક બંને જુદાં છે. બુદ્ધિ એ આત્માનું સ્વરૂપ છે. તર્ક આ લોકનું જ્ઞાન અને વિજ્ઞાન સમજવા પ્રેરાય છે. જ્યારે બુદ્ધિ આધ્યાત્મિક જ્ઞાન એટલે કે સ્વરૂપનું જ્ઞાન પામવા પ્રયત્ન કરે છે. બુદ્ધિ અને તર્કનાં આ પ્રકારનાં ભિન્ન કાર્યો છે. તેથી કેવળ તર્ક એ જગત સાથે જ સંકળાયેલું છે અને બુદ્ધિ એ પરમાત્માનું જ્ઞાન સમજવાનું એક કારણ બની રહે છે.

● મહાત્માઓના દર્શન કરી ચરણ રજ મસ્તકે ચડાવ્યા વિના ભગવાનના દર્શન થતાં નથી. ભગવાનના દર્શન તો સાચા અને સિદ્ધવસ્તાને પામેલ સંત મહાત્મા જ કરાવી શકે. જીવનનું અસામાન્ય રૂપાંતર, અપૂર્વ અવસ્થા વાસનારહિત અને અનંત સામ્રાજ્યના દ્વારે મહાત્મા પહોંચાડે છે.

● વિશ્વની સર્વશક્તિઓ આપણી જ છે. આપણે જ આપણી આંખ આડે હાથ દઈને બૂમો પાડીએ છીએ કે અંધારું છે, આપણે જાણીએ છીએ કે આપણી આસપાસ અંધારું નથી, હાથ ખસેડી લો એટલે અજવાળું દેખાશે, તે ત્યાં અગાઉથી છે જ. અંધકારનું અસ્તિત્વ જ નથી. નિર્બળતાનું અસ્તિત્વ જ નથી. સત્ય આપણું પોતાનું જ સ્વરૂપ છે, બીજું જે કાંઈ આપણે જોઈએ છીએ તે બધું મિથ્યા છે. અસત્ય છે. આપણે આપણી જાતને ઓળખવાની છે. હંમેશાં સ્વનો પરિચય કેળવને જગતને ઓળખવાનું છે. ક્યારેય આપણી જાતને લઘુતાગ્રંથિથી પીડવાની નથી. હું આ કરી ન શું, મારાથી આ કામ ન થાય, હું તો એક ક્ષુદ્ર મરણાધિન જીવ છું. ત્યારે આપણે આપણી જાતને છેતરી રહ્યા, છીએ. આપણા વિશે કહેવામાં કંઈક ભૂલ કરી રહ્યા છીએ.

● માનવમનના પરિવર્તન અને નવસંસ્કૃતિના સર્જનમાં આપણે આપણી લાગણી અને આચારવિચારની પ્રક્રિયાઓ વિશે જાગૃત બનીએ ત્યારે

આમૂલાગ્ર પરિવર્તન આવે છે. આવી જાગૃતિ પોતાના જ આલોચક અને નિરીક્ષક બનાવે છે. અને એ રીતે વિવેક બુદ્ધિ, દર્શનશક્તિ અને આચાર બોધ જન્મે છે. પરિણામે તે પ્રકૃતિ, મનુષ્ય અને માનવસર્જિત સાધનો સાથેના સમ્યક સંબંધમાં આવશક એવી પકવતા મેળવે છે.

● મૂર્ખનું હૃદય તેના મુખમાં રહે છે જ્યારે જ્ઞાનીની જીભ તેના હૃદયમાં રહે છે.

● ચિત્તની એકાગ્રતા સાધવી એ જ મનુષ્યજીવનમાં મોટામાં મોટો પુરુષાર્થ છે. જેમ સૂર્યનાં કિરણો એકત્ર થવાથી અગ્નિ પ્રકટ થાય છે તેમ ચિત્તવૃત્તિ એકાગ્ર થવાથી ઈષ્ટસિદ્ધિનો અગ્નિ પ્રકટ થાય છે.

● આપણામાં ઉપભોગની ઈચ્છા પ્રબળ છે. કોઈ સુંદરવસ્તુ જોઈ કે તરત જ તેને ભોગવવાની વૃત્તિ પ્રકટ થાય છે, પરંતુ એ કામનાની નિવૃત્તિ વિશે વિચાર કરતાં આપણને દુઃખ થાય છે. આપણે કોઈ દિવસ પૂર્ણકામ થઈ નિવૃત્તિના સુખમય રાજ્યમાં વિચારવાની ઈચ્છા જ કરતા નથી.

● કુદરતે આપણને હવા, પાણી અને પ્રકાશ, વિના મૂલ્યે આપ્યું છે. તેમ છતાં તે અમૂલ્ય છે. તેની કિંમત ભૌતિક સાધનો વડે કદી પણ ન આંકી શકાય. હવા, પાણી અને પ્રકાશ આપણું જીવન છે. જીવનને ટકાવી રાખવા માટેનું મોટામાં મોટું સાધન છે. આ કુદરતની કલ્યાણકારી પ્રવૃત્તિ છે.

● અજ્ઞાની મનુષ્ય ખોટી રીતે પોતાને પ્રકૃતિની ચેતના સાથે એકરૂપ માને છે. દેહાત્મભાવમાં રાયે છે. અને જૂજવાં નામરૂપ ધારણ કરે છે. આ શરીર એ પ્રકૃતિની ભેટ છે અને જે મનુષ્ય દેહ વિશે અતિશય આસક્ત છે તે પોતાની જાતને જ ઓળખી શકતો નથી.

● પહાડોમાં વિસ્તરેલા પથ્થરને જ્યાં સુધી શિલ્પીના ટાંકણાનો સ્પર્શ થતો નથી ત્યાં સુધી તે પથ્થર જ રહે છે અને શિલ્પીના ટાંકણાને સ્પર્શ થતાં જ તે આરાધ્યની મૂર્તિમાં રૂપાંતર પામે છે. એક મૂર્તિ સ્વરૂપે મંદિરમાં સ્થાન પામે છે. એમાં પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા થાય છે અને તેની પૂજા થાય છે. બીજો પથ્થર મકાનમાં કે રસ્તામાં જડાય છે. માઈલ સ્ટોન બનીને રસ્તો બતાવવાનું કામ કરે છે. કામ પથ્થરને લગતું જ છે. પણ પ્રક્રિયાના તફાવતને કારણે પરિણામમાં ઘણો ભેદ પડી જાય છે.

● કુંભાર ચાકડા ઉપર પિંડ મૂકે, ચાકડો ફરતો જાય અને પિંડ ઉપર હાથ મૂકે ત્યારે જ તે વિચારી લે કે, પિંડમાંથી ક્યાં ક્યાં ઘાટ ઘડવાના છે., ક્યા પ્રકારના વાસણો ઘડવાના છે. જો વિચારી ન લે તો ચાકડા ઉપરક માત્ર પિંડનો જ પિંડ રહે. ઘાટ ન ઘડાય. આપણે પણ આપણા કાર્યના પરિણામનો વિચાર કરીને કાર્ય કરવાનું છે. આવનાર પરિણામનો વિચાર કર્યા વગર કરેલું ફોગટ જાય છે.

● જેમ કુંભાર માટીના પિંડને ઘાટ આપે છે. શિલ્પી પથ્થરને ઘાટ આપે છે. તેમ આપણે પણ આપણાં કાર્યોને વારંવાર તપાસતા રહી, ચકાસતા રહી આપણા જીવનને ઘાટ આપવાનો છે. કુંભાર માટીના પિંડને ઘાટ આપ્યા પછી ટપલેટપલે ટીપીને, ટપારીને તપાવીને સુંદર વાસણ બનાવે છે. શિલ્પી પણ પથ્થરને છીણી અને હથોડી વડે સુંદર ઘાટ આપે છે. કાચપેપર ઘસીને સુંદર અને દિવ્ય મૂર્તિનું નિર્માણ કરે છે, ઘડતર કરે છે, સંસ્કારે છે. આપણે પણ આપણા જીવનનો ધ્યેય નક્કી કરીને અણીશુદ્ધ કરવાનું છે. કાર્યના ટાંકણા વડે, સંસ્કારોના ટપલા વડે અને આત્મશુદ્ધિના કાચપેપર વડે સુંદર ઘાટ આપવાનો છે. ધ્યેય વગરનું જીવન ખલાસી વગરની નૌકા જેવું છે. ઘડતર વગરનું જીવન પથ્થર

સમાન છે, નકામું છે.

- ઘરમાં પિતાનું સ્થાન મસ્તક છે. અને માતાનું સ્થાન હૃદયનું છે. મસ્તક ઘર ચલાવે છે. જ્યારે હૃદય ઘર ટકાવે છે.
- દોરડાની મદદથી લોકો કુવામાંથી પાણી બહાર ખેંચે છે. તો પછી ગુણો દ્વારા લોકનાં હૃદયની વાત કેમ ન જાણી શકાય? શું કોઈનું મન કૂવાથી પણ ઊંડું હોઈ શકે?
- જેમ નદીમાં આવેલી ભરતીને નથી રોકી શકાતી તેમ હૈયામાં આવેલી હાસ્યની ભરતીને પણ નથી રોકી શકાતી. કારણ કે બંને પ્રાકૃતિક પરિસ્થિતિ છે.
- તમારા હૃદયમાં અપાર દયાનું જે અખૂટ ઝરણું વહે છે. તે જ તમારી પાસે બધું કરાવે છે.
- અસત્ય બોલવાથી હૃદય વિવેકહીન અને જડ બનતું જાય છે. માટે અસત્યનો ઉચ્ચાર કરવો જોઈએ નહીં.
- કોઈનું શરીર વિષયોમાં ઘસડાતું નથી. તો મન ચાલ્યું જતું હોય છે, અને કોઈનું મન જતું નથી તો વિષયોમાં તન દોડતું ચાલ્યું જાય છે. પરંતુ વિવેકી પુરુષ તો તે જ ગણાય કે જેનું મન અને તન બંને વિષયોમાં ઘસડાતું નથી.
- હંમેશાં પ્રસન્ન રહો. તેના કારણે મસ્તકમાં સારા વિચારો આવશે અને ચિત્ત શુભ કાર્યો કરવા તરફ ઢળશે.

- તમે જે કામ કરવાનું નક્કી કર્યું છે. એનો મગજ પર ભાર ન રાખો. તમે જે કંઈ કરી રહ્યા છો તે પ્રવૃત્તિ જ પોતે એ સિદ્ધિ છે. તે પ્રવૃત્તિને આનંદથી કરો અને હૃદયને હેમખેમ રાખો. તમારી આજુબાજુના લોકોનાં હૃદય ખીલે તેવા આનંદી રહો.
- જીવન ટુંકું છે પણ કામ ઘણાં કરવાનાં છે. એમ વિચાર્યા કરતાં કામ કર્યે જીવ સિદ્ધિ અવશ્ય મળશે. જિંદગી પણ જીવવા જેવી અને લાંબી લાગશે.
- ડૂબનાર પ્રત્યે સહાનુભૂતિ બતાવ્યા કરતાં તેને ડૂબતો બચાવવો એ જરૂરી છે. એ જ સાચી સહાનુભૂતિ છે.
- સફળતા મળે પછી શું કરવું એનું શિક્ષણ જો માણસને મળ્યું ન હોય તો સફળતાની પ્રાપ્તિ અચૂકપણે તેને ખાલીપણાનો અને કંટાળાનો શિકાર બનાવી દે છે.
- મનુષ્ય વિશ્વની બીજી કોઈ પણ જીવંત કે નિર્જીવ વસ્તુ કરતાં, જુદી રીતે પોતાનાં કાર્યોના મુકાબલે વધુ વિકાસ પામી શકે છે. પોતાના ખ્યાલોની સીડીઓ ચડી શકે છે. પોતાની સિદ્ધિઓથી પણ વધુ ઊંચેરો બની શકે છે.
- આપણી કમનસીબીઓને જેટલી વધુ વાગોળીએ એટલી આપણને નુકશાન કરવાની તેમની શક્તિ વધે છે. પણ કમનસીબીઓને ભૂલી જઈને સફળતાને યાદ કરી સતત આગળ વધવાનો ધ્યેય રાખવો જોઈ.
- વ્યક્તિ પોતાની હિંમતના પ્રમાણમાં તેના જીવનનો વિકાસ અથવા રકાસ થાય છે.

● સત્કર્મો કરવા મનને કેળવવું જોઈએ. જેનામાં જ્ઞાન નથી તે અભિમાની છે. અભિમાનીથી ભગવાન દૂર રહે છે જે અભિમાની છે. તેમને ભગવાન દેખાતો નથી. તૃષ્ણા માણસને દ્વંદ્વમાં ફસાવે છે. તૃષ્ણાનો ત્યાગ થાય તો સમર્પણભાવ કેળવાય અને આપણામાં રહેલા હું નો ત્યાગ થાય.

● મનથી બીજાનું ભલું ઈચ્છવું, વચનથી કોઈને શાંત્વન આપવું, કોઈની સેવાયાકરી કરવી, સદાચારી વ્યક્તિને માન આપવું, દાન કરવું વગેરે પૂણ્ય.કર્મ છે.

સત્કર્મો કરવાનો સ્વભાવ કેળવવો જોઈએ. તેને જીવનમાં ઉતારવો જોઈએ. સ્વભાવને નમ્ર અને શાંત રાખવો જોઈએ. ક્રોધ પાપકર્મ કરાવે છે. ક્રોધને જીતી લેનાર શાંતિનો મિત્ર થઈ જાય છે.

● અન્યના સ્વભાવને ઓળખીને વ્યવહાર કરવો.

● આવી પડેલ દુઃખમાંથી પણ સર્જનાત્મક પ્રવૃત્તિ તરફ મનને પરોવવું જોઈએ.

● સંસ્કૃતિ અને સમાજ બંને એક જ રથના ચક્રો જેવાં છે. સમાજ દ્વારા સંસ્કૃતિનું નિર્માણ થાય છે. એનું ઘડતર થાય છે અને એ સંસ્કૃતિ દ્વારા જ સમાજનું મુલ્યાંકન થાય છે.

● માણસ હંમેશાં સુખની શોધ કરતો ફરે છે. કસ્તુરીમૃગ જેમ સુગંધની શોધમાં દોડ્યા કરે છે તેમ મનુષ્ય જાણતો નથી. કે સુખ તો તેની અંદરની ઉદ્ભવે છે. દુઃખનું કારણ જીવનમાં નથી, પરંતુ આપણી જાતમાં જ અહમ્સ્વરૂપે રહેલું છે. તેને દૂર કરવાની જરૂર છે.

● ક્ષમાને પંથે જે ચાલે છે, તે ક્રોધ કરતો નથી. ક્રોધ ભયંકર છે. એનાં ફળ હંમેશાં કડવાં મળ્યાં છે. ક્ષમાનાં ફળ હંમેશાં મીઠાં મળ્યાં છે.

સજ્જનો, સાધુઓ અને મહાત્માઓ ક્ષમાને અનુસરે છે. તેઓ ક્રોધ, કરતા નથી. ક્રોધ કરે તે મહાત્મા નહીં, સાધુ નહીં, સજ્જન નહીં.

● બે વાતોનો હંમેશાં સ્વીકાર કરવાનો છે. એક તો આપણું કોઈ દુશ્મન નથી. સઘળા જીવો આપણાં સ્વજન છે. બીજી વાત તે કોઈ પ્રત્યે કટુંભાવ દાખવતો નથી. શત્રુને પણ ક્ષમામંત્રથી સ્વજન બનાવવાનો છે. સઘળા જીવોનું કલ્યાણ થાય તેમ ઈચ્છવાનું છે. તેવો સંકલ્પ કરવાનો છે. સંકલ્પ બળ એ મોટામાં મોટું બળ છે.

● ઉત્તમ ક્ષમા છે. જીવનમાં સારી શાંતિ લાવી શકે છે. જીવનમાં આ પ્રયોગ કરવા જેવો છે.

● સાચા જ્ઞાની પાસેથી મેળવેલા જ્ઞાનથી બ્રહ્મની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને બ્રહ્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિથી સાંસારિક વાસના દૂર થાય છે. એ લાભ તો છે જ.

● અન્યને મદદરૂપ થવું તે પણ ત્યાગભાવના છે. પોતાનું એ પોતાનું નહીં પણ સર્વનું છે. એમ સમજીને ત્યાગવૃત્તિ કેળવી અન્યની સેવા કરવી જોઈએ.

● જ્યાં સુધી સાંસારિક તૃષ્ણા રહે ત્યાં સુધી આત્મકલ્યાણનો માર્ગ સાફ થતો નથી. આ કપરું કામ છે. તૃષ્ણા ક્યારેય નાશ પામતી નથી. માત્ર મૃત્યુ બાદ શક્ય છે.

● દીવાદાંડીનું મૂલ્ય તો વહાણને સમજાય. દરિયાને નહીં. દરિયો તો વહાણને તારે પણ ખરો અને ડુબાડે પણ ખરો. પણ દીવાદાંડીતો વહાણની પથદર્શક બને. દીવાદાંડી પાસે આપણે આટલું જ શીખીએ તો!

● જો દીવાદાંડી કિનારે ઊભી રહીને પણ વહાણને બચાવી શકતી હોય તો

આપણે આપણા જીવનપર્યંત માત્ર એક જ વ્યક્તિના પથપ્રદર્શક ન બની શકીએ? અને જો એક જ વ્યક્તિની પથપ્રદર્શક બની શકીએ તો જગતમાં વ્યક્તિ વ્યક્તિ વચ્ચે સ્નેહસેતુ રચાય અને વ્યક્તિ વ્યક્તિ વચ્ચે સત્યની ઓળખ થાય. તે માટે આપણે સ્વની ઓળખ કરીને સ્વથી શરૂઆત કરવાની છે.

● જેટલું દીવાદાંડીનું પોતાનું આગવું મૂલ્ય છે તેમ દરેકે દરેક વ્યક્તિનું પછી તે મોટી હોય કે નાની હોય તેનું આગવું મૂલ્ય છે. પણ જો તે પ્રકાશની દિશામાં જીવવા અને જવા માગતી હોય તો. આપણે તો સૂર્યની સામે દીવો ધરવાનું કામ કરીએ છીએ. અને ગર્વથી કહીએ છીએ કે પ્રકાશ મારા દ્વારા જ થાય છે! આવા અહમ્વાદી અને ભોગવાદી આપણે અન્યના જીવનને ક્યાંથી પ્રકાશમય કરવાના છીએ? પણ ગર્વને ખંડિત કરી, અહમ્ને ઓગાળી, ભોગને ભસ્મ કરી, અભિમાનને અળગો કરી, વાસનાને વહેરીને, જીવનમૂલ્યોને સમજી, ત્યાગવાદી બની દીવાદાંડી બનવાનો નિશ્ચય કરવાનો છે.

● બુદ્ધજીવ બે પ્રકારની પ્રવૃત્તિ કે છે (૧) બદ્ધ વસ્થાની ભૌતિક પ્રવૃત્તિ અને (૨) સ્વરૂપગત આધ્યાત્મિક પ્રવૃત્તિ. દરેક વ્યક્તિએ શરીરની રક્ષા કાજે કેટલાક નિયમો પાળવા પડે છે. અને કેટલાંક કર્તવ્યો બજાવવાં પડે છે. આ ભૌતિક પ્રવૃત્તિઓ શરતી છે.

● તમારું દિલ પ્રેમથી ભરેલું હશે તો હંમેશાં તમારી પાસે કશુંક આપવા જેવું હશે જ.

● કંઈક પ્રાપ્ત કરવા જીવો, પછી પ્રાપ્ત કરેલાનો સદુપયોગ કરો, નહીં તો તમે જ પ્રાપ્ત કર્યું છે તેનો કોઈ અર્થ નહીં રહે. પૈસાનો માત્ર વ્યય નકામો છે. પૈસાને કીમતી બનતાં અટકાવે છે.

● પ્રેમ યાહે તેનો મુકાબલો કરી શકે છે. એની સહનશીલતાને કોઈ સીમા નથી.

● માનવમનની ક્ષમતા અસીમ અને વિલક્ષણ છે એમાં ચેતન (unconscious) અચેતન મહાચેતન અને સમષ્ટિગત મન જેવા અનેક નાના નોટા સ્તર આવેલાં છે. જે જન્મ જન્માંતરોના સારા નરસા સંસ્કારો તેમ જ અતીન્દ્રીય ક્ષમતાઓ, દિવ્ય વિભૂતિઓનો ભંડાર પોતાની ભીતરમાં સમાવી રાખે છે. એને જાણવા અનુભવવા પરિશોધન કરનારા માણસો પશુ પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઊંચા ઊઠીને માનવસ્તર સુધી સહજમાં પહોંચી જાય છે. એનાથી વિપરીત મનની હલકી વૃત્તિવાળા વ્યક્તિઓની ગણના નરપશુમાં કરવામાં આવે છે. જે પોતાની તુચ્છતાને કારણે ગુણ, કર્મ, સ્વભાવ અને ચિંતન ચરિત્ર વ્યવહારની દૃષ્ટિથી ઘૃણિત રહે છે. એને પતિત ગણવામાં આવે છે. એ જ કારણ છે કે અધ્યાત્મવેત્તાઓ અને માનવશાસ્ત્રીઓએ મનઃશ્વેતનાના પરિષ્કાર ઉપર ઘણું મહત્ત્વ આપ્યું છે. એના માટે વિવિધ પ્રકારના ઉપાય, ઉપચારોનું સૃજન કર્યું છે. ખરેખર તો આત્માનો સંદેશ અને ઈશ્વરીય પ્રકાશ પરિસ્કૃત થયેલ નિર્મળ મન ઉપર જ પડે છે.

● નમ્રતા Meekness એ ગર્વ કે કપટથી મુક્ત કોમળ સ્વભાવ હોવાનો ગુણ છે. એ દીનતા અને કોમળતા જેવા બીજા સદ્ગુણો સાથે નિકટનો સંબંધ ધરાવે છે. નમ્ર વ્યક્તિ દરેક સ્થળે પૂજાય છે. માણસને વેંત ઊંચેરો દેખાડનાર ગુણ નમ્રતા છે.

● જાતિય અભિમાન અને પૂર્વજોની રૂઢિઓ સાથેનો મજબૂત સંબંધ ઘણી વ્યક્તિઓ માટે સત્ય સ્વીકારવું અઘરું બનાવે છે. જગતના લોકો વચ્ચે અહમ્નું આવરણ આવી ગયું છે. જગતમાં આજે અભિમાની

વ્યક્તિઓની સંખ્યા વધુ છે. ઉચ્ચકોટિના અને લાગવગવાળા ધનવાનો અને વિદ્વાનો, ગરીબ અને પ્રતિકૂળ સંજોગોવાળા લોકો પણ અભિમાની હોય છે પરંતુ આવી વ્યક્તિઓ સમજતી નથી કે અભિમાન ઘણા ઝગડા કરાવે છે. ક્રોધને આમંત્રણ આપે છે. અહમ્ ઘવાય છે અને દુઃખને આમંત્રણ આપે છે. જે શારિરીક, માનસિક અને નૈતિક રીતે કંગાળ સ્થિતિમાં લાવે છે. આવી વ્યક્તિઓ માટે જીવન ઉન્નતિનાં દ્વાર ભીડાયેલાં રહે છે.

● અભિમાની વ્યક્તિઓ અધૂરા, અધીરા, ગુસ્સો વ્યક્ત કરવામાં ઉતાવળા હોય છે. આત્મપ્રસંશા એમને ગમે છે. અભિમાનીઓ નમ્ર સ્વભાવના અને દયાળું હોતા નથી. તેમ જ તેઓ મનથી શાંત હોતા નથી અને શાંતિના ચાહક પણ હોતા નથી. આવી વ્યક્તિઓ દિવાસળી અને પેટ્રોલ સાથે જ રાખતા હોય છે. આવી વ્યક્તિઓ પોતે તો દુઃખી થતી જ હોય છે, નમ્ર વ્યક્તિઓ સુખી હોય છે કારણ કે અભિમાનનું આવરણ ચડેલું હોતું નથી. નમ્ર વ્યક્તિ દરેક સ્થળે આદરપાત્ર બને છે.

● જે નમ્ર વ્યક્તિ છે તે સહનશીલ અને પૂર્ણ હોય છે. સહન કરનારને બધું જ પ્રાપ્ત થાય છે. જે તેણે મેળવવા પ્રયત્ન પણ કર્યો હોતો નથી તે સહજમાં પ્રાપ્ત થાય છે. નમ્ર વ્યક્તિઓ જે કામ કરવા પ્રેરાય છે, તે નવસર્જન નથી, પરંતુ પૂનર્ચનાનું, ફેર ગોઠવણનું સુમેળમાં લાવવાનું કાર્ય છે. આવી વ્યક્તિઓ નમ્ર ભાવથી પોતાના કરતાં બીજાઓને ઉત્તમ ગણે છે. વ્યક્તિને સમષ્ટિ સુધી લઈ જાય છે.

● આપણે બીજ વાવ્યું, તેને યોગ્ય રીતે ખાતર આપ્યું, પાણી પણ સીંચ્યું, વૃક્ષ પણ થયું, છતાં તેને ફળ લાગતાં નથી. આનું કારણ એ છે કે આપણે યોગ્યતા સંપાદન કરી નથી. અધિકાર એ જ યોગ્યતા છે. અને એ

યોગ્યતા ન હોય તો ફળની પ્રાપ્તિ થતી નથી.

● આપણે કોઈના ઉત્સાહને વધારી શકીએ અને તોડી પણ શકીએ. પાણી પ્રવાહી અને નરમ છે, પથ્થર કઠણ છે. છતાં પથ્થર પર સતત પાણી વહ્યા કરે તો તે પણ ઘસાઈ જાય છે. પાણી પણ પથ્થરને ઘસારો પહોંચાડે છે. એવું જ બુદ્ધિનું પણ છે. મનુષ્યનું હૃદય નરમ હોય છે, મન, બુદ્ધિ અને હૃદય ઉપર બીજાની વાતોનો દૃશ્યનો શ્રાવ્યનો અને વાચનનો પ્રભાવ પડે છે.

● આશ્ચર્ય તો એ છે કે લોકો જિંદગી વધારવા માંગે છે, પણ સુધારવા નથી માગતા.

● ગયેલી ક્ષણ, છુટેલું તીર અને નદીનું જળ ક્યારેય પાછાં વળતાં નથી. એ જાણવા છતાંયે આપણે આપણો કિંમતી સમય બરબાદ કરતા હોઈએ છીએ. હા, સમય કિંમતી છે. પણ એથીયે કિંમતી તો માણસમાં રહેલી સચ્ચાઈ છે.

● માણસ ગરીબ છે. કે પૈસાદાર એ તેની કમાણી ઉપરથી નહીં, પણ તેની આવક અને ખર્ચ કરવાની પદ્ધતિ ઉપરથી નક્કી થાય છે. જે બચત કરી જાણે છે એ જ સાચો પૈસાદાર છે, બાકી માત્ર કમાઈ જાણનાર.

● બે ઈમાનીના પૈસાથી સુખી થવાનો પ્રયત્ન કરવો તે ખરાબ રંગ અને ખરાબ પીંછીથી ચિત્ર બનાવવા જેવું છે.

● માત્ર વાતો કરવી અને સમજી વિચારીને બોલવું એ બંને અલગ બાબતો છે. વાતો તો એક મૂર્ખ પણ કરી શકે પરંતુ ડાહ્યો માણસ જ સમજી વિચારીને બોલી શકે.

- યુદ્ધમાં મોતનો સામનો કરવો સહેલો છે, એવા ઘણા યોદ્ધાઓ મળશે. પણ સભામાં ક્ષોભ પામ્યા વગર બોલવું એ અઘરું છે, એવા માણસો દુર્લભ છે.
- આપત્તિ હમણાં શાપ સમાન નથી. આવેલી આફત એ ઘણીવાર સુખકર થઈ પડે છે. મુશ્કેલીઓની પાર જવાથી બોધ મળે છે, એટલું જ નહીં પણ આપણી ભવિષ્યની લડતમાં હિંમત આવે છે.
- માણસની જિંદગીના દરેક કલાકમાં તેનાથી બને તેવું ખાસ કામ કરવાનું હોય છે. આખી જિંદગીના બીજા કોઈ પણ કલાકમાં તે કામ થઈ શકે એવું હોતું નથી. એક વખત એક કલાક ગયો તો તે ગયો જ. એ ક્ષણો પાછી મળવાની નથી.
- કોઈ પણ ચીજનો શોખ કરવામાં વાંધો નથી. કારણ કે શોખ આપણો ગુલામ હોય છે. પણ જો એની ટેવ પડી જાય તો એ પણ આપણને ગુલામ બનાવી દે છે.
- જેમણે સત્યની શોધ કરવી હોય તેમણે સાહસ કરતાં ડરવું ન જોઈએ.
- જ્યારે આપણે ભૂલ કરીએ ત્યારે નમ્ર બનવા પ્રમાણિકતા આપણને મદદ કરે છે. એ પોતાને ન્યાયી ઠેરવવામાં પ્રયત્ન કરવાને બદલે અથવા બીજા કોઈક ઉપર દોષારોપણ કરવાને બદલે આપણને ભૂલ સ્વીકારવા પ્રેરિત કરે છે. તેથી જ તો એક તરફ પ્રમાણિકતા આપણને નમ્ર બનવા મદદ કરે છે. બીજી તરફ નમ્રતા આપણને પ્રમાણિક બનવા મદદ કરે છે.
- જીવનની કટોકટીની પળે અને કટોકટીનો સામનો કરતી વખતે પણ ભગવાનને પ્રાર્થના કરવી જોઈએ, કે મારી ઈચ્છા પ્રમાણે નહીં, પણ તારી ઈચ્છા પ્રમાણે થાઓ.

- આપણે નમ્ર હોઈએ તો, આપણે પ્રતિકૂળ સંજોગોમાં પણ મનને સ્થિર રાખી શકીશું. એવી ક્ષણોએ પણ આપણે પ્રતિકાર કરીશું નહીં. નમ્રતા આપણને આપણા સંજોગોથી સંતુષ્ટ રહેવા અને સહન કરવા શક્તિ આપે છે. અભિમાની વ્યક્તિ અસંતુષ્ટ હોય છે. હમણાં વધુ માર્ગ છે. અને દુઃખી સંજોગોમાં બળવો પોકારે છે. બીજી બાજુ નમ્ર વ્યક્તિ મુશ્કેલીઓ પાર કરી શકે છે. અભિમાની વ્યક્તિ મુશ્કેલીઓ અને કસોટીની પળે ગુસ્સે થઈ જાય છે. જ્યારે નમ્ર વ્યક્તિ શાંત સ્વભાવની હોય છે. અભિમાની નાશને નોંતરે છે. પાયમાલીને નોંતરે છે.
- નમ્રતા એ ડહાપણ ભર્યો માર્ગ છે. જેને કારણે વ્યક્તિ વ્યક્તિ સાથેના સંબંધો વિકસે છે. સંબંધો સુધરે છે. ધનિષ્ટ બને છે અને એકબીજાને નજીક લાવે છે. માટે જ પક્ષાપક્ષીથી કે મિથ્યાભિમાનથી કંઈ ન કરો. દરેકે નમ્ર ભાવથી પોતાના કરતાં બીજાઓને ઉત્તમ ગણવા. પોતાના હિત માટે નહીં, બીજાનું હિત થાય તેવા વિચારોને કેળવો. નમ્રતા આપણને બીજાઓ સાથે હરિફાઈ કરવાથી અથવા બીજાઓ કરતાં વધુ ખ્યાતિપ્રાપ્ત થવાનો પ્રયત્ન કરવાથી બચાવે છે.
- નમ્રતા ભૂલો કરવાને નિવારવામાં મદદ કરે છે. કારણ કે નમ્રતા આપણને વધુ પડતા આત્મવિશ્વાસુ બનતા અટકાવશે. અભિમાની વ્યક્તિ વધુ પડતી આત્મવિશ્વાસુ હોય છે. તેથી તે બાહ્ય અસરોનો કારણે અથવા તેની પોતાની નબળાઈઓને કારણે ભૂલો કરવા તરફ ઢળેલો હોય છે.
- આપણને માટીના સામાન્ય પાત્રમાં ખજાનો મળે તો પણ તરછોડતા નથી. તો નમ્રતા તો અમૂલ્ય ખજાનો છે. એ ઉત્તમ ગુણને જીવનમાં આત્મસાત કરીને સાચવી રાખવા જેવો ખજાનો છે.

● કોઈ પણ વ્યક્તિની શક્તિઓને હણવી હોય તો તે શસ્ત્રથી, બળથી કે હિંસાથી હણી શકાતી નથી. પરંતુ આપણે જેમ જેમ શાંત રહીએ તેમ તેમ સામેની વ્યક્તિ વધુ ગુસ્સે થશે અને એક સમય એવો આવશે કે તે ગુસ્સામાં આપણું કશું જ બગાડી નહીં શકે, પણ તે પોતે જ પોતાનું બગાડશે. કારણ કે સામેની વ્યક્તિ ગુસ્સે થઈ હોય ત્યારે આપણે શાંત રહીએ તો ઝગડો નિવારી શકાય છે. આપણે નમ્ર રહીએ એનો અર્થ એવો નથી કે આપણે નિર્બળ છીએ. આપણામાં તાકાત નથી. પરંતુ બળનો સામનો બળથી કરીએ તો નુકશાન બંને પક્ષે થાય અને ફાયદો તો થાય જ નહીં.

● જે મનુષ્ય ઈન્દ્રિયોને, વિષયોનું સતત ચિંતન કર્યા કરે છે, મનન કર્યા કરે છે. તે ભગવદ્ભાવ, ભગવદ્પ્રેમ, ભગવદ્સ્નેહ, પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. અને વધુ ને વધુ ભૌતિક ઈચ્છાઓને વશ થાય છે. ભગવાનનો સંનિષ્ઠ ભક્ત વિષય ભોગથી ભાગે છે, કારણ કે ભગવાનના સાયુજ્યથી સાંપડતો દિવ્યાનંદનો અદ્ભુત રસ તે જાણે છે. જીવન સાફલ્યનું રહસ્ય આ છે.

● જેણે ઈન્દ્રિયોને વશ કરેલી છે. જે વિષયાસક્ત નથી. જે વિષયસુખથી દૂર રહે છે. જે નિર્મોહી છે. જેણે ઈન્દ્રિયોને ભગવદ્ભાવમાં જોડેલી છે. અને જે ભગવાનનું સતત ચિંતન કર્યા કરે છે. તેવા બ્રહ્મરૂપ થયેલ મનુષ્યને માટે ધર્મનું બંધન રહેતું નથી અને અધ્યાત્મને પામે છે.

● સાક્ષાત્કાર તો જેમ અરીસા પર જામેલી ધૂળ સાફ કરી નાખીએ અને પ્રતિબિંબનું દર્શન થાય છે. તેમ પોતાના મનની પવિત્રતા સાધતાં તરત જ આ જ્ઞાન હૃદયમાં પ્રકટે છે.

● સ્વર્ગની ભાવના, એ તો આપણી વાસનામાંથી ઉત્પન્ન થયેલા કુસંસ્કાર અથવા વહેમ સિવાય બીજું કંઈ નથી. એ વાસના જ બંધનરૂપ અને

અવનતિનું દ્વાર છે.

● માણસ સાપ કરતાં પણ વધુ ઝેરી છે. કોબ્રા જાતિના નાગના એકગ્રામ ઝેરથી ૧૬૫ માણસો મૃત્યુ પામે છે તેવું વિજ્ઞાનનું સંશોધન છે. પરંતુ માણસની જીભના ઝેરથી તો જગતનો નાશ થાય છે. માણસે પોતાને ઓળખવા માટે નામ ધારણ કર્યું. તે પછી તેમણે સંઘ ઊભો કર્યો. તેમાંથી ધર્મવાદ રચાયો અને સંવાદ કરતાં કરતાં સંહાર કરતો રહ્યો. આ સંહારના કેન્દ્રમાં છે, માણસમાં રહેલો ડર. જે ડરપોક છે. તે વધુ કોધી છે. અને ડરપોક નથી તે વધુ શાંત છે. જેનામાં પ્રતિકારની શક્તિ ઓછી હોય તે કોધ કરે છે. ગુસ્સો કરે છે. ગુસ્સે થનાર માણસની વિચારવાની શક્તિ ઓછી હોય છે. ગુસ્સે થયેલો માણસ પરિણામને પામી શકતો નથી.

● આપણે આપણી કુંડળીમાંથી બહાર આવી શકતા નથી. જગતને ઓળખવા નિકળેલો માણસ પોતાને જ ઓળખી શકતો નથી. માણસ અલ્પવિરામને આરે આવીને ઊભો છે, તે ક્યારેય પૂર્ણવિરામને પામતો નથી. પૂર્ણવિરામ એ ઈશ્વરને પામવાનું બિન્દુ છે.

● સમાજ વ્યક્તિઓથી બનેલો છે. એટલે માણસ ગતિશીલ છે. સમાજ ગતિશીલ નથી. માણસ પોતાની ગતિશીલતા દ્વારા સમાજમાં પરિવર્તન લાવી શકે. શું આપણે આપણી શક્તિઓને હિંસક આંદોલનોમાં, આતંકવાદમાં, ખંડનાત્મક પ્રવૃત્તિઓમાં વેડફી દઈશું કે પછી સર્જનાત્મક પ્રવૃત્તિમાં વાળીશું? તે આપણે જ નક્કી કરવાનું છે.

● અલૌકિક આનંદ પ્રાપ્ત કરવા માટે માત્ર સૈદ્ધાંતિક રીતે નહીં, વિચારથી નહીં, માત્ર બહારથી નહીં પણ આંતરચેતનાને જાગ્રત કરી પોતાના સમગ્ર અસ્તિત્વના ઊંડાણથી પોતાની જાતને ભયમુક્ત કરી શકાય તો આપણી સમગ્ર અસ્તિત્વનું પુષ્ટિકરણ થઈ શકે.

- અભિમાની માણસને કદી સાચા મિત્રો હોતા નથી. જ્યારે તેઓ પૈસાદાર હોય છે, ત્યારે તેઓ કોઈને ઓળખતા નથી અને જ્યારે તેઓ વિપત્તિમાં હોય છે, ત્યારે તેમને કોઈ ઓળખતું નથી.
- કોઈ પણ હાલતમાં પોતાની શક્તિ પર અભિમાન ન કરવું જોઈએ, કારણ કે બહુરૂપી આકોશ હરક્ષણે હજારો રંગ બદલે છે.
- ઘમંડી માણસો પોતાની જાતને એટલું બધું માન આપી દે છે કે જેથી બીજાઓ પ્રત્યેની તેમની સામાન્ય સન્માન દાખવવાની ફરજમાંથી મુક્તિ મળી જાય છે.
- જેને જાતનું અભિમાન નથી, રૂપનું અભિમાન નથી, લાભનું અભિમાન નથી, પંડિતાઈનું અભિમાન નથી, અને જે સર્વ પ્રકારનાં અભિમાન છોડીને ધર્મધ્યાનમાં રત છે તે સાધુ છે.
- હિંમત રાખો, બળવાન બનો, ડરશો નહીં, કોઈનાથી અકળાશો નહીં, કારણ કે ઈશ્વર બધું જ મંગલમય કરશે. એ તમને બેવફા નહીં થાય. એ તમને ભૂલશે નહીં.
- પ્રેમ સ્વર્ગીય વાતાવરણનો દિવ્ય ઉચ્છવાસ છે. તમે જો પથ્થર હો તો ચુંબક બનો અને માનવી હો તો પ્રેમ બનો. પ્રેમ કરનાર નહીં રહે તો સૂરજ ઓલવાઈ જશે.
- જીવને મને જે સૌથી મોટી વાત શીખવી તે એ છે કે, પ્રેમ અને સદ્ભાવ વિના આ દુનિયામાં જીવતા રહેવું શ્રાપ સમાન છે.
- અનેકવાર મારી જાતને યાદ દેવડાવું છું કે મારું આંતરબાહ્ય જીવન જીવંત અને મૃત્યુ પામેલા અનેક માનવીઓના શ્રમ પર નિર્ભર છે, ને તે માટે મારે મારી જાત ઘસી નાખવી જોઈએ.
- ફૂલોને ખીલવા દો, મધમાખી તેઓની જાતે જ તેની પાસે આવશે.

ચારિત્ર્યશીલ બનો, વિશ્વાસ જાતે જ તમારા પર મુગ્ધ થઈ જશે.

- માણસે જે પ્રાપ્ત ન કર્યું હોય તે પ્રયત્નપૂર્વક પ્રાપ્ત કરતા રહેવું જોઈએ. પ્રાપ્ત કર્યું હોય તેનું કાળજીપૂર્વક રક્ષણ કરવું જોઈએ, રક્ષણ કર્યું હોય તેને સારી રીતે વધારતા રહેવું જોઈએ. અને વૃદ્ધિ પમાડ્યું હોયર તેને સન્માર્ગે વાપરવું જોઈએ.
- જે જે માણસનો જેવો જેવો ભાવ કે સ્વભાવ હોય તેના દ્વારા તે માણસને અનુકૂળ થઈને તેના હૃદયમાં પ્રવેશ કરીને થોડા વખતમાં તેને પોતાને વશ કરી લેવો.
- માણસ આપત્તિમાં આવી પડ્યો હોય ત્યારે, અવળે માર્ગે જતો હોય ત્યારે, જે સમયે તેણે કામ કરવાનું હોય ત્યારે તેનો સમય વહી જતો હોય ત્યારે જે એનો હિતેચ્છુ હોય તેણે પોતાને પૂછવામાં આવ્યું ન હોય તો પણ એના હિતનું વચન કહેવું.
- ખોટાં કામ કરતો હોય તો પણ જે પ્રિય હોય છે તે પ્રિય જ રહે છે, અનેક દોષોથી દૂષિત થયેલો હોય છતાં પોતાનો દેહ કોને પ્રિય નથી હોતો?
- પોતાનો પરાભવ શાથી થયો તેનો ક્યાસ કાઢવા માગનાર જે માણસ પોતાથી શું યોગ્ય થયું અને શું અયોગ્ય થયું તે સમજી ન શકે તો દુઃખી થાય છે, પણ જે માણસને આ વાતનું બરાબર જ્ઞાન હોય છે, તે મુશ્કેલીના સમયે પણ દુઃખી થતો નથી.
- જે બે વ્યક્તિઓ પાસે સમાન જ્ઞાન, સમાન ધન અને સમાન બળ હોય, તે બંનેની વચ્ચે વિરોધ અથવા મૈત્રીનો અવકાશ છે, પણ જે બેની વચ્ચે આ બાબતોમાં ઘણું જ અંતર હોય જે ખૂબ જ અધિક હોય અને જે ખૂબ જ ઓછું હોય, તે બંને વચ્ચે કદી પણ ક્યાંય પણ વિરોધ અથવા

મૈત્રીનો અવકાશ નથી.

- સંસાર છોડી પોતાનાં કર્મ કરનાર સાધુજનોને પણ મિત્રો, તટસ્થો અને શત્રુઓ થાય છે, તો પછી સંસારની તો વાત જ શી?
- એક પ્રાણી બીજા પ્રાણીનું માંસ ખાય છે ત્યારે બંનેની સ્થિતિમાં શું અંતર છે તે જુઓ. એકને ક્ષણિક તૃપ્તિ થાય છે, જ્યારે બીજાને કાયમ માટે પ્રાણ છોડવા પડે છે.
- મહેલોમાં રહેનારાઓના સુખનો અંત અંદરો અંદરના કજિયાથી છે, મિત્રતાનો અંત ખરાબ વચનોથી છે, રાષ્ટ્રનો અંત ખરાબ શાસક પક્ષથી છે. અને માણસના યશનો અંત ખરાબ કામ કરવાથી છે.
- દુર્જનો હોય કે સ્વજનો હોય, પણ ઘણાઓની સાથે વિરોધ કરવો નહિં, કારણ કે કૂંફાડા મારી રહેલા મોટા સાપને પણ કીડીઓનો સમૂહ કોરી ખાય છે.
- તમારા પોતાના કરતાં કોઈ વધુ ઉચ્ચ અને વધુ વિશાળ વસ્તુ સિદ્ધ કરવા માટે તમારું જીવન સમર્પણ કરો અને જીવનમાં વહી જતાં વર્ષોનો ભાર તમને કદી પણ નહીં લાગે.
- માનવીનાં સુખ દુઃખનાં ગીતોની રચના કરી અમરભૂમિ રચવાની મારી ઈચ્છા છે, એ ન કરી શકું તો ફૂલ બની જીવવા ઈચ્છું છું. હસતા મોંએ ચુંટજો ને સૂકાઈ જાય ત્યારે ફેંકી દેજો.
- સાધના એટલે કોઈ એક છોડને પકડવાનું તેમ નહીં, પણ બધી જ પકડોને છોડવાની છે. દ્વન્દ્વના બંને છોડાઓને છોડવાના છે. કોઈ પણ પ્રકારની પકડ એ આપણી ભૂલ છે. આ પકડ જ આપણને કૂવામાં ધકેલી દે છે. દ્વન્દ્વમાં પડવાના બદલે દ્વન્દ્વને જોનાર જ્ઞાનમાં સ્થિર થવાનું છે. અને તેમાં પ્રતિષ્ઠિત થવું તે જ પ્રજ્ઞા છે. આ પ્રજ્ઞા પ્રકાશમાં લઈ

જનાર દ્વાર છે. પોતાની ચેતનાને દ્વન્દ્વથી મુક્ત કરી લે છે તે પરમધામની યાવી મેળવી લે છે.

- આપણી ચારે બાજુ જે ધીરગંભીર વાતાવરણ જોવા મળે છે, આનંદના અભાવનો અનુભવ થાય છે, એનું મોટું કારણ એ છે કે, માનસિક વ્યાપારનો આપણો ચીલો જ ખોટો અંકાઈ ગયો છે. આનંદનો અભાવ એ કોઈ એકલ દોકલ નહીં પણ અનેક માણસોની સમસ્યા છે. ચારે તરફ નજર કરતાં દેખાશે કે માણસો કેવું શુષ્ક અને જીર્ણ જીવન જીવી રહેલા છે! આ રેઢિયાળ પણામાં એમને શું મજા આવતી હશે? છતાં બધા ખેંચે જાય છે, એનું આશ્ચર્ય નથી લાગતું?
- જીવતા હોવાનો એક આનંદ છે. એની સાથે વિશ્વભરના તમામ વૈભવો શૂન્ય બની જાય છે. આ વૈભવ આપણને મળેલો છે જ. દુઃખી માણસે જો ઈચ્છ્યું હોય તો એ જીવનભર રડતો રહ્યો હોત. પણ એવા પ્રતિકૂળ પ્રત્યાઘાત પાડવાનું એને મંજૂર ન હોતુ. વિરોધી ઘાની અસરથી એ પટકાઈ પડવા માગતો ન હોતો.
- જીવનના પથ ઉપર ચાલતી વેળા આનંદ જો આપણું પાથેયર છે તો વેદના આપણું પરમ ઔષધ છે. ઔષધ કંઈ વારંવાર ન લેવાય. પણ ભાથાની જરૂર તો ડગલે ને પગલે પડ્યા જ કરે. આનંદ પામવા માટે વારંવાર વેદનાનો અનુભવ કે....
- ભય કરતાં ભયની કલ્પના જ વધુ ભયંકર છે એ વાત તમે ક્યારેય ભૂલશો નહીં.
- ભય વચ્ચે તથા માનસિક દુઃખ વચ્ચે જીવવાથી નિરાશા, ચીડિયાપણું, ધૃષ્ટા વગેરે જન્મે છે, પરિણામે ચામડીના રોગો થાય છે. એની નોંધ લેવાનું ચૂકશો નહીં.
- જીવનનો સાચો આનંદ માણવો હોય તો ભયને મનમાંથી હાંકી કાઢજો.

જે બનવાનું નથી તે બનશે એમ ધારીને અદ્વરશ્વાસે જીવવાનો શો અર્થ છે? પડશે તેવા દેવાશે. આવતી કાલના ભયની કલ્પનાથી આજને શા માટે બગાડવી?

● માનવદેહ કંઈ વારંવાર આવતો નથી. જીવનની પ્રત્યેક પળ રસપૂર્વક માણો. લૂંટાય એટલો સાત્ત્વિક આનંદ લૂંટો. મનમાંથી રહીસહી ભયની માત્રાને હાંકી કાઢો. જીવનને પૂરેપૂરું માણી લો. તમને કશું જ થવાનું નથી. નિર્ભય બનો અને સુખી થાઓ.

● ઘણીવાર કેટલાક માણસ પોતાની શક્તિને ઘણી ઓછી મૂલવે છે. તેમની શક્તિ પર તેમને પોતાને વિશ્વાસ હોતો નથી. હાથમાં લીધેલું કાર્ય પાર પડશે કે કેમ તે અંગે તેઓ સતત શંકાના વમળમાં ઘેરાયેલા રહે છે. લઘુતાગ્રંથીથી પીડાવા લાગે છે અને પોતાને અન્ય કરતાં નિર્બળ સમજે છે. પણ જે વ્યક્તિ પોતાની અંદર રહેલી શક્તિઓને જાણે છે તે જીવનમાં સફળ થાય છે.

● તમે તમારી શક્તિની કિંમત ઊંચી આંકો. જો તમે તેમ કરશો તો દુનિયા પણ તમારી શક્તિની કિંમત ઊંચી આંકશે. જગતનો આ નિયમ છે.

● નાસીપાસના વિચારો તમારા મનમાં પ્રવેશી ન જાય તેની તમે તકેદારી રાખવાનું ચૂકશો નહીં. એકવાર જો તમે તમારી જાતને નિર્બળ માનવા લાગશો તો પછી તમને દુઃખ ઉપજાવનારા અને સફળતાથી તમને દૂર રાખનારાં કાર્યો કરવાનાં તમારે ભાગે આવશે. પણ જો તમે તમારી જાતમાં આત્મશ્રદ્ધા અને પ્રભુ પર શ્રદ્ધા રાખી તમારી શક્તિનું મૂલ્ય ઊંચું આકશો તો તમને યશ મળે એવાં કાર્યો આપો આપ તમને મળવા લાગશે.

● સફળતા સિવાય બીજા વિચારો પણ તમારે કરવા જોઈએ નહિં. તમે

નિર્બળ નથી. જગતનું કોઈ પણ કાર્ય તમારા માટે મુશ્કેલ નથી એ જાણી લેજો.

● પરિશ્રમ શરીરને નીરોગી અને મનને નિર્મળ રાખે છે.

● આધુનિક જગતના મોટા ભાગના મનુષ્યોમાં પોતાની અંદરની જ નહીં, બહારની સંવાદિતાનો પણ અભાવ જોવા મળે છે. માણસની અંદર જ એકીસાથી કેટલાંય તત્ત્વો, વિચારો ને લાગણીઓ સાણસામાં ખેંચાણ કરતાં હોય છે. આ વિસંવાદના વલણોમાં બિચારો આનંદ કેવી રીતે પ્રકટી શકે?

● બધા માણસોની પાસે એટલા પૈસા નથી હોતા કે એ લોકો પ્રભાતી રંગ નીરખવા શહેરથી દૂર, નદી કિનારે નવા બંગલા બાંધે ને પૂર્વ દિશાના બેડરૂમમાં વિશાળ બારીઓ નંખાવે. પણ આપણે રોજ સવારે મનનાં દ્વાર પૂર્વાભિમુખ ના ઉઘાડી શકીએ? આનંદસૂરજનાં કિરણો એ રીતે પણ આપણી જીવન કુટિરમાં સરસ રીતે પ્રવેશી શકે. રોજ કેવી કેવી શક્યાતાઓથી ભરેલા દિવસને દોરતું પ્રકાશિત પ્રભાત પ્રગટે છે. તેનો વિચાર કરીએ તોય આનંદની માત્રા અનેક ઘણી વધી જાય.

● રોજે રોજ ડાયરી લખવાનો દાખડો ના કરવો હોય તો કશો વાંધો નહીં. પણ મનોમન આનંદમય અનુભવોની ગણતરી કરવામાં વાંધો શો છે? એક ભિખારીને પણ દસ જણા હડધૂત કરનારા મળ્યા હોય, છતાં એકાદ જણે હસીને પાંચ દસ પૈસા આપ્યા હોય એવું પણ બનવાનું જ.

● વિચારની દિશા જીવનની દિશા બની જાય છે. એ ભૂલવાનું નથી. વસ્તુ તો જે છે એની એ જ છે. તેમાં તમે જો જોવા તાકશો એ જ તમને દેખાશે. જગતમાં બધે જ ભયંકર અને અદ્ભૂત ના વણાટ છે. વિષાદ અને આનંદ વિશ્વના કણકણમાં છુપાયેલા છે. તમે જ ઈચ્છો એ તમને દેખાય. ‘અજબ દિવસ છે મજાનો દિવસ છે.’ એમ કહેનારનો દિવસ

અજબ રીતે મજાનો બની જાય છે. ‘આજે કંઈ ઠેકાણું પડવાનું નથી.’ એમ બગાસા સાથે કહેનારનું એ દિવસે કોઈ જ ઠેકાણું નહીં પડે.

● જીવનને પરમ આનંદમય કરવું છે. આ માટે એક સરસ રસ્તો એ છે કે આપણે જીવનની અનન્યતાને પ્રમાણીએ, પૈસો મળ્યો હોય તો તેનો સરસ ઉપયોગ કરીએ. એમાં તકલીફ હોય તો સાદાઈથી જીવીએ. પણ જે સ્થિતિમાં જીવવાનું આવે એમાં પ્રત્યેક પળને અનન્ય ગણીશું તો પૈસા કે તેના અભાવને આનંદની સાથે સંબંધ નહીં રહે.

● પરિશ્રમથી જ સફળતા મળે છે, વિચાર કરવાથી નહીં.

● પોતાના ખરાબ સ્વભાવને કારણે જ પોતે દુઃખી થાય છે એવો ખ્યાલ ટોક્સટોયને આવ્યો ત્યારે એણે પ્રયત્નપૂર્વક પોતાના સ્વભાવને જ બદલી નાખ્યો.

● આપણે કેમ જીવવું, પોતાને મળેલી શક્તિઓનો વધારે માં વધારે સારો ઉપયોગ શી રીતે કરવો, સંઘર્ષોમાંથી મુક્ત કેમ થવું, સમતામય જીવનના સ્વામી કઈ રીતે બનવું અને સર્વત્ર આનંદનાં તેજ કેમ પ્રગટાવવાંમા એની આ મહાન કલા શીખ્યા વગર કોઈનો ઉદ્ધાર થવાનો નથી.

● આનંદમય વિચારો અને શબ્દોથી મનને ભરી દો. તમારી અંદર આનંદ નહીં હોય તો બહારથી તો એ ક્યાંયથી નથી આવવાનો. એને ઉદ્દીપ્ત કરવાનાં થોડાં બાહ્ય સાધનો છે. એમનો બરોબર ઉપયોગ કરશો તો લાભ જ થશે.

● પોતે મેળવેલી માહિતીનું અભિમાન કેટલું હોય છે. એતો ચાર જણા સામાન્ય વાતો કરતા હોય ત્યારે ખબર પડે. એના ઉપરથી એમના ‘જ્ઞાન’ ના પારાનો ખ્યાલ આવી જાય.

● બધા જ માણસનાં જીવન ચક્રની ધરી શું છે? પ્રાપ્તિ. બસ, આ એક

ધરીની આસપાસ માણસના વિચારો, કલ્પનાઓ, તરંગો, કાર્યો અને બીજી ધમાચકડી ચાલ્યા કરે છે. માણસનો મુખ્યમંત્રી બની જાય છે ‘પ્રાપ્તિ.’

● પૈસા, પ્રતિષ્ઠા, મકાન, સગવડો, પ્રેમ, આ , તે , રાખ કે ધૂળ મળશે એટલે આપણે સુખી થઈ જઈશું. એવી પ્રાપ્તિ આપણને તારી દેશે. એ ખ્યાલ માણસને સતત દોડાવ્યે રાખે છે.

● તમે કોઈ યંત્ર નથી. તમે એક માનવી છો. તમારે પોતાનું સંવેદનાતંત્ર છે, તમારો આગવો બુદ્ધિવૈભવ છે. તમને આ વિશ્વ એક કઠપૂતળી બનાવીને નચાવ્યા કરે એ કેમ ચાલે?

● તમારી પાસે મન છે. ને એ કોઈ સામાન્ય મન નથી. એનાં ઊંડાણ અને ઊંચાઈને સમજવાની તમારે જરૂર છે. વળી તમે જાતે વિચાર કરી શકો છો. તમને ઊંધે માર્ગે દોરનારા વિચાર કોઈ તમારી ઉપર લાદી જાય એવું તો હવે તમે થવા દો જ શા માટે? તમારે આનંદ પામવો ઘટે કે તમારા જીવનનું નિયંત્રણ તમે તમારા હાથમાં લઈ શકો છો. તમારા વિચારતંત્રને સાબદું કરો. તમારા મન ઉપર સવાર થયેલા સંસારના અવળા ચક્કરને એક બાજુ ફંગોળી મૂકો.

● તમે જે ઈચ્છો એ જ તમારે કરવાનું હોય. ‘લોકો’ એટલે શું? કોઈ છે એ? એમની હેસિયત શું? એમના અધિકાર કેટલા? એ રાક્ષસી જમાતને તાબે થવાય જ કેમ? જે કંઈ કરો તે તમારા વિચારોને તાબે થઈને કરો. સફળતા જરૂર મળશે.

● દુઃખનું કારણ હઠાગ્રહ અને અહંવાદ છે. માનવી એમ ધારે છે કે હું કરું છું, એ જ શ્રેષ્ઠ છે. હું ધારું છું એ જ ખરું છે. એ દૃષ્ટિએ તે નિર્ણયો કરે છે. જેને કારણે એ દુઃખી થાય છે. જ્યાં સુધી બધી અપેક્ષાએ ન વિચારાય ત્યાં સુધી જીવનનું સત્ય ખરા રૂપે પ્રકટી ન શકે.

● ધર્મનું જ્ઞાન તો તેને જ કહેવાય કે જેના જીવનમાં તપ, ત્યાગ અને પરમાર્થ મોખરે હોય અને સ્વાર્થ મોળો પડ્યો હોય ત્યારે જ ધર્મ પ્રકટે.

● દાન પણ એક મોટી વાત છે. સ્વાર્થ અને પરમાર્થ બે મળીને એક જોડકું થાય. માટે આપણે સ્વાર્થમાં જ એકલા રચ્યાપચ્યા રહીએ તે બરોબર નથી. સમાજ પાસેથી આપણે પ્રાપ્ત કરીએ છીએ, કમાઈએ છીએ. આપણે સમાજનું ઋણ પરત કરવું જોઈએ. આપવું જ જોઈએ એ આપણો ધર્મ છે. કોઈ કહે કે, મારી બુદ્ધિથી કમાઉં છું. તો એ બુદ્ધિ આવી ક્યાંથી? એ તો કુદરતની શક્તિ છે.

● રોકડ રકમ પાસે રાખવી, ભેગી કરવી કે સાચવવી એના કરતાં એ પૈસાનો ઉપયોગ વસ્તુમાં પરિવર્તિત કરો, મિલકત વસાવો તો પૈસા બચશે નહીં તો ઉધઈ ખાઈ જશે.

● પ્રકૃતિ હમેશાં તેની કરામત દ્વારા માનવજાતને કોઈક ને કોઈક સંદેશ પ્રદાન કરતી જ હોય છે. એ અલગ વાત છે કે આંખો હોવા છતાં આપણે તેની કરામતનો કરિશમા જોઈ શકતા નથી. ને મન હોવા છતાં તેના સંદેશના તરંગો ઝીલવામાં અસમર્થ કે અક્ષમ નીવડીએ છીએ.

● સમાજમાં માનવીનો મોભો તથા પ્રતિષ્ઠા તેની પાસે રહેલા ધન, વૈભવ અને પદને આધારે અંકાય છે. પરંતુ આવા સન્માનનીય કે પ્રતિષ્ઠા ધરાવતા વર્ગની આંતરિક લઘુતા ક્યારેક તેમની પાસે જતાં, તેમનો પરિચય થતાં છતી થાય છે. એ અલ્પતા આગળ તેમના મહાલયની ભવ્યતા ફિક્કી પડી જતી લાગે છે.

● માણસ વિશાળ મહેલમાં રહે છે કે કુટીરમાં, તે મહત્ત્વનું નથી, પણ તેનું દિલ કેટલું વિશાળ છે તે મહત્ત્વનું છે. ધન સંપત્તિનો સંચય એક બાબત છે અને તેનો થોડાઘણો અંશે બીજા માટે ઉપયોગમાં લેવાની મનોવૃત્તિ કેળવવી એ બીજી વાત છે. પરાયાં તો ઠીક ખુદના સ્વજનો

માટે પણ પોતાના હિસ્સામાંથી થોડું ઘણું જતું કરવાની વૃત્તિ માણસ કેળવી શકતો નથી.

● મોત ઉપર ન તો કોઈનું આધિપત્ય છે, ના અંકુશ, સાથે એ પણ હકીકત છે કે મૃત્યુ કોઈનાયે ઠેલાયે ઠેલાવાનું નથી કે કોઈનું યે રોક્યું, રોકાવાનું નથી. એક યા બીજા સમયે નિશ્ચિતપણે તે આવવાનું જ છે અને છતાં માણસ સ્વસ્થ રીતે જીવવાની ચિંતા કરતો નથી પરંતુ મોતના ડરથી ફફડીને મરી જાય છે.

● દુર્જનો ઉપર કરેલા સેંકડો ઉપકારો નષ્ટ થયેલા છે, બુદ્ધિહીન લોકો આગળ સારી રીતે બોલાયેલું વચન નષ્ટ થયેલું છે, બોલેલું ફોક કરનારનાં સો વચનો પણ નષ્ટ થયેલાં છે. અને સો વખત આપેલો ઉપદેશ જડ માણસ માટે નષ્ટ થયેલો છે.

● વિદ્વાનો પિતા અને વિદ્યાગુરુ, કરતાં પણ માતાના ગૌરવને સૌથી વધારે ગણે છે. તેનું કારણ એ છે કે માતા જે ગર્ભને ધારણ કરે છે તેમાં કોઈ એવી વ્યક્તિ પણ ઉત્પન્ન થવાનો સંભવ હોય છે કે જે મહાપુરુષોનો પણ ગુરુ થઈ શકે.

● માણસ પુણ્યકર્મો કરતો હોય તો પણ જો તે અનીતિવાળો, દુષ્ટ નીતિવાળો હોય તો જેમ દીવામાં તેલ ભરેલું હોય છતાં તેની જ્યોતને વંટોળિયો બુઝાવી દે છે, તેમ તેનાં તે કર્મો પણ તેની લક્ષ્મી, શોભા, કીર્તિને હણનારાં જ થાય છે.

● જ્યાં સુધી પરસ્પર મિત્રતા ઉત્પન્ન થયેલ ન હોય ત્યાં સુધી બાહ્ય ઔપચારિક શિષ્ટતા રાખવી જોઈએ, પણ મિત્રતા ઉત્પન્ન થઈ ગયા પછી ઔપચારિક શિષ્ટતા એ કેવળ કૃત્રિમતા, દંભ અથવા કપટરૂપ બની રહે છે.

● જ્યારે સુખ હોય, ત્યારે માણસને સૂર્ય પણ ચંદ્ર જેવો શીતળ લાગે છે. અને જ્યારે દુઃખ હોય ત્યારે ચંદ્ર પણ સૂર્ય જેવો કુર લાગે છે. તે જ

રીતે જ્યારે સુખ હોય ત્યારે રાત પણ દિવસ જેવી પ્રેરક લાગે છે. અને દુઃખ હોય ત્યારે દિવસો પણ રાત્રિ જેવા દુઃખદાયક લાગે છે.

● આ શરીર ધાતુઓથી બંધાયેલું છે. પરંતુ તે ચિત્તને આધીન છે. જો ચિત્ત નાશ પામે તો બધી ધાતુઓ નાશ પામે. તે કારણે ચિત્તનું બધી રીતે રક્ષણ કરવું જોઈએ. જો ચિત્ત સ્વસ્થ હોય તો સારુ બુદ્ધિ સંભવે.

● ઘોડાનું કૂદવું, વરસાદનું ગાજવું. સ્ત્રીના ચિત્તનો ભાવ, મનુષ્યનું ભાગ્ય, અનાવૃષ્ટિ અને અતિવૃષ્ટિ: આટલી વસ્તુઓ વિશે વિધાતા પણ નથી જાણતી તો પછી માણસ તો ક્યાંથી જાણી શકે?

● સ્ત્રીઓ વિશે, સ્વજનો વિશે, મિત્રો અને સંતાનો વિશે જે કંઈ બાબત ગુપ્ત રાખવા જેવી હોય તેમાં કેટલી કહેવા યોગ્ય છે અને કેટલી કહેવા યોગ્ય નથી તેનો બરાબર વિચાર કરીને પછી જ માણસે બોલવું જોઈએ.

● ખરાબ સમુદાયમાં નિવાસ, ખરાબ માણસની નોકરી, ખરાબ ભોજન, સદા ક્રોધથી ભરેલા મુખવાળી સ્ત્રી, મૂર્ખ સંતાન અને વિધવા પુત્રી આ સર્વે અગ્નિ વિના પણ શરીરને બાળનારાં છે.

● ગુસ્સે થઈ જવું એ સર્વકાર્યોની સિદ્ધિમાં સૌથી પહેલું અને મુખ્ય વિઘ્ન છે. ઘણું શીતળ જળ પણ શું કમે કમે મોટા પર્વતોને નથી તોડી નાખતું? એટલે જ કોઈ પણ કામ ઠંડા પેટે શાંતિથી કરવાથી સિદ્ધ થઈ શકે છે. ઉતાવળ, ઉશ્કેરાટ કે ગુસ્સો કરવાથી કામ બગડે છે.

● ક્રોધથી માણસની લજ્જા અથવા શોભા અથવા પ્રસન્નતા નાશ પામે છે. તેને ક્રોધ ન કરીને બચાવતા રહેવું, ઈર્ષ્યા અદેખાઈથી તપને નાશ પામતું બચાવતા રહેવું, હર્ષ અને શોકને લીધે નાશ પામતી વિદ્યાને અથવા વિવેકબુદ્ધિને બચાવતા રહેવું અને પોતાનાં મન તથા શરીરને પ્રમાદથી, જડતા અભિમાનથી નિત્ય બચાવતા રહેવું.

● ક્ષમા સહન શીલતા જેવું કોઈ તપ નથી, સંતોષથી અધિક કોઈ સુખ નથી, તૃષ્ણાથી અધિક કોઈ વ્યાધિ નથી અને દયાથી અધિક કોઈ ધર્મ નથી.

● જે ધન અનીતિથી મેળવ્યું હોય તે ધન દશ વર્ષ સુધી ટકે છે. અગિયારમું વર્ષ આવતાં જ તે ધન મૂળ સહિત નાશ પામે છે. સાથે સાથે વ્યક્તિએ બચાવેલું પોતાનું ધન પણ લઈ જાય છે...!

● જે વ્યક્તિ માટે હૃદયમાં પ્રેમ છે, હૃદયમાં રહેલો હોવાથી પાસે જ રહેલો છે અને જે માણસ જેના હૃદયમાં નથી, તે પાસે રહેલો હોવા છતાં પણ દૂર છે.

● ધન, પુણ્ય, સારી પત્ની, સંતાનપ્રાપ્તિ તથા સમૃદ્ધિ એ સત્કર્મના ફળ રૂપે જ પ્રાપ્ત થાય છે. પરાક્રમથી નહિ.

● કૂદકો મારીને એક ડાળથી બીજી ડાળે જવામાં વાનરનું પરાક્રમ છે. પણ જેણે સમુદ્ર ઓળંગ્યો તે તો પ્રભુનો જ પ્રભાવ છે.

● મારવા માટે ઘેટું તરત ધસી આવે છે. પરંતુ સિંહ મારતા પહેલાં સંકોચ કરે છે. ખરેખર, બુદ્ધિશાળી માણસો હૃદયમાં કંઈક વિચાર કરીને સહન કરે છે.

● ‘ખાઓ, પીઓ અને મોજ કરો’ એવા ચાર્વાક મતને અનુસરીને ‘પરમાત્મા, ઈશ્વર, કર્માનુસાર ફળ, નસીબ, દૈવ ઇત્યાદિ કંઈ છે જ નહીં. એમ માનનારા નાસ્તિક બની જવું નહીં.’ ભગવાને થાંભલામાંથી નૃસિંહરૂપે નીકળીને હિરણ્યકશ્યપુને માર્યો હતો.

● બુદ્ધિશાળી, માણસે તો જ્ઞાનનું પ્રદર્શન કરવું નહીં. પોતે જાણતો હોય તો પણ કોઈના પૂછ્યા વગર કંઈ જણાવવું નહીં, તેમ જ અયોગ્ય રીતે પૂછનારને અથવા અનધિકારીને પણ કંઈ જણાવવું નહીં, પણ લોકમાં

પોતે ન જાણનાર અજ્ઞાની હોય તે રીતે વર્તવું.

● ઘેટાંની જેમ માણસો ઘેરાયા કરે છે. ઘણીવાર તો એવું બનતું હોય છે કે કોઈ દોરનારું જ નથી હોતું. આંખો મીચીને એક અંધારી ગુફામાં બધા અથડાયા કરે છે. એનો અંજામ શો હશે તેની ખબર નથી હોતી. એ રઝળપાટનો અંત ક્યારે આવશે એ કોઈ જાણતા નથી. હોતા. આનું કારણ શું? લોકોને પોતાની સ્વતંત્રતાનો ડર લાગે છે! આટલો મોટો સંસાર જ્યાં દોડી રહ્યો છે ત્યાં પોતે નહીં દોડે તો રહી જશે એવો એકેએક જણને ડર લાગે છે.

● આ જગતમાં જાતજાતના અવાજને પડઘા સંભળાય છે. માણસ એમને સાચા માની લે છે. એમાં ઘણા પડઘા તો એના પોતાના જ અવાજના હોય છે. પણ એને એ ભાન પડતું નથી. પડઘાને પડછાયાની જાળમાં એ ગૂંચવાયા કરે છે.

● સાચું સોનું વેચીને ખોટા રૂપિયા લઈ આવવાની આપણને કોઈ જરૂર નથી. આજ સુધી આપણે એ જ કર્યું છે. લાખ રૂપિયે ના મળે એવો એક એક દિવસ આપણે આદર્શ માનીને ચાલ્યા એણે શું આપ્યું છે આપણને? એણે આપણા જીવનની હીનતમ દશા કરી મૂકી છે.

● કાંબઘોડી ફંગોળી દઈને જીવવાનું કોઈને નથી ગમતું. દરેક માણસ પોતાની પાસે કોઈને કોઈ કાંબઘોડી રાખે જ છે. હું પણ આમ જ અપંગતાનો શિકાર થઈ ગયેલો. અલબત્ત, એ એક માનસિક અપંગતા હતી. પણ એ તો શારીરિક અપંગતા કરતાં પણ વધારે ખતરનાક હોય છે. કારણ કે, એ આખા જીવનતંત્રને લકવાગ્રસ્ત કરી નાખે છે.

● આપણે પોતાને છેતરીએ છીએ! અંતઃકરણના અવાજને દાબી દઈએ છીએ, બહારના અવાજો એટલા જોરદાર હોય છે કે અંતરાત્માનો અવાજ તો ક્યાંય અટવાઈ જાય છે.

● ઈચ્છાશક્તિ કેળવવાથી તમારા જીવનમાં અને પ્રતિભામાં કેવું પરિવર્તન આવશે એનો તો વિચાર કરો! જોઈએ તો ઈચ્છા શક્તિ કેળવવા માટે એક લાગણી રચો, લગનીના અગ્નિ જગાડો, એમને સહસ્ર શિખાએ વ્યક્ત થવા દો.

● માનવીના હૃદય કરતાં કોઈ મોટું નથી. માનવીનું હૃદય જ બધાં તીર્થોનું સ્થાન છે. એ જ મંદિર, મસ્જિદ, ગિરજાઘર, કાબા, કાશી અને જેરૂસલેમ છે.

● મનને હજાર આંખ છે. હૃદયને એક જ આંખ છે છતાં જીવનનું સઘળું તેજ પ્રેમના અસ્ત સાથે વિલીન થઈ જાય છે.

● યોગ્ય શ્રમ આપણા માટે અનન્ય ઔષધનું કામ કરી શકે છે. પશ્ચિમમાં તો કર્મોષધિવિજ્ઞાન વર્ક થેરાપીનો જબરદસ્ત પ્રસાર થવા માંડ્યો છે. એ રીતે અનેક રોગ મટાડવામાં આવે છે. એ આપણને ગમે એવી આસમાની સુલતાનીમાંથી બહાર કાઢી શકે છે. એ આપણા માટે એવી રક્ષક ઢાલ બની શકે કે દુનિયાનાં ગમે એવાં દુઃખદાયક તીરોને આપણે એના ઉપર સરળતાથી ઝીલી શકીએ.

● યોગ્ય મહેનત અને વ્યાયામ જેમ કોઈ પણ ખોરાકને પચાવી દે છે. તેમ દુઃખોને પચાવવાની શક્તિ પણ આપણામાં પ્રકટાવે છે. એક પ્રયોગ કરવા જેવો છે જ્યારે તમે હતાશ થઈ જાવ, ઘૂંઘળાશની પીડા અનુભવો ત્યારે માથું પકડીને, હાથ જોડીને કે શૂન્યમનષ્ક થવાને બદલે કોઈને કોઈ કામે લાગી જજો. વચનો વધતો ભાર લાગવા માંડે ત્યારે પણ આ પ્રયોગ કરજો. તમારામાંથી વિષાદનાં વાદળો જરૂર હટી જશે.

● જે માણસ સંઘર્ષની વ્યથાઓ સહન નથી કરતો એ પૂર્ણ જીવનના અનુભવથી વંચિત રહી જાય છે. વ્યથા માનવીના ભીતરમાં પ્રવેશ કરે છે. ને એને બરાબર ચકાસી જુએ છે. એના ઊંડાણને માપે છે.

● માણસની કરુણાની પાછળ પણ મોટેભાગે ગણતરી જ હોય છે. બીજું કંઈ નહીં તો ભગવાનને ખુશ કરવા, પુણ્ય કમાવા, સ્વર્ગ મેળવવા માટે એ કરુણાનાં કાર્યો કરે છે. માણસની બુદ્ધિ દેખાય છે એવી ચમકવાળી નથી હોતી. પિત્તળના ગિલેટ જેવી એની ચમક હોય છે. જરા પડ ઘસીએ ત્યારે ભીતરના ભેદની ખબર પડે ટૂંકમાં જોતાં આ આખો ખેલ ખોટો છે.

● જેની કલ્પના કરીએ તેને પ્રાપ્ત પણ કરી શકાય. પણ ક્યારે? માત્ર કલ્પના કરી બેસી રહેવાથી નહીં પણ એ કલ્પનાને સાકાર કરવા સતત પ્રયત્ન કરવા પડે. એ કલ્પનાને આકાર આપવા માટે પૂર્ણતાને પંથે જવા સતત સંઘર્ષ કરવો જોઈએ.

● માનવજીવનમાં જે કરુણતાઓ જોવા મળે છે એ સમસ્યાઓ નથી, પણ માણસ જે જાત છેતરામણી કરે છે એનાં સીધાં દુષ્પરિણામો છે.

● જે પરિશ્રમથી કોઈ પણ ઉપયોગી પરિણામ ન આવે તે નૈતિક પતનનું કારણ છે.

● ઘણા માણસો ફરિયાદ કરતા હોય છે કે ‘અમે તનતોડ મહેનત કરીએ છીએ છતાં અમારું કામ સફળ થતું નથી. કામમાં અમે સફળ થતા નથી, જ્યારે અમુક વ્યક્તિ જે કામ હાથમાં લે છે તેમાં તે સફળ થાય છે જ. આમ કેમ બનતું હશે?’ એનો જવાબ એ જ છે કે નિષ્ફળતાની વાતો કરનારી વ્યક્તિઓ આશાવાદી નથી હોતી. તેમણે હાથ પર લીધેલાં કાર્યોમાં તે સફળ થશે જ એવી તેમને ખાતરી હોતી નથી. સફળ થવા આશાવાદી બનો સાથે સાથે આત્મશ્રદ્ધાનું બળ કેળવવું પડે.

● કામ કરતા પહેલાં કામના પ્રકારને સમજી લ્યો. કામમાં પૂર્ણ રીતે રસ લઈ, તેને પ્રેમપૂર્વક પૂરું કરો. સારી રીતે કામ કરવાની જેમણે બાળપણથી જ ટેવ પાડી હોય છે. તેઓ જીવનમાં સફળ થયા વિના

● જે વ્યક્તિ મન દઈને કામ કરે છે, તેનું પ્રત્યેક કામ દીપી ઊઠે છે. બાળપણથી જ જેને આવું કામ કરવાની ટેવ પડી હોય એને કોઈ વાતની ચિંતા કરવાની જરૂર રહેતી નથી. તે તેની નિષ્ઠા અને કાર્યશક્તિના બળે જીવનમાં જરૂર સફળતા પ્રાપ્ત કરે જ છે.

● પ્રત્યેક મા બાપે પોતાના સંતાનને નાનપણથી જ પ્રત્યેક કાર્ય સારી રીતે કરતાં શિખવવું જોઈએ. અને સારી રીતે કરેલ કાર્ય ક્યારેય નિષ્ફળ જતું નથી. આ છે સફળતાનું રહસ્ય.

● માનવી જે ઈચ્છે છે તે બધું જ પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. દરેકને પૈસા, સારી નોકરી, સારી પત્ની, સારાં સંતાનો કે ઈચ્છિત સંતાનો, સારું આરોગ્ય પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી. કેટલાક તો અસાધ્ય દર્દના ભોગ પણ બને છે. આવે સમયે માણસે ઊભી થયેલી પરિસ્થિતિનો મક્કમ મનોબળથી તેનો સામનો કરી એ પરિસ્થિતિમાંથી બહાર નીકળવાના પ્રયત્નો કરવા જોઈએ. અને હસતાં હસતાં જિંદગી પસાર કરવી જોઈએ.

● તમે જો હિંમતપૂર્વક હમેશાં સાચું બોલવાની પ્રતિજ્ઞા આજે જ રાત્રે સૂતી વખતે કરશો તો તમારાથી કોઈ દુઃખ ઉપજે એવી વાત નહીં થઈ શકે. તેમ જ તમે કોઈ અપવિત્ર કે કુકૃત્ય નહીં કરી શકો કેમ કે કશું જ નહીં છુપાવવાની તમે પ્રતિજ્ઞા કરી હોય છે.

● તમે કદી ભૂલ કરી બેસો તો વિના સંકોચે તેનો સ્વીકાર કરી લેજો. ખોટો બચાવ કરશો નહીં. એથી પણ તમે સુખી થશો. યાદ રાખો કે જૂઠું છુપાવવા અને જૂઠી વાતોનો આશ્રય લેવો પડે છે. જૂઠું કદી છૂપું રહેતું નથી. માટે તેનો આશ્રય કદી લેશો નહીં.

● માણસ દેખાતા દરેકે જીવનભર સૌથી વધુ સંઘર્ષ માનવ બનવા માટે

જ કરવાનો હોય છે. માણસ તરીકે જન્મવું અને માનવ તરીકે જીવવું બંને ભિન્ન બાબતો છે. માનવીની સાથે જોડાયેલ નામથી કદી તેની ઓળખ મેળવી શકાય નહીં. સદ્ગુણા નામધારી દુર્ગુણોનો ભંડાર હોય શકે અને ઈન્દ્રજિત ઈન્દ્રિયોનો ગુલામ પણ હોઈ શકે. જ્ઞાતિના આધારે કે ધર્મનાં મૂલ્યોને આધારે ક્યારેક આપણે વ્યક્તિની ઓળખ મેળવવા પ્રયત્ન કરીએ છીએ પણ તે વ્યક્તિની સાચી ઓળખ નથી.

● જે વ્યક્તિને ક્ષણે ક્ષણે પોતાની પ્રવૃત્તિઓનો ઢાંકપિછોડો કરવો પડતો હોય તે વ્યક્તિ ધાર્મિક કે માનવ પણ નથી. ધાર્મિકતા માટે તો ખુલ્લાપણું, સરળતા, સ્વાભાવિકતા અનિવાર્ય ગણાય છે. જે આચરણમાં છતું થાય છે. માનવી સામાન્ય હોય કે ધાર્મિક પદાધિકારી, તેની સાચી ઓળખ કરવાનો એક જ કીમિયો છે તેનું આચરણ, સજ્જનતા અને દુર્જનતા માનવીના વર્તનથી માપી શકાય છે. પોતાના સંસ્કાર ને ધર્મનાં મૂલ્યો પોતાના વર્તનથી છતાં કરી શકાય છે.

● આરતીને આપણે એક, ત્રણ, પાંચ, સાત કે અગિયાર દીવાને પ્રકટાવીને ભગવાનની મૂર્તિ કે ગુરુની છબી સામે ગોળ ગોળ ફેરવવાની ક્રિયારૂપે સમજીએ છીએ. પરંતુ જે દીવો પ્રકટાવીએ છીએ એમાં મહત્ત્વ રૂની દીવેટનું નથી પણ ઘીનું છે. જે જ્યોત પ્રકટે છે એ તો રૂનો માત્ર આશ્રય લે છે. પરંતુ એનું કારણ તો ઘી છે. ઘી જે રીતે તૈયાર થાય છે એમાં જીવનની તપસ્યાનો અર્થ નિહીત છે. દૂધ પાણીના જેવો સંસાર છે. એમાં વિવેક કરીને દૂધને જ મહત્ત્વ આપવાનું છે. એ દૂધને ઉકાળીને તપાવીને યોગ્ય સમયે એનું મેળવણ કરવાથી દૂધ એના ગુણધર્મને દહીં રૂપે પામે છે. એ પ્રમાણે સંસારમાં રહીને સત્સંગ, સદ્વાચનથી જીવનને પ્રભુમય બનાવવા સ્વસ્થ થવાનું છે. એ પછી મંથનની ક્રિયા કરીને, એનામાં પાણી ઉમેરીને છાસ માખણને અલગ કરવાનાં છે. સંસારમાં પણ ઊંડા મંથન પછી જ જ્ઞાનરૂપી માખણ તૈયાર થતાં એનામાં

સંસારજળમાં તરવાની શક્તિ પેદા થાય છે.

● જ્યારે યુદ્ધ થાય છે અને યુદ્ધમાં એક પક્ષ પોતાને હારતો અનુભવે છે ત્યારે એ એનાથી ચડિયાતી સત્તાને શરણે જાય છે. એ પછી એની સત્તાને પોતે આધીન બનીને સોંપાયેલાં કાર્ય, ફરજનું આચરણ કરે છે. આ જ પ્રમાણે આપણા જ મનનું ધાર્યું ક્યારેય બન્યું નથી, આપણી બુદ્ધિનાં દલીલ, તર્ક કે શંકા ક્યારેય જીતાયાં નથી. આપણી વૃત્તિઓએ આપણને ક્યારેય શાંતિ આપી નથી. આવા અનુભવ પછી પણ આપણો અહંકાર આપણને શરણે જતાં રોકે છે. પણ અંતે તો શરણે તો થવાનું જ છે.

● કોઈ પણ પરિસ્થિતિને ખતમ કરે એવી તમારી તાકાત છે. તમે ઈચ્છો એવું સ્વસ્થ અને આનંદમય જીવન પામી શકો છો. પૂર્ણતા એ તમારો અધિકાર છે. કોઈ પણ સંજોગોમાં એનાથી વંચિત ના જ રહેશો. સંકલ્પ કરો. ‘ચિંતાને મારા આખરી રામ રામ?’ એટલે જ કહ્યું છે. ‘ચિંતા ચિતા સમાન.’ માટે ચિંતા છોડો. ચિત્તને કર્મમાં જોડો.

● વ્યવસાય નહીં, તેની પાછળનો હેતુ જ મહત્ત્વનો છે. જીવન ઉપર એ છવાઈ જાય છે. વ્યવસાય તો માણસ ગમે તે કરતો હોય. અર્થીનો સામાન વેચનારો માણસ એકદમ શાન્ત અને સંવેદનશીલ હોય, જ્યારે ભગવાનના મંદિરમાં પૂજા કરતો પૂજારી ‘ઘંટ’ પણ હોય! તેનામાં ભક્તિભાવનું નામોનિશાન પણ હોય! એવુંય બને. એટલે વ્યવસાય નહીં, એનો હેતુ મહત્ત્વનો છે.

● શુદ્ધ સોનાને તેજાબથી પણ ડરવાનું નથી હોતું. તેજાબ અને અગ્નિ બીજું બધું જ બાળી શકે, પણ સોના ઉપર એની કોઈ અસર પડતી નથી. આપણે જીવન સાધના દ્વારા પોતાની ભીતર આ સુવર્ણની શુદ્ધતા પ્રકટાવવાની છે.

● કર્મ અને સર્જન માનવીના મન સાથે અવિનાભાવી સંબંધે જોડાયેલાં છે. એની મૂળ પ્રકૃતિની સાથે સાંકળાયેલાં છે. સર્જન અને નિર્માણની ઝંખના આદિકાળથી માનવના મનમાં બેઠેલી છે. પોતાના હાથ અને મનનો રચનાત્મક ઉપયોગ કર્યા વગર એ રહી જ ન શકે. આ વિરાટ સંસ્કૃતિ ભવનનું નિર્માણ તો એમાંથી થયેલું છે. સર્જન, રચના, નિર્માણ એ માનવીની મૂળભૂત સહજવૃત્તિ છે. જ્યારે સર્જનસાતત્ય બંધ થાય છે ત્યારે માનવી વિનાશની દિશામાં ધકેલાવા લાગે છે.

● ગમે એવા ભયંકર આઘાત સંઘાત, પ્રત્યાઘાત ના સંજોગોમાં પણ આશાવાદી વિચારને એકાગ્ર કર્મ તમને ખૂબ જ ઉપયોગી થઈ પડશે. જિંદગીનો ભાર લાગે એ તો મોટામાં મોટી આફત કહેવાય. એમાંથી ઉગરવાનું આપણે જાતે જ શક્ય બનાવવાનું છે.

● આંખો છતાં આપણે જોઈ શકતા નથી કે જીવન તો લોખંડ જેવું છે એને સોનું બનાવી દે એવી સ્પર્શશક્તિ કર્મના પારસમાં રહેલી છે.

● પરિશ્રમ એ જીવનની સફળતાનું રહસ્ય અને આત્માનું રત્ન છે.

● યાચકોએ જે દાતાને પ્રાપ્ત કર્યો હોય તેને વધારે પડતી માગણીઓથી વારંવાર ઉદ્વેગ પમાડવો નહીં. દેવો અને અસુરોએ સમુદ્રમંથન કર્યું એટલે સમુદ્રએ ઉચ્ચેશ્રવા નામનો ઘોડો, કૌસ્તુભ મણિ, અમૃત, રંભા વગેરે રત્નો આપ્યાં, છતાં તેમણે મંથન ચાલુ રાખ્યું તો સમુદ્રે હળાહળ ઝેર બહાર કાઢ્યું.

● કદી સંકટમાં જવું નહીં, અજાણ્યા પાણીમાં ઉતરવું નહીં, કદી વિષમ કે અન્યાયયુક્ત સ્થિતિમાં જવું નહીં, મોટા માણસોના અનુકરણ રૂપે જવું નહીં, પણ પોતાને અનુકૂળ અને હિતકર હોય તે માર્ગે જવું.

● ધન વિશે, જીવન વિશે, સ્ત્રીભોગ વિશે. અને ભોજનની ઈચ્છામાં

બધા માણસો અતૃપ્ત રહીને જ ભૂતકાળમાં ગયા છે. આજે જઈ રહ્યા છે અને ભવિષ્યકાળમાં પણ જશે. એટલે કે આ બાબતોમાં કોઈને સંતોષ થયો નથી.

● સંસારમાં પ્રાપ્ત થયેલી અસાર અથવા નાશવંત વસ્તુઓમાંથી સાર અથવા અમર વસ્તુ મેળવી લેવી જોઈએ. જેમ કે દ્રવ્યથી દાન, વાણીથી સત્ય, આયુષ્ય વડે કીર્તિ અને ધર્મ તેમ જ શરીર વડે પરોપકાર સાધી લેવો જોઈએ.

● વધારે ગૌરવવાળી વસ્તુ પણ જો પાસે રહેતી હોય તો માણસ તેને માન આપતા નથી. પવિત્ર એવી ગંગા નદીને પણ તેની નજીક રહેનારા લોકો નમન કરતા નથી.

● વર્ષાઋતુમાં મોટું પૂર આવી ચડે એ સરોવરની પાળોને તોડી નાખે છે અને તે જળ સ્થિર રહેતું નથી, તેમ અકસ્માત ધન આવી મળે એ માણસોના સંતોષની મર્યાદાને તોડી નાખનાર બને છે અને ધન સ્થિર રહેતું નથી.

● પાપ ન કરેલાને ભય ત્યજી દે છે, સારા મિત્રોવાવાને અપયશ ત્યજી દે છે, પ્રમાદીને વિદ્યા, કામીને લજ્જા, આળશુને લક્ષ્મી, કુરને સ્ત્રી અને દુર્જનને જનસમુદાય ત્યજી દે છે.

● આ જગતમાં ધર્મ શું છે? તો ‘સર્વ પ્રાણીઓ ઉપર દયા કરવી.’ સુખ શું છે? ‘રોગરહિત પણું, સ્નેહ શું છે? ‘સર્વપ્રત્યે સદ્ભાવ.’ ચતુરાઈ શું છે? ‘સત્ય અસત્યનો વિવેક, તેમજ દરેક પદાર્થોના યથાર્થ સ્વરૂપનું જ્ઞાન.’

● ગુણોની પરખ કરનારા, નિર્ધન ઉપર સ્નેહ કરનારા, બીજાનું કાર્ય કરવામાં આનંદ લેનારા અને બીજાના દુઃખે દુઃખી થનારા બહુ થોડા જ હોય છે.

● પ્રાપ્ત થયેલા ગુણને પણ ધનવાન થોડી જ વારમાં નષ્ટ કરી દે છે અને દરિદ્ર માણસ તેનું રક્ષણ કરે છે. ભરેલો ઘડો પોતાની સાથે દોરડાને પણ પાણીમાં ડૂબાડે છે. પણ ખાલી ઘડો નહીં.

● બધી સફળતાનું રહસ્ય આત્મનિયંત્રણ છે. તમે આત્મનિગ્રહ કરી બતાવો, એટલે હું તમને કેળવાયેલા માણસ ગણું, તે સિવાયની બધી કેળવણી ધૂળ.

● અરધે આવ્યા પછી પાછું ફરી નવેસરથી કાર્ય આરંભવાનું મોટાભાગના માનવીઓને ગમતું નથી હોતું અને તેથી તેઓ નિરાશ થઈ ગ્લાનિની ગર્તામાં ડૂબી જાય છે. પણ આમ કરવું યોગ્ય નથી. કોઈ જ કાર્યમાં મોડું થતું નથી. ભલે અડધે રસ્તે આવ્યા પછી ભૂલ માલૂમ પડે તો તેને નવેસરથી હાથમાં લેવામાં બિલકુલ મોડું થતું નથી. જાગ્યા ત્યાંથી સવાર ગણવી જોઈએ.

● માનવી માત્ર ભૂલને પાત્ર છે. માણસ જો ભૂલ જ ન કરે તો એમાં અને દેવમાં ફેર શો? ભૂલ તો થાય જ. એ ભૂલ બદલ એને યાદ કરીને બેસી રહેવાથી કાંઈ ધારેલ કાર્ય પાર પડતું નથી. એ માટે પુનઃ પુનઃ પ્રયત્ન કરવો જ રહ્યો.

● ભૂતકાળની ભૂલને ભોંયમાં ભંડારી દઈને વર્તમાનને નજર સમક્ષ રાખીને ભાવિ માટે આશાવાદી બની પ્રારંભ કરવાથી અધૂરું છોડી દીધેલું કાર્ય પણ સફળ બને છે, હા, એ કાર્ય કરતી વખતે અગાઉ જે ભૂલો થઈ હતી એ ફરીને ન થાય તેની કાળજી લેવી જોઈએ.

● જીવનમાં સફળતા પ્રાપ્ત કરવા માટે અનેક ગુણો કેળવવા પડે છે પણ તેમાં સૌથી મહત્ત્વની વાત પ્રથમ આત્મશ્રદ્ધા કેળવવાની છે.

● જગતમાં સૌથી વિચિત્રમાં વિચિત્ર વસ્તુ કઈ છે. એમ પૂછવામાં

આવે તો તેનો જવાબ છે માનવીનું મન. આપણા મનને ક્યારેય નવરું પડવા દેવું જોઈએ નહીં. એને પ્રવૃત્તિશીલ રાખો. એમ નહિ કરો તો તે જાત જાતની કલ્પનાઓના ઘોડા દોડવા મંડી પડશે. અને જે વસ્તુની હયાતી જ નથી, જે બનવાની કશી જ શક્યતા નથી એવી વસ્તુની કલ્પના કરવા માંડશે અને ભયથી, ચિંતાથી તે તમને દુઃખી દુઃખી કરી મૂકશે.

● જીવન છે એટલે મુશ્કેલીઓ તો આવવાની જ પણ એથી એ મુશ્કેલીઓથી ડરી જઈ તમે નિરાશાના ઘોર અંધકારમાં સરી જાવ એ બિલકુલ ઈચ્છનીય નથી. ના, બિલકુલ નહીં.

● પરસેવો પાડ્યા વિના મેળવેલી રોટલીને હરામ ગણવી.

● પ્રભુને પ્રાર્થના કરીને આપણે જણાવીએ છીએ કે હે પ્રભુ, હું પતિત છું, તું પતિતપાવન કૃપાળુ, દયાળુ અને કરુણાદ્ર છે. તું મને આ અવસ્થામાંથી ઉગારી લે જે. કેમ કે હું તારા શરણે આવ્યો છું. તું મારો હાથ પકડીને તારા હૃદયમાં મને સ્થાન આપ.

● પ્રભુના હૃદયમાં અથવા તો હૃદયરૂપ પ્રભુમાં આપણે સ્થાન પામીએ એવો નિશ્ચય કરીને પ્રભુને એ માટે પ્રાર્થના કરીએ છીએ. આ જિંદગીમાં એવી પ્રાર્થના ફળે એટલા માટે આપણી યોગ્યતા કેળવાય એ જરૂરી છે. એથી આપણામાં જાગૃતિ ટકે તથા ભાવનાત્મક પુરુષાર્થ થાય એ માટે આપણે પ્રભુ પાસે કૃપાશક્તિ યાચવાની રહે છે.

● સદ્ભાવ એટલે સારો ભાવ. આપણા હૃદયનું વ્યક્ત લક્ષણ સદ્ભાવ છે. જગતના સર્વ જીવો પ્રત્યે આપણું દિલ દુર્ભાવ અનુભવ્યા કરતું નથી. કેમ કે આપણો એ જીવો સાથે કશો જ સીધો સંબંધ હોતો નથી. પરોક્ષ કે સૂક્ષ્મ રીતે તો બધું જ એકબીજા સાથે સંકળાયેલું છે. પણ આપણા તત્કાળના આચરણ માટે એટલું બધું ઊંડું વિચારવાની જરૂર નથી.

● સદ્ભાવનો અંતરાય અહંકાર છે. વળી પાછો એ અહંકાર મિથ્યા છે. કોઈ સંબંધ કાયમી નથી. છતાં માન્યતાને લીધે અહંકાર સુખ દુઃખ ભોગવે છે., સંસારમાં અહંકાર વધે છે. અને અપમાન પામવાથી અહંકાર તૂટે છે. અહંકાર વધે ત્યારે સુખ અનુભવાય છે અને અપમાન થાય છે ત્યારે દુઃખ અનુભવાય છે.

● કોઈ પણ વ્યક્તિ આપણા પ્રત્યે જે રીતે વર્તે છે. એનાં મૂળ આપણામાં જ રહેલાં છે. આ એક ગૂઢ હકીકત છે. આપણે જાણ્યે કે અજાણ્યે એ વ્યક્તિ પ્રત્યે એવું વર્તન કર્યું હોય છે, અથવા એવું વર્તન કરવાના ભાવ કર્યા હોય છે. આવું માત્ર આ જન્મમાં જ બન્યું હોય એવું હોતું નથી. પૂર્વજન્મમાં પણ આપણાથી એવું બન્યું હોય. આપણને આપણું જ આપેલું પાછું મળે છે. તો સદ્ભાવ વધારીને એ ભોગવી લેવાય તો હિસાબ પૂરો થાય છે.

● આપણે જો આપણા જીવનનો ધ્યેય નક્કી કર્યો હોય અને એ દિશામાં જવાની આપણને તીવ્ર ઈચ્છા હોય તો આપણામાં એ પ્રકારની વૃત્તિ પ્રકટ થાય છે.

● મનુષ્ય બુદ્ધિશાળી હોવા છતાં પોતાનાં સ્વજનો પ્રત્યે કે સમાજ પ્રત્યે વફાદારી રાખતો નથી.

● અનુભવ સફળતાની ચાવી છે. પરંતુ શું આ અનુભવો આપણા પોતાના અનુભવો સુધી જ સીમિત છે? કદાચ નહીં. અહીં અનુભવનો અર્થ માનવજાતિનો અનુભવ. જેની પાસે જેટલા અનુભવો હશે તેટલા તેની સફળતાના માર્ગો વધુ ખુલશે. પણ આ અનુભવો પ્રાપ્ત કરવાનું એકમાત્ર માધ્યમ છે પુસ્તકો.

● બધી કળાઓમાં જીવન જીવવાની કળા શ્રેષ્ઠ છે. સારી રીતે જીવી

જાણે તે જ સાચો કલાકાર છે.

● કલાકાર તેના સમાજનો, તેના રાષ્ટ્રનો, રાષ્ટ્રનાં આંખ, કાન અને હૃદયનો નિયંત્રક છે. તે પોતાના યુગનો અવાજ છે.

● તુચ્છ વ્યક્તિઓ વિઘ્નના ભયથી કોઈ કાર્યની શરૂઆત કરતાં નથી. મધ્યમ શ્રેણીના લોકો કાર્યનો આરંભ કરે છે પણ મુશ્કેલી આવતાં જ તેને છોડી દે છે, પણ શ્રેષ્ઠ પુરુષો વારંવાર સંકટો આવવા છતાં હાથમાં લીધેલું કાર્ય કદી છોડતા નથી.

● કર્મનું ફળ પ્રભુ આપવાના જ છે, એવી સમજણ જેના હૃદયમાં છે તેના કર્મમાં સુગંધ હોય છે. એને બીજા કોઈ તરફથી કદરની અપેક્ષા હોતી નથી.

● ઊકળતા પાણીમાં પ્રતિબિંબ દેખાતું નથી. તેમ ક્રોધી, માણસ પોતાનું હિત શામાં છે તે જોઈ શકતો નથી.

● ગુસ્સાને બહાર નીકળવા દઈએ, તો ઘણી વાર તે ક્ષમા ભાવ તરફ વળી જાય છે, પણ તેને દબાવવા જઈએ, તો ઘણીવાર તે કઠોર થઈને વેરભાવમાં પરિણમે છે.

● ધાર્મિક અને દાર્શનિક સિદ્ધાંતોનો વાદ વિવાદ, તે માટેનો ઉડાપોહ, ચર્ચા પરિચર્યા, સંવાદ પ્રતિસંવાદ, તર્ક વિતર્ક, સમજવું સમજાવવું, વાંચવું, વંચાવવું, લખવું લખાવવું, ખંડન મંડન, બોલવું બોલાવવું તેમાં જ આપણે આપણી ઈતિશ્રી સમજીએ છીએ અને જીવન પુરું કરીએ છીએ અને કમનસીબી તો એ છે કે એમાં જ આપણે જીવનની સફળતા માનીએ છીએ.

● આજ ને કાલની વાત નીકળી છે તો ગઈ કાલની વાત પણ કરી લઈએ. કેટલાંક પાગલ મન ગઈકાલ વિશે જ ચિંતા કર્યા કરતા હોય છે! એ

ચિંતાનો અર્થ શો? જે પાણી વહી ગયાં, જે પળો વીતી ગઈ એમની પાછળ શક્તિઓ વેડફવાથી શું મળવાનું હતું? માટે જે કંઈ કરો તે નવેસરથી કરો. ફળની પ્રાપ્તિ એમાં જ છે.

● પોતાનાં સંતાનોને જે ઉદ્યમી પણાની ટેવો પાડે છે, તેઓ મોટા વારસા કરતાં પણ વધુ સારી વસ્તુ આપે છે.

● સમુદ્રતળિયાનો સ્પર્શ કર્યા વિના મોતી મળતાં નથી.

● સુખી થવા માટે અનેક સદ્ગુણો કેળવવાની જરૂર છે. પણ જો તમે એ બધા સદ્ગુણો અપનાવવાને બદલે માત્ર થોડાક જ અપનાવશો તો પણ ચાલશે. પ્રથમ તો સત્ય બોલવાની પ્રતિજ્ઞા કરો અને તેનું આચરણ કરશો તો તમે અવશ્ય સુખી થશો જ. કેમ કે સત્ય બોલવું એ સુખી થવાની મુખ્ય ચાવી છે.

● મન, વચન અને કર્મથી સત્ય આચરણ કરનાર માણસ ક્યારેય દુઃખી થતો નથી. આના સમર્થનમાં કોઈ દલીલની આવશ્યકતા નથી.

● સત્યનો ચાહક માનવી સમાજ કે દેશ વિરુદ્ધ કશું જ નહીં કરે. અસત્ય બોલવું એ આપણા માટે દુઃખનું કારણ બને છે. જો તમને કદાચ બાળપણથી ખોટું બોલવાની ટેવ પડી ગઈ હોય તો એકાએક આ ટેવ છૂટી શકતી નથી. એ માટે તો અત્યંત કઠિન પ્રયત્નો કરવા પડે છે, પ્રત્યેક પળે તમારાં મન, વચન અને આચરણ પર કડક નજર રાખવી પડશે. મૂંઝાવાની કોઈ જરૂર નથી. કોઈ પણ સારું કામ સહેલાઈથી પૂરું થઈ શકતું નથી.

● સુખી થવા માટે પ્રેમાળ બનવું પણ આવશ્યક છે. તમે બધાને પ્રેમ કરશો તો તમને બધા પ્રેમ કરશે એમાં શંકાને સ્થાન નથી. તમારી પત્ની, પતિ, બાળકો અને અન્ય કુટુંબીજનો સાથે પ્રેમથી વર્તવાથી સુખ જે

અંદરથી પ્રાપ્ત થાય છે તે તમને જરૂર પ્રાપ્ત થશે જ.

● સુખી થવા માટે ક્ષમાવાન બનવું જરૂરી છે. જો તમે અન્યની ભૂલ સાફ કરી તેને ક્ષમા નહીં આપી શકો તો તમારી ભૂલ માફ કરી તમને કોઈ ક્ષમા આપે એવી આશા તમે પણ નહિ રાખી શકો. સાચા હૃદયથી તમે ક્ષમા આપતાં શીખો, પછી જુઓ કે તમે સુખ અને શાંતિનો અનુભવ કરી શકો છો કે નહીં. કરી શકશો જ. એમાં શંકાને કોઈ સ્થાન નથી.

● જોખમ તરફ અંધ બની દુર્લક્ષ સેવવું એ ધીરજ નથી. પણ જોખમને બરોબર ઓળખી તેનો સામનો કરવો એ જ સાચી ધીરજ છે.

● વિપત્તિઓ આવી પડે તે જ વખતે તેમનો નાશ કરી દેવો એમાં ડહાપણ છે. જેઓ આ રીતે આવતી જ વિપત્તિઓનો નાશ કરી દેતા નથી અને ચલાવી લે છે, તેમને વારંવાર નવી નવી વિપત્તિઓ આવતી જ રહે છે.

● શાંતિ અને સંતોષમાં જ સુખ છે. ભય, કલેશ, પરિશ્રમ વેઠ્યા પછી મળેલા મિષ્ટાન કરતાં અનાયાસે મળેલ જળ પીને અથવા સરળતાથી મળેલ રોટલા શાક ખાઈને સંતોષથી શાંતિમાં રહેવું એ વધુ સુખકર છે.

● જળ, અગ્નિ, વિષ, શસ્ત્ર, વ્યાધિ કે પડી જવાથી આવું કંઈ ને કંઈ નિમિત્ત પ્રાપ્ત કરીને દેહધારી જીવ પ્રાણત્યાગ કરે છે. સૌ કોઈ પ્રાણીઓ મૃત્યુ પામે છે, પણ મૃત્યુ પોતે મરણનું કારણ કે નિમિત્ત બનતું નથી, પણ ઉપરની કોઈ વસ્તુને નિમિત્ત બનાવીને મૃત્યુ પોતાનું કામ કરે છે.

● જે માણસ ધર્મને નામે કે પરોપકારને નામે પૈસા મેળવવા પ્રયત્નો કરતો હોય, તેના કરતાં તો તે પ્રયત્ન ન કરે તે સારું. કાદવથી ખરડાઈને પછી તેને દોઈ નાખવો તેના કરતાં દૂરથી જ તેનો સ્પર્શ ન કરવો તે વધારે સારું છે.....!

● કલેશ એ જ એક મોટું દુઃખ રૂપ છે. તેનાથી અધિક બીજું દુઃખ શું

હોઈ શકે? વળી ઈચ્છાને તૃપ્ત કરી શકે એવી સંપત્તિ દુનિયાભરમાં કોઈ જ નથી, કારણ કે ઈચ્છા પોતે જ કદી તૃપ્ત થઈને નિવૃત્ત થતી નથી. માટે ઈચ્છાનું શમન કરવું તે જ સાચી સંપત્તિ છે!

● વિશ્વાસમાં લીધા ન હોય તેવા નિર્બળોને બળવાનો પણ મારી શકતા નથી. અને વિશ્વાસમાં લીધા હોય એવા બળવાનોને નિર્બળો પણ મારી નાખે છે.

● કોઈ માણસ મિત્ર કે શત્રુ વિના કારણે થતો નથી, માટે માણસે સૌ કોઈ આપણું મિત્ર થાય એ માટે મિત્રતાથી જ વર્તવું, પર વેરભાવથી ન વર્તવું.

● દુઃખ આવી પડ્યા પછી જે માણસો મૂઢતાથી કેવળ ખેદ જ કર્યા કરે છે, તે તેના દુઃખને જ દુઃખની ઉગ્રતાને જ વધારે છે, દુઃખના અંતને પામી શકતો નથી.

● જન્મ આપનાર અને અન્ય વડે પોષણ આપનાર માતા પિતા, સંસ્કાર અને શિક્ષણ આપનાર ગુરુ, વિદ્યા આપનાર શિક્ષક, અને ભયમાંથી બચાવનાર આ પાંચને માતા પિતા કહ્યાં છે.

● ક્રિયાકાંડો કરતાં ત્યાગ અને જ્ઞાનની અગત્યતા વધારે છે. યજ્ઞો અને દાનના કાર્યોનું ધાર્મિક મૂલ્ય વધારે છે. એ ભ્રમ છે. જીવનનું પરમકાર્ય અમરત્વ કે મુક્તિ, સંતાન કે સંપત્તિ વડે નથી થતું પણ ત્યાગ વડે થાય છે.

● કેવળ શબ્દોના ઉચ્ચાર કે યજ્ઞની હિંસા એ સ્વર્ગના દ્વાર ઉઘાડશે તે ખોટું છે. હિંસા જીવનનો નાશ કદીયે જીવનને શાંતિ અર્પતાં નથી.

● જેમાં સમસ્ત જીવોનું કલ્યાણ છે અને જેનાં દ્વાર દરેક માટે ખુલ્લાં છે તે ધર્મ, હિંસા જીવનનો નાશ કરે છે માટે એ ધર્મ નથી.

● જેણે સંસારના વિકારોનો ત્યાગ કર્યો છે એ ધર્મગુરુ છે.

● જીવનનું સુખ સંતોષમાં છે અને શાંતિ પરસ્પરના જીવનની કામનામાં રહેલ છે, એટલે કે જીવો અને જીવવા દો.

● ધર્મનાયકો કે ધર્મસ્થાનકો જંગલમાં જ હોવા જોઈએ એ માન્યતામાં જ ભૂલ છે. લોકસમૂહ વચ્ચે પણ ત્યાગી રહી શકે છે. એણે રહેવું જ જોઈએ અને લોકમાનસને ધર્મ જાગ્રત બનાવવું જોઈએ.

● ‘ધર્મ’ ફક્ત આત્માની ઉન્નતિ જ નથી કરતો પણ પરસ્પરની શુભેચ્છા અને શુભનિષ્ઠાના કારણે ‘માનવ ઐક્ય’ વધારે છે.

● સહુથી મોટું પરિવર્તન તો તેણે ધર્મ એ કરાવ્યું કે માણસ સહુથી મહાન છે. તેનો આત્મા પરમેશ્વર પદ મેળવી શકે છે. એટલે કે ઈશ્વરીય શાસન કે સત્તાના નામે થતા અત્યાચારો ખોટા છે.

● જગત કદાચ બધા ભયનો મુકાબલો કરી શકશે પણ એક ભય એવો છે કે તેનો સામનો ભલભલા કરી શકતા નથી. તે છે મૃત્યુ. જીવનના તત્ત્વજ્ઞાનનો સાક્ષાત્કાર માનવીને ત્યાં થયા છે ત્યારે એને લાગે છે કે આ જીવનનો મોહ દુઃખદાયી છે.

● જગતમાં સહુથી ઉત્તમ બોધપાઠ આપનાર હોય તો તે મૃત્યુ છે. મૃત્યુ પછી જીવનનું શું? આત્મા ક્યાં જાય છે? એ મુંઝાવનારા પ્રશ્નો છે.

● પોતાનાં દુઃખોમાં કોઈ સહભાગી છે એની જાણ થતાં માનવીને પોતાનાં દુઃખોનો ભાર થોડો હળવો થવા લાગે છે.

● ખીલેલાં ફૂલને પ્રભુ ચરણોમાં ચડાવવા માટે તોડવાં શા માટે? એ ફૂલ શું ડાળી પર જ ભગવાનના વિરાટ શરીર પર આભૂષણ બનીને નથી શોભતાં?

● આપણે આત્મસમ્માનની ઉદાત્ત ભાવનાને અપનાવીને જ પ્રગતિ કરી શકીશું. ઊંચ નીચની કલ્પનાને મનથી હટાવવી જોઈએ. માનવ

માત્ર એક સમાન છે.

- જે વિચારને તમારે આચરણમાં રૂપાંતરિત કરવો હોય તેને શક્ય એટલી વધુવાર ઉચ્ચારવો જોઈએ.
- પ્રેમી આંધળો ન હોઈ શકે, પ્રેમ એ તો સૌથી મોટી આંખ છે. પ્રેમનાં ચક્ષુથી વ્યર્થ સંસારમાં ઇપાચેલા પરમાત્મા દષ્ટિગોચર થાય છે.
- ફક્ત એવી વ્યક્તિ નીચે પડી શકે છે. જે ઉપર ચડી શકે છે. જે ઉપર નથી ચડી શકતા તે નીચે પણ નથી પડી શકતા.
- ‘યોગ્ય શબ્દ’ અને ‘લગભગ યોગ્ય’ શબ્દ વચ્ચે તેટલો તફાવત છે જેટલો આકાશી વીજળી અને આગિયા વચ્ચે છે.
- જિંદગી મુશ્કેલીઓ કે દુઃખોથી ભરપૂર બની જાય ત્યારે નાસીપાસ થવાને બદલે જિંદગીને સત્યની શોધ માટેનો સાચો રસ્તો માનીને આગળ વધશો તો મુશીબતમાં મજા આવશે.
- અજ્ઞાનીઓની પ્રશંસા લઈને ક્યારેય જ્ઞાની નથી બની શકાતું, કારણ કે તમારામાં જ્ઞાન છે તેવું જાણવા સમજવા માટે પણ, સામી વ્યક્તિમાં જ્ઞાન તો જોઈશે ને!
- બુદ્ધિશાળી એટલે એક ટકો પ્રેરણા અને નવ્વાણું ટકા પરસેવો.
- પરસેવો પાડ્યા વિના પ્રાપ્તિ સુખ અને શાંતિની સમાપ્તિ કરે છે.
- નાસ્તિકમાં નાસ્તિક માણસ પણ ચમત્કારની વાત આવે છે ત્યારે રસ લીધા વગર રહેતો નથી. બીજું કંઈ નહીં તો એ નિમિત્તે બે દલીલો કરવા માટેય વાત સાંભળે છે. ન જાણે કેમ, પણ દરેક વ્યક્તિની પ્રકૃતિમાં એક અંશ એવો પડેલો હોય છે જેને ચમત્કારમાં માનવાનું મન થાય છે. તો સામી બાજુ પરમ પ્રકૃતિમાં એક એવું તત્ત્વ પડેલું હોય છે, જે માનવમનની એ ઝંખનાને સંતૃપ્ત કરે છે. આ બંને ભેગાં કરો એટલે

નવા ચમત્કારની નક્કર ભૂમિકા રચાઈ જાય છે.

- ભારે ચિંતામાં હો તો પણ પ્રભુની શક્તિનો ઉપયોગ તમે બેધડક રીતે કરી શકો છો. તમારે મન જે પ્રાણ પ્રશ્ન છે. એનો ઉકેલ કરવાનું એને માટે ડાબા હાથના ખેલ જેવું છે.
- ડૉ.નોર્મન પિલે કહ્યું છે. :- ‘પ્રભુની શક્તિનો ઉપયોગ કરવાથી ગમે તેવી સમસ્યા ઉકલી શકે છે, ગમે એવા બોજામાંથી મુક્ત થઈ શકાય છે, ગમે એવી ચિંતા દૂર થઈ શકે છે, ગમે તે ડરને નિર્મૂળ કરી શકાય છે, ગમે એવી હીન કક્ષાએ પહોંચેલા જીવનનું ઉત્થાન થઈ શકે છે.’
- લોકોને પ્રભુની સહાય નથી મળતી એનું એક કારણ એ છે કે એમને મદદ મળશે જ એવી કોઈ ખાતરી નથી હોતી, એમની શ્રદ્ધા નિર્બળ હોય છે. માત્ર ટેવને કારણે જીર્ણશીર્ણ રીતે એ લોકો પ્રાર્થના કરતા હોય છે. બીજું કંઈ ના સૂઝે એટલે ડૂબતો તણખલું પકડે એમ, માણસો પ્રાર્થના કરવા બેસી જાય છે.
- સાચી પ્રાર્થનાને શબ્દો સાથે કંઈ જ સંબંધ નથી. અંતરના ભાવ જ એમાં મહત્ત્વના હોય છે. પરમશક્તિને એમનો જ સ્પર્શ થાય. પોકળ શબ્દો હવામાં ઊડી જાય.
- વ્યક્તિ પોતાની જાતને સમજવાનો પ્રયત્ન કરે છે એ ઓછો દુઃખી થશે. આનંદની આકાશી આભામાં પણ એ ઊડવા નહીં લાગે. હકીકતમાં પોતાનું લાગણીતંત્ર શી રીતે સંતુલિત કરવું તેનો સ્પષ્ટ ખ્યાલ એને આવી જશે. આના લાભ એને સતત મળ્યા કરવાના જ. વળી પારકીને પોતાની ક્ષતિઓ સમજીને તેમને માફ કરવાનું પણ એને માટે સરળ બનશે.
- બને તેટલા તટસ્થ રહીને લોકોનું મૂલ્યાંકન કરો તો જ તમને પૂરેપૂરા લાભ મળવાના. વળી જગતકાજી થવાનો વિચાર જ ન કરો. સામા માણસે શું કરવું? શું થવું તેની સલાહ ન આપશો. એ સલાહ આપતાંની સાથે જ

સામાના હૃદયમાં તમે ધિક્કારની ચિનગારી ચાંપી દેશો. એ ચિનગારી ક્યારે ભભૂકીને જવાળામાં રૂપાંતરિત થઈ જાય એ કહી ન શકાય.

● નિષ્ફળતા મળવાનું કારણ કાર્યમાં રહેલી ત્રુટીઓ છે. કાર્ય કરતી વખતે આપણે ક્યાંક ને ક્યાંક ભૂલો કરતા જ હોઈએ છીએ. ક્યાંકને ક્યાંક આયોજનની પણ ખામી હોય છે. તો ક્યાંક ને ક્યાંક આત્મશ્રદ્ધાનો અભાવ હોય છે. અને કાર્ય પૂરું થતા સુધી આપણામાં ધીરજનો અભાવ હોય છે. આ બધાં કારણોને લઈને આપણને આપણા કાર્યમાં નિષ્ફળતા મળે છે. સફળતા મેળવવા બસ, આટલું જ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે.

● જેમ સુખના દિવસો કાયમ ટકતા નથી. તેમ દુઃખના દિવસો પણ કાયમ રહેતા નથી.

● તમે ઘડેલી કોઈ યોજનામાં તમને નિષ્ફળતા પ્રાપ્ત થાય તો એથી નિરાશ થવાની બીલકુલ જરૂર નથી. નાસીપાસ થવાના વિચારો કર્યા કરવાથી કાંઈ દુઃખ દૂર થતું નથી.

● દુઃખના ડુંગર તૂટી પડ્યા હોય અને તેમાંથી કશો માર્ગ તમને જડતો ન હોય તો પણ હિંમત હારશો નહીં. જગતમાં એવી કોઈ મુશ્કેલી નથી કે જેનો માર્ગ ન નીકળે.

● નિયમિતતા કેળવવાથી ઘણી અગવડોમાંથી બચી જવાય છે. જે કામ કરવાનું જ છે તેને માટે આગશ કરવી નહીં. તેને તૂરત જ શરૂ કરી દો. સમયસર કરેલું કામ જ પ્રતિષ્ઠા અપાવે છે.

● જે વ્યક્તિ કામમાં નિયમિતતા અને આયોજનપૂર્વક કરે છે તેની તરફ સૌ કોઈ આદરથી જુએ છે. ચોક્કસ સમયે, ચોક્કસ સ્થળેથી પસાર થનાર વ્યક્તિને જોઈને લોકો સમય મેળવે છે. એવી વ્યક્તિ પ્રત્યે સમાજ અહોભાવથી જુએ તેમાં શી નવાઈ? નિયમિત રહેનાર વ્યક્તિ હમેશાં ખુશમિજાજમાં રહે છે. કેમ કે ઉકલ્યા વિનાનું કોઈ કામ

તેની પાસે બાકી રહ્યું નથી. પરિણામે તે નિશ્ચિંતપણે હરીફરી શકે છે.

● જીવનમાં સફળતા મેળવવી હોય તો આજનું કામ આજે જ કરવાનો સંકલ્પ કરો અને તેને આચરણમાં મૂકો. તમે સફળ થશો જ થશો એમાં શંકાને સ્થાન નથી.

● જેના જીવનનું લક્ષ્યબિંદુ નિશ્ચિત ન હોય એને જ સમય પસાર કરવાનાં સાધન શોધવાં પડે છે.

● જ્યારે શ્રદ્ધાનું જળસિંચન થાય છે ત્યારે જ પરિશ્રમનું વૃક્ષ સારાં ફળ આપે છે.

● બૂરાં કામ કર્યા પછી બૂરાં ફળ ભોગવવામાંથી કદીયે નહીં બચાય. માટે બૂરાં કામથી બચવાનો સંકલ્પ કરજો. તે માટે પ્રભુને પ્રાર્થના કરવી.

● સાહસ # ના હોય તો વિદ્યા મીણના પૂતળા જેવી છે, જે દેખાવમાં તો સુંદર લાગે પણ સહેજ ગરમી લાગતાં જ તે પીગળવા લાગે છે.

● ઉત્તમ કલા તો તે છે જેમાં માણસના હાથ, મસ્તક અને હૈયાનો સમન્વય થયો હોય.

● જગત એક મુસાફરખાનું છે, પરંતુ નાદાનોએ તેને પોતાનું વતન સમજી લીધું છે.

● વિપત્તિ એ જ સંપત્તિ છે અને આફત એ જ આશીર્વાદ છે, એવી સમજદારી સત્યથી વધુ નજીક છે.

● મનમાં સંકલ્પની ખૂબ જ આવશ્યકતા છે. જે વ્યક્તિઓ જિંદગીમાં હારે છે તેમાં પરિસ્થિતિઓનો ફાળો ઓછો હોય છે, પણ મનથી હારી જવાની સ્વીકૃતિ વધારે છે. નિષ્ફળતા એ વ્યક્તિની પોતાની જ જવાબદારી છે.

● સંસારમાં જે કાંઈ પામી શકાય છે તે ક્રિયા અને કર્મથી પામી શકાય

છે. પ્રયત્ન સાધન છે. હું ત્યાં કેન્દ્રસ્થાને છે. માટે દરેક પ્રાપ્તિ હું ને વધારે ને વધારે મજબૂત બનાવે છે. આ અહંકાર ક્યારેય સંતોષાતો નથી. તે સ્વભાવથી જ અસંતુષ્ટ છે એટલા માટે તો સુખની પ્રતીતિ થાય છે પણ મળતું નથી. આવું તથ્ય જેમણે જાણ્યું તેમણે સંસારને દુઃખનો સાગર કહ્યો છે. સંસારમાં આપણે કર્મ કરવાની ભાષા જાણીએ છીએ. અને એ જ ભાષા મુક્તિ માટે પણ વાપરીએ છીએ. તેને પામવા પ્રયત્નો કરીએ છીએ અને ત્યાં જ આપણી ભૂલ થઈ જાય છે. તેને પામવાનો નથી પણ હું ને ખોવાનો છે અને અહંકાર હું પદ ને ખોતાં જ પરમઆનંદની પ્રાપ્તિ થાય છે.

● વ્યક્તિના અનુભવો એની વયમર્યાદાને કારણે ઘણા સીમિત રહેવાના, ને જેઓ માત્ર પોતાના અનુભવોમાંથી જ શીખવાનો આગ્રહ રાખે છે એમની ઘણી બધી શક્તિઓ પ્રયોગમાં ને પ્રયોગમાં વેડફાઈ જાય છે. માટે અન્યના અનુભવને પણ ખપમાં લેવો જોઈએ.

● પ્રાર્થના સાથે ધ્યાનને જોડી દેવામાં આવે તો સોનામાં સુગંધ ભળે. પ્રાર્થના ધ્યાન માટે સુંદર ભૂમિકા રચે, અને ધ્યાન પ્રાર્થનાને વધારે સઘન અને અસરકારક બનાવે.

● સ્મૃતિ બે જાતની હોય છે. એક સુખદ અને બીજી દુઃખદ સુખદસ્મૃતિ મનને આનંદ આપે છે, પણ દુઃખદ સ્મૃતિ જીવનને કડવું વખ બનાવી દે છે. જીવનની તાજગી, થનગનાટ અને ઉત્સાહ પર એ ઠંડુ પાણી રેડી દે છે. આવી દુઃખ સ્મૃતિઓને યાદ રાખવાથી દુઃખી થઈ જવાય છે.

● ફાન્સના તત્ત્વવેત્તા હેન્દ્રી બર્ગસોનું કથન છે કે — ‘મગજનું મુખ્ય કામ યાદ રાખવાનું નહિ, પણ ભૂલી જવાનું અને ભૂલવામાં મદદ કરવાનું છે.’

● સ્મરણશક્તિ કેળવવાની સાથે સાથે આવી દુઃખદ વાતો ભૂલી જવાની તેવ પણ પાડવી એટલી જ જરૂરી છે. એ ભૂલવા જેવું નથી.

● તમારા દુઃખદ અનુભવને તાજા કરશો નહિ. આવી દુઃખદ સ્મૃતિ તાજી થઈ આવે તો તમારા મગજના એકાદ ઘાના ખૂણામાં પડેલ સુખદ પ્રસંગો, હાસ્યજનક બનાવોને બહાર લાવો. એ સુખદ સ્મૃતિઓ એટલી બધી શક્તિશાળી હોવી જોઈએ, જે દુઃખદ સ્મૃતિઓને તમારા માનસપટ પર ટકવા જ ન દે.

● સ્વાશ્રયી બનશો તો ચીમળાઈ જવાની તૈયારી કરતી તમારા જીવનની ફૂલવાડી અનેરી સુવાસથી મહેકી ઊઠશે અને તમારા જીવનની પાનખર વસંતમાં પલટાઈ જશે.

● સુખની વ્યાખ્યા જે પ્રમાણે આજે કરવામાં આવે છે તે બરોબર નથી. સામાન્ય રીતે એમ માની લેવામાં આવે છે કે જે માનવી પાસે પૈસો છે. મકાન છે, મોટરગાડી છે. વૈભવી સાધનો છે. તે સુખી માનવી છે, પણ આ વ્યાખ્યા બરોબર નથી. સુખ અને દુઃખ એ તો મનનું કારણ છે.

● જુદી જુદી વ્યક્તિઓ સુખની જુદી જુદી વ્યાખ્યાઓ કરે છે. કોઈને ધનપ્રાપ્તિમાં સુખ મળે છે, કોઈને સુંદર પત્નીમાં તો કોઈને સંતાનપ્રાપ્તિમાં કોઈને સમુહ વચ્ચે રહેવાથી સુખની અનુભૂતિ થાય છે તો કોઈ એકાંતમાં સુખ અનુભવે છે. મોટા મહેલ જેવા મકાનમાં કેટલાક સુખ જુએ છે તો નાની ઝુંપડીમાં પણ કેટલાક આનંદ માણે છે. આમ સુખનો સ્થાયીભાવ ક્યારેય મળતો નથી. બાહ્યસુખ કરતાં આંતરિક સુખ વધારે આનંદ આપે છે.

● મહેનતનું કોઈ પણ કામ હલકું નથી. એ કામ હલકું છે એવી ભાવનાને ભૂલેચૂકે પણ મનમાં લાવવી નહીં.

● કોઈ પણ કામ સાહસથી અવિચારીપણે ગુણદોષનો વિવેક કર્યા વિના ન કરવું કારણ કે અવિવેક અથવા અવિચારીપણું એ જ આપત્તિઓનું સૌથી મોટું સ્થાન છે, જે માણસ વિવેક વિચારપૂર્વક કામ કરનારો છે.

તેને સંપત્તિઓ જાતે જ પસંદ કરે છે, સંપત્તિઓ જાતે જ તેની પાસે જાય છે, કારણ કે સંપત્તિઓ ગુણવાનો પ્રત્યે જ લોભાયેલી અને આકર્ષાયેલી રહે છે.

● ઉત્સવનો મહિમા એના આગમનમાં છે. ઉત્સવપૂર્ણ થયા પછી એનો મહિમા ઓછો થઈ જાય છે. ચંદ્રનો ઉદય સાયંકાળે જેટલો પ્રકાશે કે શોભે છે. તેટલો સવારે ઉષ્કાળે પ્રકાશતો નથી.

● ભમરો સુગંધ તરફ જાય છે, લક્ષ્મી નીતિ તેમજ ગુણોની સમૃદ્ધિ તરફ જાય છે, પાણી નીચાણના પ્રદેશ તરફ જાય છે, અને બુદ્ધિ વિધાતાએ લખ્યું હોય તેને અનુસરે છે.

● નિંદાથી સામી વ્યક્તિની બદનામી થશે કે નહીં એ નક્કી નથી પરંતુ નિંદકની જીભ ગંદી બનશે એટલું તો નક્કી જ છે.

● જેના હૃદયમાં સદ્ભાવ છે તે પોતાના ક્રોધને શમાવી દઈને બીજાના ક્રોધથી બચી જાય છે.

● જ્યારે તમે મોહ પર વિજય મેળવશો ત્યારે તમને આત્મજ્ઞાન ઉપલબ્ધ થશે જે કોઈ પુસ્તક કે કોઈના શીખવાડવાથી નથી શીખી શકાતું. આત્મજ્ઞાન ભીતરથી સ્ફૂરે છે, જેમ વૃક્ષ ઉપર કૂંપળો ફૂટે છે.

● જીવનમાં આગળ વધવાની સાથે માણસ નવનવા પરિચયો ન કરતો જાય તો થોડા સમયમાં એ એકલો પડી જશે.

● જે માણસ જરાય સમય ગુમાવતો નથી તેને સમયના અભાવ વિશે ફરિયાદ કરવાનો વારો જ આવતો નથી.

● બીજા શું કરે છે તેની સામે જોવું નહીં પણ હું શું કરું છું, મારી ફરજ શી છે? તે વિચારનાર અને જીવનમાં ઉતારનાર મહાન છે.

● જીવનને સાચી રીતે માણવું હોય તો પ્રસન્ન રહેવાની ટેવ પાડો. એમ કરવાથી જીવન કોઈ અનેરી સુવાસથી મહેકી ઊઠશે.

● ઉત્તમ ભાવના આવકારદાયક છે. પણ એકલી ભાવના કામની નથી. તે તો ફક્ત પાયો છે. અને બુદ્ધિ એ ચણતર છે. સ્વતંત્ર વિચારશક્તિ એ સીમેન્ટ છે. આનો સુમેળ થાય તો જ ભાવના કારગત નીવડે.

● પ્રત્યેક મનુષ્યે પોતાના આત્મામાં વિશ્વાસ રાખવો જોઈએ. જો આપણને શ્રદ્ધા હશે તો ગમે તેવું કઠિન કામ સહેલું બની જશે.

● જેના જીવનમાં આદર્શ નથી તે માણસ નથી. આદર્શ વિનાનું જીવન મૃત્યુ સમાન છે ધ્યેય નથી તો શ્રેય નથી. સારા વિચાર, સદાચાર અને વિશુદ્ધ વાણી એ સફળતા મેળવવાની ચાવી છે.

● સંસ્કારી થવું એ પણ દેશસેવા છે. ચારિત્ર્ય ખીલવણીથી પ્રજા ચારિત્ર્યવાન બને છે. દેશની ઉન્નતિ આપોઆપ થાય છે. દેશને ચારિત્ર્યશીલ યુવાનોની અને યુવતીઓની જરૂર છે. સંસ્કારી હોય તો પોતાની ફરજો આપો આપ સમજાય છે.

● ગ્રંથો એ મહાત્માઓની જીવંત પ્રતિમાઓ છે. એનો સહવાસ અને સત્સંગથી અદ્ભૂત આનંદપ્રાપ્ત થાય છે. ઉત્તમ પુસ્તકો વાંચવાથી જેટલો આનંદ મળે છે. તેવો આનંદ આ જગતમાં બીજે ક્યાંયથી પ્રાપ્ત થતો નથી.

● પહેલી અવસ્થામાં વિદ્યા ન મેળવી હોય, બીજી અવસ્થામાં ધન ન મેળવ્યું હોય અને ત્રીજી અવસ્થામાં પુણ્ય ન મેળવ્યું હોય તો તે ચોથી અને અંતિમ અવસ્થામાં શું કરી શકવાનો છે?

● મરણ, વ્યાધિ અને શોક આ ત્રણ ભય માણસથી દૂર નથી તે ગમે ત્યારે આવી પડશે, તેના સામના માટે, તેનો આઘાત ઝીલવા માટે અથવા

તેના નિવારણ માટે પહેલેથી તૈયાર રહેવું જોઈએ.

● ખરાબ માર્ગથી ઈચ્છેલી વસ્તુનો લાભ થાય તો પણ પરિણામ શુભ આવતું નથી. જ્યાં વિષનો સંસર્ગહોય તે અમૃત પણ મૃત્યુ કરનારું જ થાય છે.

● ખેતી કરનાર ને ક્યારેય દુઃખ મળતું નથી. નીરોગીને નિત્ય સુખ હોય છે. અને જે પતિ પત્ની એકબીજાને પ્રિય હોય છે. તેનું ઘર નિત્ય ઉત્સવરૂપ હોય છે.

● માણસમાં રહેલ ચતુરાઈ અને સત્યવાદીપણું તેની સામે વાતચીતના પ્રસંગથી જાણી શકાય છે. પરંતુ તેનામાં રહેલ ચંચળતા અથવા ગંભીરતા તો તેને નજરે જોતાં જ જણાઈ આવે છે.

● ચિંતા એ રોગ છે, પણ વારસાગત નથી. ચિંતા એ મનનું કારણ છે, અશુભ થવાની આશંકાથી તે જન્મે છે, એ આશંકા ઘણાખરા કિસ્સામાં તો આશંકા જ રહે છે. વધુ પડતી ચિંતા સ્નાયુઓમાં વિકાર જન્માવે છે. કેટલાક કિસ્સાઓમાં ચિંતાતુર માણસ પાગલપણાનો ભોગ બને છે.

● મિત્રો કે અન્ય વ્યક્તિઓ સામે પોતાની જ વાત રજૂ કર્યે રાખવી નહીં. તેમનું પણ સાંભળવું. જો તમે જ રજૂઆત કર્યે રાખશો તો તેઓ તમારા તરફ ઓછું ધ્યાન આપશે અને તમારી હાજરીથી તેઓ દૂર રહેવા પ્રયત્ન કરશે. માટે જ સામેની વ્યક્તિની વાતને ધ્યાનથી સાંભળો. વચ્ચે વચ્ચે ટૂંકા પ્રશ્નો પૂછી તેને ઉત્સાહિત કરો. પણ દલિલો કરવી નહીં. તેમજ તમે સામેની વ્યક્તિ કરતાં વધુ હોંશિયાર છો, જ્ઞાની છો એવો દેખાવ કરશો નહીં.

● વિદ્વાન વ્યક્તિઓ સાથે વારંવાર મળવાનું થતું હોય તો દિવસના ત્રણેક કલાક વિવિધ વિષયનાં પુસ્તકો, સામયિકો, વર્તમાનપત્રો

વાંચવામાં સમય પસાર કરો. જ્ઞાન અને માહિતી વગર વિદ્વાનો સાથે ચર્ચા કરવામાં આપણે ભોંઠપ અનુભવીએ છીએ. અને એ લોકો આપણને મૂર્ખ સમજે છે. માટે જ જ્ઞાનની ક્ષિતિજો વધારવા માટે વાચન વધારવું જરૂરી છે. વાચનથી માત્ર પ્રગતિ જ નહિ, પણ જીવનને સફળ બનાવવાની ઉત્તમ યાવી તમે મેળવી શકો છો, જેને કારણે તમારા જ્ઞાનની દિશા ખોલી શકો છો અને અન્યનો પ્રેમ જીતી શકો છો.

● જીવનમાં સફળતા પ્રાપ્ત કરનાર માણસના જીવનનું આપણે ધ્યાનપૂર્વક અવલોકન કરીશું તો જણાયા વિના નહિ રહે કે પોતાના કાર્ય દરમિયાન મળતી કુરસદની પ્રત્યેક પળનો તેમણે કોઈને કોઈ રચનાત્મક કાર્ય કરવામાં સદુપયોગ કર્યો હોય છે. ‘સમય નથી મળતો’ એવી ફરિયાદ તેમણે ક્યારેય કરી નથી.

● એક અંગ્રેજી કહેવત છે. ‘Time is money’ એ કહેવત ખોટી નથી. સમયનો ઉપયોગ કરવામાં આપણે કંજૂસ કે બેપરવા બનવું જોઈએ નહીં. સમયને વેડફવો એ બળ, ચૈતન્ય અને ચારિત્ર્યને ખોવા બરોબર છે. સમયનો ઉપયોગ કરી લેવો. એ ઉપયોગ દ્વારા તમે ધારેલાં કાર્યો પૂર્ણ કરી શકો છો.

● ભૂતકાળને ભૂલો, વર્તમાનને નજર સામે રાખો અને ભાવી માટે આશાવાદી બનો.

● હજરત મહંમદ પયગંબરનું જ્યારે અવસાન થયું ત્યારે કેટલાક અણસમજુ શિષ્યોએ એવી વાત યલાવી કે સૂરજ બુઝાઈ ગયો છે. પરંતુ પયગંબર સાહેબને સમજનારા એક જ્ઞાની શિષ્યે કહ્યું — ‘તમે જો માત્ર મહંમદસાહેબમાં જ માનનારા હો તો તમારી વાત બરાબર છે. પણ જો તમે અલ્લાહના આશીક હો તો એ સૂરજ ડૂબ્યો નથી. આટલું સમજશો તો પેલો સૂરજ પણ તમને ઝગમગતો જ લાગશે.’

● પ્રેમ અને કરુણાનો સાગર પરમાત્મા આપણી ગમે એવી ભૂલોને પણ માફ કરી શકે છે. એ સમાચાર આપણા માટે તે કારણસર મહત્ત્વના છે કે આ કે તે કારણ સર આપણે આજ સુધી અધર્મને પોષતા રહ્યા હોઈએ તો પણ હવે પછી જે નવજાગરણની પળ આવી રહી છે એના અજવાળામાં એ બધી જ ભૂલો ઓગળી જવાની ને આપણને એક દિવ્ય જીવનની પ્રાપ્તિ થવાની જ.

● ધર્મનું મૂળ તત્ત્વ એટલું સરળ છે ને ઈશ્વર તત્ત્વ એટલું સહેલાઈથી મળી શકે છે કે એના નિમિત્તેના બધા ઝગડા નિરર્થક બની રહે છે.

● સારા માણસો જોડે જ પ્રેમપૂર્વક વ્યવહાર રાખવો એ માન્યતા યોગ્ય નથી. બૂરાની સાથે પણ પ્રેમપૂર્વક વર્તવું જોઈએ. બૂરાને ભલા અને દુશ્મનને દોસ્ત બનાવવા માટે પ્રેમથી વધુ કામચાબ અન્ય કોઈ ઉપાય નથી.

● સોનાના ભૂષણમાં જડવા યોગ્ય હીરાને જો જસતમાં જડવામાં આવે તો એથી એ હીરો હોતો નથી તેમ શોભતો નથી. પણ આમાં એ હીરાની નિંદા નથી થતી પણ એને એ સ્થાને જડનારની જ નિંદા થાય છે.

● જે કુળમાં જે માણસ મુખ્ય કાર્યભાર ચલાવતો હોય, તેમાણસનું બધી રીતે રક્ષણ કરવું જોઈએ. જો તે માણસ નાશ પામે તો તે બધું કુળ નાશ પામી જાય! જેમ કે પૈડાંની ધરી ભાંગી જાય તો આરાઓ રથ વહી શકતા નથી.

● શાસ્ત્રો અનેક છે અને તેમાં જાણવા જેવું ઘણું છે, વળી સમય ટૂંકો છે. અને તેમાં પણ વિદ્નો ઘણાં છે. માટે બધામાં જે સારભૂત હોય તેને સેવવું જોઈએ, જેમ હંસ નીરમાંથી ક્ષીર લઈ લે છે.

● આગથી બળેલો ઘા તો વખત જતાં રુઝાઈ જાય છે પણ વાણીથી લાગેલો ઝખમ તો સદાય દુઝતો રહે છે.

● હાથમાં લીધેલ કામ માટે તમે પૂરેપૂરા લાયક છો, શક્તિમાન છો

અને એ કામ પાર પડશે જ એવો આત્મવિશ્વાસ રાખી એ પાછળ પૂરા દિલથી લાગી જશો, તો તમે એ કાર્યમાં જરૂર સફળ થશો જ.

● ઉદાસીનતા એ માનસિક રોગ છે. એનાથી છુંટવું જ જોઈએ. જો એમાંથી નહિ છૂટો તો તમારું જીવન વ્યર્થ જેવું થઈ જશે. ઉદાસ વ્યક્તિ પ્રતિષ્ઠા મળે એવી નોકરી કે ધંધો કરી શકતી નથી. તે દુઃખમાં દિવસો પસાર કરે છે. અને હીણતાની લાગણી અનુભવે છે.

● તમે જ્યારે કામની શોધમાં હો ત્યારે આત્મવિશ્વાસ છોડશો નહીં. તમે નીકળી પડો. દુનિયા વિશાળ છે. ક્યાંક ને ક્યાંક, કામ મળી જ રહેશે. અને તમારું કિસ્મત ચમકી ઊઠશે. એમાં શંકા નથી.

● મનની ચંચળતા તથા વિષયપ્રિયતા કોઈ પણ સીમામાં બંધાઈ રહેવા ઈચ્છતી નથી. અસ્થિરતા અને વિષયાસક્તિ મનના બે અસાધ્ય રોગ છે. એક એને દોડાવી દોડાવીને પરેશાન કરે છે તો બીજી એને ફસાવીને એને નિર્જીવ બનાવી દે છે. મનને અનેક પ્રકારના નાચ નચાવનાર અસંતોષ જ છે. અસંતોષ એ ખુજલી જેવો છે. એને જેમ વધુને વધુ બંજવાળવામાં આવે તેમ તેમ તે વધતો જ જાય છે.

● જેમને સંતોષ નથી હોતો તેમને ગમે તેટલું ભૌતિક સુખ મલે છે છતાં તેઓ સુખી નથી થતા. પોતાની પાસે અમુક વસ્તુ નથી એના વિચારે તેઓ દુઃખી થાય છે. પરિણામે જે ‘છે’ તેમાંથી આનંદ પામવાને બદલે ‘નથી’ એની ચિંતામાં દુઃખી થાય છે.

● તમારી પાસે જે છે એનાથી તમે સંતોષ માનવાનું તમારા મનને કેળવશો તો કોઈ વસ્તુની ઓછપ તમને દુઃખી કરશે નહીં.

● નસીબને પલટાવવાની શક્તિ પુરુષાર્થમાં રહેલી છે એ વાત ભૂલવા જેવી નથી.

● આપણા પૈકીનો મોટો વર્ગ જે તે કામમાં નસીબને જ આગળ લાવે છે. હા, માનવીને હમેશાં સફળતા મળે જ એવું કાંઈ થોડું જ હોય છે? નિષ્ફળતા પરાજય પણ મળે જ. પરાજય વિના વિજયનો આનંદ કેમ જણાય? પરાજયમાં વિજય છુપાયેલો છે. એ વાતને સિદ્ધ કરવા પ્રમાણ આપવાની જરૂર નથી.

● એવી કોઈ પણ મૂલ્યવાન ચીજ નથી કે જે પુરુષાર્થ વગર પ્રાપ્ત કરી શકાય.

● રાધા કૃષ્ણને ઉદ્દેશીને કહે છે — ‘જેની પ્રથમ દર્શને મારા સત્વના સ્વામી તરીકે પિછાન થઈ, તે તું. તું મારા નૈવૈદ્યનો સ્વીકાર કર. તારા જ છે સર્વભાવો, ઊર્મિઓ, વિચારો, અનુભૂતિઓ, પ્રાણની તમામ ક્રિયાઓ, દેહના અણુએ અણુ, રક્તનું પ્રત્યેક બિંદુ. મારા માટે તું જે ઈચ્છિશ તે હું બનીશ. જીવન મરણ, સુખ દુઃખ, જે કંઈ મારા માટે તું પસંદ કરીશ તે બધું હું વધાવી લઈશ.’ આ ભાવ આપણે ક્યારેય કૃષ્ણ પ્રતિ વ્યક્ત કર્યા છે? જો વ્યક્ત કર્યા હોય તો તરત જ કૃષ્ણ રાધાનો થયો તો આપણો કેમ ન થાય?

● અગ્નિ કોઈને ડરાવવા માટે કે પ્રજ્વળવા માટે નથી, પોતાની તાકાત દર્શાવનારી તરીકે ના જોશો અગ્નિ તો હુંફ આપનારું તત્ત્વ છે. એ દરેક મનુષ્યમાં છે. અગ્નિ તો ઊર્ધ્વગામી અને ઉજ્જવળ છે.

● પુરુષને સ્ત્રીની ભેજવાળી આંખોમાં રહેવાનું બહુ ગમતું હોય છે. એટલે જ ઘણા પુરુષો પ્રયત્નપૂર્વક સ્ત્રીની આંખોમાં ભેજ લાવી દે છે.

● તમારી અંદર શાંતિ હોઈ શકે. તમારી અંદર ગુપ્ત આત્મવિશ્વાસ હોઈ શકે, તમારી અંદર શ્રદ્ધાની અનંત શક્યતાઓ હોઈ શકે. તમને મળેલાં વરદાનોને તમે સાકાર થતાં જોઈ શકો. ઈશ્વર તમારામાં મૂકેલા પ્રેમને તમે ફેલાવી શકો. તમને એ અનુભવ થાય કે તમે ઈશ્વરના સંતાન છો...જો તમે તમારા આત્માને ગાવા, નૃત્ય કરવા, પ્રસન્ન રહેવા અને

પ્રેમ કરવા માટે મુક્ત કરો. તમને તમારામાં જ બધું મળશે.

● પ્રેમમાં પડવું એ એક પ્રચંડ અને રહસ્યમય અનુભવ છે. આપણને એ અનિવાર્ય લાગે છે. આપણે એને ઉત્કટતાથી ઝંખીએ છીએ. અને જ્યારે આપણા જીવનમાં પ્રેમ આવે ત્યારે આપણને જીવનના ઉચ્ચત્તમ શિખરે પહોંચ્યાની અનુભૂતિ થાય છે. પછી જ્યારે બધું તૂટી પડે છે. ત્યારે આપણે સ્તબ્ધ થઈને શોધીએ છીએ કે ક્યાં શું ખોટું થયું?

● દરેક મનુષ્યનું પોતપોતાનું જીવ, પોતપોતાનો પરિવેશ હોય છે. તેના આધારે તે પોતાના ભવિષ્યનું નિર્માણ કરે છે. પણ આપણે જ્યારે પુસ્તકો વાંચીએ છીએ ત્યારે કોણ જાણે કેટલાયે લોકોના જીવનના અનુભવો પોતાના મસ્તિષ્કમાં એકઠા કરતા જઈએ છીએ. અર્થાત્ પુસ્તકો દ્વારા આપણે કંઈ કેટલા યુગોની યાત્રા કરી લઈએ છીએ, કેટલાય લોકોના અનુભવોને આપણા પોતાના બનાવી લઈએ છીએ. પુસ્તક વાંચવું એ એક અનોખા પ્રકારની અંતર્જગતની યાત્રા છે.

● સત્યો સમજવાં અઘરાં નથી. બધાં સત્યો એકવાર શોધાઈ જાય પછી સરળતાથી સમજાય જાય છે. મુખ્ય વાત તો તેને શોધવાની છે.

● તમારાથી વધુ શક્તિશાળીની ઈર્ષ્યા કરવાને બદલે તમે કેમ પાછળ પડી ગયા તેનો જ વિચાર પહેલાં કરો.

● શક્ય હોય તો ભલાઈમાં ભાગીદાર થજો. તેમ ન બને તો તટસ્થ રહેજો. પણ અસત્યના સાથીદાર તો ન જ બનો.

● નિર્બળ મનુષ્ય ઈશ્વરને પામી શકશે નહીં. કદી પણ નિર્બળ ન બનો. શક્તિશાળી બનો. તમારામાં અનંત શક્તિ ભરેલી છે.

● સત્પુરુષોને જેવું ચિત્તમાં હોય તેવી જ વાણી બોલાય છે. અને જેવી વાણી બોલાઈ હોય તેવી જ ક્રિયાઓ થાય છે, વિચાર, વાણી અને વર્તનમાં સત્પુરુષો એક રૂપતાવાળા હોય છે.

● દુર્જનની સાથે મિત્રતા કરવી નહિ તેમ વેર પણ રાખવું નહિ, અંગારો જ્યારે ગરમ હોય છે ત્યારે બાળે છે અને ઠંડો પડે છે ત્યારે હાથ કાળા કરે છે.

● લોકોની નજરે દોષ જેટલો પ્રકટ થાય છે તેટલો ગુણ પ્રકટ થતો નથી. ચંદ્રનું કલંક જેટલું જાણીતું છે તેટલી તેની પ્રસન્નતા જાણીતી નથી.

● સૂરજના તાપથી તપેલી રેતી જેટલી બાળે છે તેટલો સૂર્ય પોતે બાળતો નથી, એવી રીતે બીજાને લીધે મોટું પદ પામેલો હલકો માણસ પેલાના કરતાં પણ અત્યંત અસહ્ય બની જાય છે.

● ધનનો સંગ્રહ કરવાથી ગૌરવ વધતું નથી, પરંતુ દાન કરવાથી ગૌરવ વધે છે. જેમ આપનાર મેઘની સ્થિતિ ઊંચે છે, પરંતુ જળસંચય કરનાર સાગર નીચે રહે છે.

● નીચ માણસ પણ દાતાર હોય, તો તેની સેવા કરવી, પરંતુ મોટો માણસ નિષ્ફળ હોય, તો તેની સેવા કરવી નહિ, જુઓ, પાણી પીવાની ઈચ્છાવાળો માણસ મહાસાગરને છોડીને કૂવાને સેવે છે.

● જેનું નામ ગૌરવથી લેવામાં આવે, ત્યારે જે સર્વ પરાક્રમોને ગળી જતું હોય તેમ લાગે છે અને જેના નામને શત્રુઓ પણ વખાણે છે, તે માનવ માનને પામેલો છે.

● કૂલ ઘણું જ સુંદર હોય, પણ સુગંધી વિનાનું હોય તો તેને કોઈ લેતું નથી, એ રીતે માણસ ગુણને કારણે સુંદર બને છે, સ્વરૂપને કારણે નહિ.

● જો તમે પાપનું સિંચન કરશો તો નિઃસંશય પામી બની જશો અને તમારાં કાર્યો પર તેની પાપી છાયા પડી જશે. જો તમારું ચિંતન શુભ હશે તો તમારાં કાર્યો પણ નિર્દોષ, સાચાં અને પવિત્ર બનશે.

● પાપ કરતી વખતે જેટલી મીઠાશ માણી હોય છે એટલી જ કડવાશ

એના પરિણામરૂપે ગમે ત્યારે ભોગવવી જ પડે છે.

● પરમાત્મા જેના પર કૃપા કરવા ઈચ્છે છે, તેને જ વધુમાં વધુ કષ્ટ આપે છે. રોગ, સાંસારિક ક્ષતિ, આત્મીયજનનું મૃત્યુ, આ સર્વ ભક્તિમાર્ગમાં થનારી કસોટીઓ છે.

● જ્યારે આપણે પરમાત્માની વ્યાખ્યા આપવાનો કે તેનું વર્ણન કરવાનો પ્રયત્ન કરીએ છીએ ત્યારે ભાષા અને વિચાર બંને આપણને છોડી જાય છે. આપણે મૂર્ખ અને જંગલીની જેમ લાચાર બની જઈએ છીએ.

● સુખ અને શાંતિની ઈચ્છા હોય તો ઈશ્વરની પાસે રહો. જે માણસ પ્રાપ્ત વસ્તુથી સંતુષ્ટ રહે છે તથા પોતાના અંતરાત્મા અને વિવેકબુદ્ધિને પૂછીને જ ડગલું ભરે છે, તે હંમેશાં ઈશ્વરની પાસે જ રહે છે.

● તુચ્છ માનવીઓ વિઘ્નના ભયથી કોઈ કાર્યની શરૂઆત કરતાં નથી. મધ્યમ શ્રેણીના લોકો કાર્યનો આરંભ કરે છે પણ મુશ્કેલી આવતાં જ તેને છોડી દે છે, પણ શ્રેષ્ઠ પુરુષો વારંવાર સંકટો આવવા છતાં હાથમાં લીધેલું કાર્ય કદી છોડી દેતા નથી.

● તું ઈશ્વર પર ભરોસો રાખ, કર્તવ્યને માર્ગે આગળ વધ, તારી નિશ્ચલ દૃષ્ટિ ઈશ્વરના આદેશ પર એકાગ્ર કર, તેથી તારું કાર્ય સફળ થશે.

● દુષ્કૃત્યોને ઢાંકી રાખે એવો પડદો બનાવનાર કોઈ વણકર આજ સુધી જગતમાં પાક્યો નથી.

● જે સ્વયં શક્તિશાળી હોવા છતાં દુર્બળની વાતો સહન કરે છે, તેને સર્વશ્રેષ્ઠ ક્ષમાવાન કહેવામાં આવે છે.

● ખુશી મહેનતથી આવે છે. અસંયમ અને આળસથી આવતી નથી. મનુષ્ય કામને ચાહે તો તેનું જીવન સુખી થઈ જાય છે.

● જે ખુશી આપણે પ્રાપ્ત કરીએ છીએ તેનો શ્રમ લાગે છે. પણ જે ખુશી બીજાને આપીએ છીએ તેનો શ્રમ કદીએ લાગતો નથી.

● શેરડી પીલશો તો એ મીઠા રસનું ઝરણું વહાવશે. ચંદનને ઘસશો તો એ શીતળ સૌરભની મહેફિલ જમાવશે. ઝાડને પથ્થર મારશો તો પણ એ મધુર ફળ આપશે. ધૂપને બાળશો તોય એ સુગંધ પ્રસરાવશે. સજ્જનને અજ્ઞાનતાથી છેડશો તો પણ એ કરુણાભીની નજરે ક્ષમા જ આપશે.

● મોમાં જીભ અને દાંત સાથે રહે છે. તેવી રીતે સમાજમાં સજ્જન અને દુર્જન સાથે જ રહે છે. જો દુર્જન લોકો પોતાના સ્વભાવને છોડી ન શકતા હોય તો સજ્જને પોતાનો સ્વભાવ શા માટે છોડી દેવો જોઈએ?

● જ્યારે હૃદય અને મન બંને શાંતિમાં હોય છે ત્યારે સ્વાભાવિક રીતે જ આરામ મળી આવે છે.

● હૃદયમાં સચ્ચાઈ હશે તો ચારિત્ર્યમાં સૌંદર્ય હશે, ચારિત્ર્યમાં સૌંદર્ય હશે તો ઘરમાં સેવાદિતા હશે, ઘરમાં સંવાદિતા હશે તો રાષ્ટ્રમાં સુવ્યવસ્થા હશે, રાષ્ટ્રમાં સુવ્યવસ્થા હશે તો વિશ્વમાં શાંતિ હશે.

● શત્રુને માઠું લગાડવાની હિંમત ગમે તે કરી શકે છે, પણ મિત્રને માઠું લગાડવાની વીરતા તો જવલ્લે જ મળી આવે છે.

● જીવનમાંથી જ્યારે વિવેક વિદાય લે છે ત્યારે અસદાચાર અમૃતમય લાગે છે, અસભ્યતા અલંકાર બને છે અને ધૃષ્ટતા શિષ્ટતાનું રૂપ ધારણ કરે છે.

● મનુષ્ય જો લાલચને ટુકરાવી દે તો તે બાદશાહથી પણ ઊંચો દરજ્જો

પ્રાપ્ત કરી શકે, કારણ કે સંતોષ જ હમેશાં મનુષ્યનું માથું ઊંચું રાખી શકે છે.

● લાલચ એ એવી આગ છે, જે કદી શાંત થતી નથી. જેમ જેમ તેને સેવતા જઈએ, તેમ તેમ વધુ ને વધુ પ્રજ્વલિત થતી જાય છે.

● ગુલામને તો એક જ માલિક હોય છે, પણ લાલચુને તો પોતાને મદદરૂપ નીવડે એવા બધાની જ ગુલામી ઉઠાવવી પડે છે.

● લોભી માણસ પણ પ્રદેશની વેરાન રેતાળ જમીન જેવો છે. જે વરસાદનું તથા ઝાકળનું બધું પાણી આતુરતાથી પી જાય છે, પણ બીજાઓના ઉપયોગ માટે એક કુંપળ કે ફળઝાડ પણ પેદા કરતો નથી.

● જેવી રીતે માળો ઊંઘતાં પક્ષીઓને આશ્રય આપે છે. તેવી રીતે જ મૌન તમારી વાણીને આશ્રય આપે છે.

● આંખ અને કાન હમેશાં ઉઘાડાં રાખવાં જોઈએ. પણ મોઢું તો મોટે ભાગે બંધ રાખવામાં જ શાણપણ રહેલું છે.

● સેવાભાવી બનવાથી સુખી થવાય છે. તમારાં સુખશાંતિ માટે અન્યને તકલીફ ન આપશો પણ બીજાની યથાશક્તિ સેવા કરજો. તમે અન્યની સેવા કરશો તો બીજાઓ તમારી સગવડ અગવડનો ખ્યાલ રાખશે જ. આ તો દુનિયાનો શાશ્વત નિયમ છે. ત્યાગથી સુખ મળે છે. એ તો અનુભવથી જ સમજાય છે.

● સર્વની સાથે હળીમળીને રહેવું એથી બધાનો સહકાર પ્રાપ્ત કરી શકાશે. લોકોના સહકાર વગર સુખી થવાતું નથી. એ ધ્યાનમાં રહેવું જોઈએ. આમ કરવાથી જીવનમાં સુખી અને દરેક કાર્યમાં સફળ થવાય છે.

● ઉદ્યમ અથવા પરિશ્રમ માણસ માટે ઉત્તમ કસરત સમાન છે. આ વ્યાયામ વિના જો આપણને જીવનસંગ્રામમાં ઉતરવાનું આવે તો આપણે સફળ બનતા નથી.

● એમ ધારવું ભૂલ ભરેલું છે કે શ્રીમંતોનાં સંતાનોને જ જીવનમાં આગળ વધવાની તક પ્રાપ્ત થાય છે. ઘણા કિસ્સાઓમાં આનાથી ઉલટું જોવામાં આવ્યું છે. શ્રીમંતોના સંતાનો મંદ બુદ્ધિવાળાં જોવામાં આવ્યાં છે, જ્યારે ગરીબની ઝુંપડીમાં તથા મધ્યમવર્ગમાં નરરત્નો પાક્યાં છે.

● જે કાર્યને પોતાના જીવનનો એક ભાગ માનીને તેને પૂરું કરવા માટે હૃદયપૂર્વક પરિશ્રમ કરે છે અને જેમાં અસફલતાનો સહેજ પણ ભાવ નથી. જે ભૂખ અને ઉપડાસને ગણકારતો નથી, જે મુશ્કેલીઓનો સામનો કરે છે, નિર્ધનતા અને દુઃખને હસતાં હસતાં દૂર કરે છે તે અચૂક સફળતા પ્રાપ્ત કરે છે.

● હાથમાં લીધેલું પ્રત્યેક કાર્ય પ્રત્યેક કાર્ય હંમેશાં સફળ થાય છે એમ બનતું નથી. ઘણીવાર એ નિષ્ફળતાને પણ વરે છે. જીવનમાં એવા પણ પ્રસંગો આવે છે કે જેથી આપણે જીવનમાંથી રસ ગુમાવી બેસીએ છીએ. આત્મજનનું મૃત્યુ, ધનનું ગુમાવવું, રોગનો ભોગ બનવું, ઉપરાઉપરી સંકટો આવવાં, પરીક્ષામામં નિષ્ફળતા મળવી. આવું બધું બને છે, ત્યારે સ્વાભાવિક રીતે જીવન એક બોજારૂપ લાગે છે. જીવવા જેવું લાગતું નથી. જીવનના રસ અને આનંદ ખોઈ બેઠા હોઈએ એવું લાગે છે. અને જીવનથી પરાજય પામ્યા હોઈએ. હારી ગયા હોઈએ એવો અનુભવ કરીએ છીએ. પણ હિંમત હાર્યા વગર આવેલી મુશ્કેલીઓનો શાંતિથી સામનો કરવો જોઈએ. મુશ્કેલીઓના સમયે મનને સ્થિર રાખવું જોઈએ તો જ મુશ્કેલીઓનો સામનો થઈ શકે છે.

ત્યારે સમજજો કે એની કોઈ છૂપી નિષ્ફળતાના એ પડઘા પાડી રહ્યો છે. કોઈનો પણ નાનો મોટો મધુર વ્યવહાર એ એની સફળતાનું પ્રતિબિંબ પાડે છે. દુનિયામાં ધનકુબેર ગણાયેલો પણ કડવો થાય ત્યારે તેની પાછળ કોઈક નિષ્ફળતાનો દોરી સંસાર છે એમ અવશ્ય સમજજો.

● ભવિષ્યથી ડરવાનું નથી. ઘણા માણસોને વર્તમાન ધુંધળો લાગે છે ને ભવિષ્ય તો માત્ર અંધકારમય જ દેખાય છે, મન અંધારાથી ડરે છે. વળી, આ અનિશ્ચિતતાના યુગમાં ભવિષ્યની ચિંતાઓ વધારે ત્રાસ આપે છે. આ બધાનો કશો અર્થ નથી. જેનાથી ડરવાનું છે એનાથી નથી ડરતા અને વ્યર્થ ભય સેવ્યા કરીએ છીએ તેથી ચિંતાઓ વધારે ત્રાસ આપે છે. આ બધાનો કશો અર્થ નથી. ડર રાખવાની કોઈ જરૂર નથી.

● ભગવાન મંગલમય છે. આપણે અમંગલના ઓથાર નીચે દટાયેલા છીએ. મનના ખૂણા ખોળવા લાગીએ તો ઠેરઠેર અભદ્રતાના ઢગલા જોવા મળે. એ બધો ક્યરો જાળવી રાખીને એ મંગલમયની સામે આપણે શી રીતે ઊભા રહી શકીએ? આ બધાં દુરિતો આપણે બાળીને ભસ્મ કરવાનાં છે. એમાં પ્રભુની મદદની જરૂર છે.

● ખોટા ડરને કોઈ પાયો નથી હોતો. જો આ સત્ય સમજાય તો માણસના ઘણા બધા ડર ઓછા થઈ જાય. જે બાબતોનો કોઈ અર્થ નથી. જેમનામાં કોઈ સરચાઈ નથી, જેમના અસ્તિત્વ વિશે શંકા છે. એમના વિશે ચિંતા કરીને દુબળા થવાનો શો અર્થ?